

De toegang tot het recht!

Onderzoeksrapport over de toegang tot het recht in Twente

Naam:	Emily Slagmolen
Studentnummer:	152595
Instelling:	Saxion, Deventer
Academie:	Bestuur, Recht en Ruimte
Opleiding:	SJD
Periode:	september 2015 – september 2016
Opdrachtgever:	Lectoraat Governance
Praktijkcoaches:	dhr. E. de Olde & mw. P.M. Wiebinga
Schoolcoach:	mw. C.M. Van der Draaij
Tweede lezer:	mw. A.M.H.T. Hoogland

I Voorwoord

Voor u ligt mijn afgeronde onderzoeksrapport. Dit rapport resulteert uit een afstudeerperiode bij het lectoraat Governance van Saxion, onder begeleiding van dhr. E. de Olde en mw. P.M. Wiebinga.

Dit onderzoek is onderdeel van de afstudeerfase van het vierde leerjaar van de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening. Dit onderzoek is tot stand gekomen door gebruik te maken van wet- en regelgeving, literatuur, interviews met leidinggevendenden van 7 organisaties op gebied van rechtshulp in Twente en telefonische contacten met de gemeenten in Twente.

In dit onderzoek zal de lezer geïnformeerd worden over de status van de toegang tot het recht binnen Twente. Daarnaast wordt de lezer ook geïnformeerd over het begrip toegang tot het recht, de veranderingen en bezuinigingen op dit gebied en de organisaties op het gebied van rechtshulp in Twente.

Ter afsluiting van dit voorwoord wil ik mijn praktijkcoaches, dhr. E. de Olde en mw. P.M. Wiebinga en mijn schoolcoach, mw. C.M. Van der Draaij bedanken voor hun begeleiding en feedback tijdens het afronden van mijn opleiding. Tevens bedank ik mijn echtgenoot, ouders en vrienden voor hun steun tijdens mijn afstudeerfase.

Inhoudsopgave

I Voorwoord	pag. 2
II Verklarende woordenlijst	pag. 6
III Afkortingenlijst	pag. 7
IV Inleiding	pag. 8
V Samenvatting	pag. 9
Hoofdstuk 1	
• §1.1 Aanleiding & context	pag. 10
• §1.2 Doelstelling	pag. 13
• §1.3 Probleemstelling en onderzoeksvragen	pag. 13
• §1.4 Betrokkenen	pag. 14
Hoofdstuk 2 Methodologische verantwoording	
• §2.1 Inleiding	pag. 15
• §2.2 Onderzoeksvraag 1	pag. 15
• §2.3 Onderzoeksvraag 2	pag. 15
• §2.4 Onderzoeksvraag 3	pag. 16
• §2.5 Onderzoeksvraag 4	pag. 17
Hoofdstuk 3 Theoretisch en juridisch kader	
• § 3.1 Inleiding	pag. 18
• § 2.2 Theoretisch en juridisch kader	pag. 18
• § 3.3 Analyse	pag. 23
Hoofdstuk 4 Resultaten	
• § 4.1 Welke vormen van rechtshulp zijn er in Twente? En bieden de gemeenten, in Twente, zelf ook mogelijkheden op gebied van rechtshulp?	pag. 24
• §4.1.1 Almelo Sociaal (KRA & BGA)	pag. 24
• §4.1.2 Bureau Sociaal Raadsliden	pag. 25
• §4.1.3 De Rechtswinkel Stichting	pag. 25
• §4.1.4 Gratis juridisch advies bibliotheek Rijssen-Holten	pag. 26
• §4.1.5 Gratis juridisch advies Kulturhus Borne	pag. 26
• §4.1.6 Het Juridisch Loket	pag. 27
• §4.1.7 Wetswinkel Twente	pag. 27
• §4.1.8 Formulierenhulp en schuldhulpverlening	pag. 28
• §4.1.9 Vluchtelingenwerk	pag. 28
• §4.1.10 advocatenkantoren	pag. 28
• §4.1.11 Humanitas thuisadministratie	pag. 28
• §4.1.12 Wijkkracht	pag. 29

- §4.1.13 Gemeenten pag. 29
 - Almelo
 - Borne
 - Dinkelland & Tubbergen
 - Enschede
 - Haaksbergen
 - Hellendoorn
 - Hengelo
 - Hof van Twente
 - Losser
 - Oldenzaal
 - Rijssen-Holten
 - Twenterand
 - Wierden
- §4.1.14 Analyse pag. 32
- §4.2 Welke mate van rechtshulp wordt beschouwd als ondergrens en welke mate wordt als wenselijk beschouwd? pag. 33
 - §4.2.1 Visie geïnterviewden, politieke partijen pag. 33
 - Mevrouw L. van de Wetering, jurist bij advocatenkantoor Rechtdoor.
 - Meneer K. Williams, jurist bij gemeente Enschede, coördinator Rechtswinkel
 - Mevrouw Jozefszoon, Sociaal Raadsvrouw bij Bureau Sociaal Raadslieden te Hengelo
 - Mevrouw Koolenbrander, bestuurslid en medewerker bij de Wetswinkel
 - Mevrouw Jansen of Lorkeers, vestigingsmanager Juridisch Loket Almelo, Enschede en Zwolle
 - Mr. Koster, advocaat stagiair bij Camps advocatuur
 - SP
 - D66
 - PVV
 - §4.2.2 Analyse pag. 34
- §4.3 Sluiten de vormen van rechtshulp in Twente aan op de rechten die voortvloeien uit de wet? pag. 35
 - §4.3.1 Sluit de rechtshulp in Twente aan op de rechten die voortvloeien uit de wet? pag. 35
 - §4.3.2 Analyse pag. 36

Hoofdstuk 5 Conclusie en aanbevelingen

- §5.1 Conclusie pag. 37
 - §5.1.1 Wat wordt verstaan onder 'toegang tot het recht' en welke rechten vloeien voort uit de wet? pag. 37
 - §5.1.2 Welke vormen van rechtshulp zijn er in Twente? En bieden de gemeenten, in Twente, zelf ook mogelijkheden op gebied van rechtshulp? pag. 37
 - §5.1.3 Welke mate van rechtshulp wordt beschouwd als ondergrens en welke mate wordt als wenselijk beschouwd? Pag. 37
 - §5.1.4 Sluiten de vormen van rechtshulp in Twente aan

- op de rechten die voortvloeien uit de wet? pag. 37
- §5.2 Beantwoording van de probleemstelling pag. 38
- §5.3 Aanbevelingen voor het lectoraat Governance pag. 39

Literatuurlijst

pag. 40

Bijlagen:

- Bijlage 1 Overzicht dienstverlening per gemeente pag. 45
- Bijlage 2 Interviews pag. 47
- Bijlage 3 Fragment uit de brief van de Raad voor de Rechtspraak pag. 61
- Bijlage 4 Manifest pag. 64
- Bijlage 5 Reacties op het manifest pag. 71
- Bijlage 6 Verklaring gebruikte hulpmiddelen pag. 77

II Verklarende woordenlijst

Algemene wet Bestuursrecht

Wet die de belangrijkste regels van het bestuursrecht bevat.

Europees handvest grondrechten

Register dat fundamentele vrijheden, rechten en beginselen bevat.

Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden

Verdrag dat regels bevat omtrent burgerrechten en mensenrechten, voor alle inwoners van staten waarop dit verdrag van toepassing is.

Gefinancierde rechtsbijstand

Stelsel dat ervoor zorgt dat een rechtzoekende, indien het inkomen dit rechtvaardigt, in aanmerking komt voor door de overheid gefinancierde rechtsbijstand.

Grondrechten

Rechten van burgers jegens de staat en (indirect) jegens elkaar.

Grondwet

Wet die regels voor de staatsinrichting en grondrechten van burgers bevat.

Juridisering

Verschijsel in de samenleving waarbij steeds meer zaken worden vastgelegd met regels en wetten.

Rechtshulp

Alle juridische hulp welke verkregen kan worden bij een juridisch probleem.

Sociaal domein

De sociale kant van het gemeentelijk beleid.

Toevoeging

Tegemoetkoming in de kosten voor bijstand van een advocaat of voor mediation.

Wet op de rechtsbijstand

Wet die regelt dat burgers die niet voldoende financiële mogelijkheden hebben om een advocaat of mediator in te schakelen, een deel van de kosten vergoed kunnen krijgen.

III Afkortingenlijst

Awb	Algemene wet bestuursrecht
BGA	Belangengroep Gehandicapten Almelo
CJG	Centrum voor Jeugd en Gezin
DNO	De nieuwe organisatie voor maatschappelijk werk en welzijn
EVRM	Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden
GW	Grondwet
KRA	Kliëntenraad Almelo
MDO	Multidisciplinair overleg
Mr.	Meester in de rechten
RvR	Raad voor Rechtsbijstand
SON	Stadsbank Oost Nederland
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
WRB	Wet op de Rechtsbijstand

IV Inleiding

De titel van dit onderzoeksrapport luidt: 'de toegang tot het recht'. Iedere burger heeft grondrechten die betrekking hebben op rechtshulp. Jarenlang leek dit gewaarborgd door verschillende organisaties en initiatieven op gebied van rechtshulp. De laatste jaren is echter sprake van bezuinigingen en veranderingen. Welke rechten hebben burgers in Nederland eigenlijk wanneer het om rechtshulp gaat? In welke mate wordt de toegang tot het recht in Twente gewaarborgd in deze tijd van bezuinigingen en veranderingen? Welke hulp bieden de organisaties die rechtshulp en juridisch advies geven? Waar kunnen burgers in Twente terecht als zij een (juridische) hulpvraag hebben, of als er sprake is van een juridisch geschil? Door middel van dit onderzoeksrapport zal een antwoord worden gegeven op deze gerezen vragen.

V Samenvatting

De aanleiding van dit onderzoek ligt in de veranderingen binnen de rechtsbijstand en het sociale domein. Enerzijds wordt er bezuinigd op de rechtshulp en de rechtsbijstand. Anderzijds vinden er veranderingen plaats binnen het sociale domein. Zelfredzaam staat hoog in het vaandel.

Om voldoende zelfredzaam te zijn binnen een samenleving die steeds meer uit wetten en regels lijkt te bestaan zijn organisaties die informatie, advies, ondersteuning en begeleiding bieden hard nodig.

Het doel van dit onderzoek is in kaart brengen wat verstaan wordt onder toegang tot het recht, en welke rechten voortvloeien uit de wet; welke vormen van rechtshulp er zijn binnen Twente, en wat de gemeenten bieden op dit gebied; welke mate van rechtshulp beschouwd wordt als ondergrens, en welke mate als wenselijk beschouwd wordt; en of de vormen van rechtshulp in Twente aansluiten op de rechten die voortvloeien uit de wet.

Door de beantwoording van deze vragen wordt in dit onderzoek antwoord gegeven op de probleemstelling:

In welke mate wordt de toegang tot het recht in Twente gewaarborgd?

De toegang tot het recht behelst informatie, begeleiding, overleg en onderhandelen en een neutrale en bindende interventie. (Montaigne Centrum, 2014, p. 32)

Binnen Twente zijn verschillende organisaties actief op het gebied van rechtshulp. De meeste organisaties beperken zich uitsluitend tot het geven van advies en informatie. Sommige organisaties gaan verder in hun hulp en bieden ook ondersteuning en begeleiding aan burgers.

Sinds begin 2015 zijn de sociale wijkteams in opkomst bij de gemeenten. Uit een onderzoek onder 234 deelnemende gemeenten blijkt dat ongeveer 87 procent van de gemeenten in 2016 een sociaal wijkteam heeft. (Movisie)

Vele veranderingen vinden plaats binnen het sociale domein, de rechtsbijstand en de rechtshulp. Specialisten van de organisaties op gebied van rechtshulp geven aan dat de rechtshulp hoe het nu bestaat, met bijvoorbeeld het Juridisch Loket, als een ondergrens gezien moet worden. Het is echter wenselijk te noemen om in iedere gemeente een, vanuit de gemeente gesubsidieerde, rechtshulp te hebben. Dit zou in de vorm van een gratis inloopsprekuur voor juridisch advies en ondersteuning kunnen zijn.

Hoofdstuk 1

§1.1 Aanleiding en context

De aanleiding voor dit onderzoek is de vraag die gerezen is bij de opdrachtgever, het lectoraat Governance van Saxion Hogeschool, naar aanleiding van de veranderingen de laatste jaren op het gebied van toegang tot het recht. Het lectoraat Governance heeft baat bij dit onderzoek zodat de juridische opleidingen op basis van dit vooronderzoek, verder onderzoek kunnen doen en/of de opleidingen beter sluitend kunnen maken op de beroepspraktijk.

Geschiedenis

Het beroepen op het recht is in de afgelopen 65 jaar flink toegenomen. De steeds betere toegankelijkheid van de rechtshulp heeft hierin bijgedragen.

In de jaren 60 ontstond steeds meer aandacht voor 'toegang tot het recht'. Als gevolg hiervan ontstonden in veel grote steden rechts- en wetswinkels. In de jaren 70 werd de aandacht meer gevestigd op rechtshulp vanuit de overheid. Het Bureau voor Rechtshulp ontstond uit omvorming van het Bureau voor consultatie en de al bestaande rechts- en wetswinkels kregen een subsidie. Daarnaast zijn ook andere soorten dienstverlening ontstaan of verbeterd zoals, Sociaal Raadslieden, rechtskundige adviesbureaus, de Ombudsman en rechtshulp van bijvoorbeeld FNV, CNV, consumentenorganisaties en de ANWB, (Van Velthoven 2002).

Halverwege de jaren 90 komt de Wet op de rechtsbijstand (verder te noemen de WRB) tot stand. In diezelfde periode onderstrepen de bureaus voor rechtshulp zich steeds meer als één organisatie voor advies en belangenbehartiging en voor vertegenwoordiging tijdens een proces. In begin jaren 2000 wordt besloten om de bureaus voor rechtshulp te vervangen door het Juridisch Loket, dit om ervoor te zorgen dat er één organisatie komt die zich uitsluitend bezighoudt met advies. De bedoeling is dat advocatenkantoren de belangenbehartiging en procesvertegenwoordiging volledig voor hun rekening nemen. (Raad voor Rechtsbijstand)

Wet op de rechtsbijstand

De WRB, welke wordt uitgevoerd door de Raad voor Rechtsbijstand (verder te noemen de RVR) geeft ook burgers met een laag inkomen de mogelijkheid om hun recht te halen. Indien burgers in aanmerking komen voor een toevoeging, dan krijgen zij een tegemoetkoming in de kosten voor mediation of een advocaat. Burgers hoeven dan, mits het vermogen niet te hoog is, alleen een inkomensafhankelijke eigen bijdrage te betalen. De eigen bijdrage is niet alleen afhankelijk van het inkomen, maar ook van de gezinssamenstelling, soort zaak en of het gaat om bijstand van een advocaat of geschilbeslechting via mediation. (Raad voor Rechtsbijstand)

Organisaties, veranderingen en bezuinigingen

De laatste jaren is er sprake van bezuinigingen op de rechtsbijstand. In 2007 werden de bezuinigingen opgenomen in het coalitieakkoord. Na verschillende opties overwogen te hebben is uiteindelijk gekozen om de eerstelijns rechtshulp, door het Juridisch Loket, te verdiepen en verbreden. De bedoeling hiervan is dat een verplichte 'screening' door het Juridisch Loket wordt uitgevoerd, alvorens een klant wordt doorverwezen naar de advocatuur. Echter is hier nog geen concreet voorstel in. (het Montaigne centrum)

Op www.rechtspraak.nl was eerder dit jaar al te lezen dat de Raad voor de Rechtspraak haar bedenkingen heeft over de plannen voor bezuinigingen in de rechtsbijstand. De Raad voor de

Rechtspraak heeft haar bedenkingen benoemd in een brief van datum 8 januari 2015, welke gericht is aan de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie. (voor fragment uit de brief zie: bijlage 3) Zo geeft de Raad voor de Rechtspraak aan bang te zijn voor een beperking in de mogelijkheden op toegang tot de rechter, hetgeen volgens de Raad voor de Rechtspraak een fundamenteel rechtsbeginsel is. Tevens wordt ook hier het voorgenomen plan voor 'screening' door het Juridisch Loket genoemd. (rechtspraak.nl)

Uit de monitor gesubsidieerde rechtsbijstand 2014 blijkt dat er een kleine vermindering is in het aantal toevoegingen. Ook de in de klantactiviteit bij het Juridisch Loket is een vermindering zichtbaar. De reden hiervan zou onder andere liggen in een toename van het aantal gratis spreekuren van advocaten en in de gewijzigde openingstijden van het Juridisch Loket. (Raad voor Rechtsbijstand)

Zoals hierboven genoemd vindt er binnen het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand de laatste jaren een versobering plaats. In het coalitieakkoord van 2007 zijn deze bezuinigingen opgenomen. Vanaf 2015 moet er jaarlijks €50 miljoen bezuinigd worden. Later is daar per 2014 nog €50 miljoen extra per jaar bijgekomen. Samen met verschillende instanties zoals, de Nederlandse Orde van Advocaten, de Raad voor Rechtsbijstand, het Juridisch Loket, de sociale advocatuur, het Verbond van Verzekeraars, het Landelijk Overleg Sociaal Raadslieden en de Koninklijke Beroepsorganisatie, is gekeken naar mogelijke oplossingen. Uiteindelijk is gekozen voor een verdieping en verbreding van de eerstelijns rechtshulp door het Juridisch Loket. Zoals reeds genoemd heeft er tot op heden geen concrete uitwerking van dit plan plaatsgevonden.

Wel zien we dat eigen bijdragen hoger worden en dat mogelijkheden op gebied van rechtshulp worden beperkt. Er is sprake van bezuinigingen en de daaruit voortvloeiende beperking van de openingstijden bij het Juridisch Loket. (Montaignecentrum)

Sinds de overgang van bureau Rechtshulp naar het Juridisch Loket is dit een van de grootste organisaties in Nederland, die de taak van het adviseren op juridisch vlak op zich neemt. Het Juridisch Loket is een stichting welke gesubsidieerd wordt door de Raad voor Rechtsbijstand. Het Juridisch Loket is ontstaan omdat de overheid van mening was dat burgers beter en makkelijker toegang moesten krijgen tot juridisch advies. Om hiervoor zorg te dragen is in 2004, vanuit bureau Rechtshulp, het Juridisch Loket opgericht, met 30 vestigingen, verspreid door Nederland. Door de oprichting van het Juridisch Loket, was het voor burgers mogelijk om op een laagdrempelige manier via verschillende kanalen, zoals telefonisch, persoonlijk aan de balie of op het spreekuur, via chat en via e-mail, juridisch advies te vragen. (Het Juridisch Loket)

Vanaf 2014 zijn er ook bezuinigingen doorgevoerd binnen het Juridisch Loket. Deze bezuinigingen hebben er voor gezorgd dat het bestuur van het Juridisch Loket niet anders kon dan de toegankelijkheid beperken. Openingstijden werden beperkt, het telefoontarief werd verhoogd en de mogelijkheid op telefonisch advies in de avonduren verviel. Burgers konden voorheen bij alle loketten dagelijks tussen 9.00 uur en 17.00 uur binnenlopen voor een persoonlijk advies. In 2014 werd vooral bij de kleinere loketten de openingstijden beperkt tot de alleen de ochtenduren of alleen de middaguren. Ook bij de grotere loketten werden de openingstijden met 1 of 2 uur ingekort. Vanaf mei 2015 zijn alle balies van het Juridisch Loket gesloten. Klanten hebben alleen nog de mogelijkheid om telefonisch advies te vragen. Alleen indien een uitgebreid advies noodzakelijk is kan een klant op initiatief van een medewerker een afspraak maken op het spreekuur. Al snel werd duidelijk dat een volledige sluiting van de balies een stap te ver is en per 22 juni 2015 is het weer mogelijk om aan de balie advies te vragen. Wel blijven deze inloop mogelijkheden zeer beperkt, twee tot maximaal 4 uur per week. (Het Juridisch Loket)

'Van Nispen' van de SP zei het volgende over dit onderwerp: "Sluiting balies Juridisch Loket verslechtert toegang tot het recht verder". (sp.nl, 2015)

Ook Sociaal Raadsliedenwerk is een van de instanties die hulp biedt op juridisch vlak. Sociaal Raadslieden staat burgers bij met informatie, ondersteuning en advies (Mogroep). De financiering van Sociaal Raadslieden verschilt per gemeente.

Volgens www.deweekkrant.nl is ook op Sociaal Raadslieden de afgelopen jaren bezuinigd. Waar in 2011 nog een bureau Sociaal Raadslieden in Enschede was, is deze in 2012 wegbezuinigd. Elly van Hoof, manager SMD-EH, geeft aan dat de reden hiervan in de bezuinigingen ligt. De taken van Sociaal Raadslieden werden overgenomen door o.a. Het Juridisch Loket, de formulierenbrigade en de Stadsbank Oost Nederland. Wel is er een verschil tussen de werkzaamheden van Sociaal Raadsliedenwerk en het Juridisch Loket. Waar het bij het Juridisch Loket met name juridisch advies betreft, ging het werk van Sociaal Raadslieden verder dan dat. Naast juridisch advies werden klanten ook geholpen met het schrijven van bezwaarschriften en/of invullen van formulieren. Momenteel is binnen Twente alleen bureau Sociaal Raadslieden in Hengelo nog actief. (deweekkrant.nl)

Daarnaast hebben zich sinds 2015 veranderingen voorgedaan binnen het sociale domein. De gemeente is verantwoordelijk geworden voor werk en inkomen, Jeugdzorg en zorg aan langdurig zieken en ouderen. Aan de ene kant is dit bedoeld om het voor burgers eenvoudiger te maken. Aan de andere kant wordt er ook meer verwacht van de burger zelf ten aanzien van de zelfredzaamheid. Burgers moeten één aanspreekpunt krijgen voor hun hulpvragen. (Rijksoverheid)

Zoals hierboven beschreven speelt het onderzoek naar de toegang tot het recht zich af in een tijd waarin aan de ene kant vele veranderingen binnen de rechtsbijstand, rechtshulp en het sociale domein plaatsvinden. Aan de andere kant wordt er bezuinigd op het gebied van rechtshulp. Tevens is er sprake van juridisering. Volgens prof. dr. A.F.A. Korsten is juridisering niet alleen het toenemen van wet- en regelgeving, maar ook een teveel aan wetten en regels. (Korsten 2010). Het recht heeft steeds meer betekenis gekregen in de samenleving. Niet alleen is er tegenwoordig sprake van steeds meer en uitgebreidere wet- en regelgeving, maar hier wordt ook steeds vaker gebruik van gemaakt. Zo zijn er steeds meer burgers en actiegroepen die het recht inzetten om hun gelijk te krijgen. Daarnaast worden er ook meer procedures gevoerd dan jaren geleden. Een van de belangrijkste redenen van de toegenomen betekenis van het recht in de samenleving is het scheppen van rechtsbescherming jegens de overheid, voor burgers. Dit uit zich in de mogelijkheid om tegen vele besluiten van overheidsorganen in beroep te gaan bij een onafhankelijke rechter. Daarnaast heeft er ook op het gebied van werk verandering plaatsgevonden. Waar vroeger voornamelijk de mannen werkten, zijn nu ook vrouwen werkzaam. Maar ook in de dienstverbanden zitten grote verschillen met vroeger zoals, vast, tijdelijk, parttime, fulltime, in dienst bij werkgever, werkzaam via uitzendbureau, et cetera. Ook dit verschijnsel zorgt ervoor dat er een uitgebreidere en meer complexe wet- en regelgeving nodig is, aldus dr. L. Timmerman (Timmerman)

Daarnaast vinden veranderingen plaats binnen het sociale domein. Het gevolg hiervan is dat de overheid steeds meer van de burger verwacht ten aanzien van zelfredzaamheid en kennis van de verschillende regelingen en voorzieningen die bestaan. Burgers worden geacht zoveel mogelijk gebruik te maken van hun eigen netwerken en sociale omgeving. Onafhankelijk zijn en je “eigen boontjes doppen” is wat een zelfredzame samenleving als doel heeft. Pas als dit niet (meer)

mogelijk blijkt zouden burgers hulp vanuit de overheid moeten aanwenden. (R. de Brabander 2014) Zoveel mogelijk je eigen leven leiden, zonder daarvoor de hulp van de overheid in te schakelen. Zo is zelfredzaamheid te definiëren volgens J. de Boer en N. van der Lans. (Raad voor Maatschappelijke ontwikkeling)

Toch blijft er een groep burgers die niet in staat is om zich met de bestaande en toenemende complexe wetten en regels te redden. Hierdoor zou een grotere behoefte aan advies, informatie en ondersteuning kunnen ontstaan. Echter, door de veranderingen binnen het sociale domein, maar ook de bezuinigingen op het gebied van rechtshulp en rechtsbijstand, lijken de mogelijkheden voor burgers om deze hulp te krijgen beperkter te worden.

Door het ontstaan van sociale wijkteams zou deze beperking opgelost kunnen worden. De sociale wijkteams zouden een eerste aanspreekpunt moeten zijn voor burgers om hun probleem voor te leggen. Het sociale wijkteam kan de burgers informatie, advies en ondersteuning bieden. Ook zouden zij beschikken over de kennis van de sociale kaart van de gemeente, waardoor zij in staat zijn om burgers in contact te brengen met de juiste instanties.

Ingevolge art. 18 GW heeft iedere burger recht om voor zijn belangen en rechten op te komen. Daarnaast volgt uit art. 6 EVRM dat iedereen recht heeft op een eerlijk proces.

Op www.rijksoverheid.nl valt te lezen dat het recht op een eerlijk proces ook in de grondwet opgenomen zal worden. (Rijksoverheid)

Deze grondrechten leken gewaarborgd, onder andere door het bestaan van Sociaal Raadsliedenwerk en het Juridisch Loket. De vraag is hoe met deze veranderingen en bezuinigingen wordt omgegaan. Een grote groep burgers heeft hulp, advies en ondersteuning nodig om te kunnen omgaan met alle veranderingen en juridisering. Daarnaast vloeien ook grondrechten voort uit bovengenoemde wetsartikelen. Worden de rechten uit bovenstaande wetsartikelen nog gewaarborgd, en hoe uit zich dat?

§1.2 De doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om duidelijkheid te verkrijgen over de waarborging van de toegang tot het recht binnen Twente. Welke organisaties op gebied van rechtshulp zijn actief binnen Twente? Wat bieden de gemeenten binnen Twente zelf op dit gebied?

Na het afronden van dit onderzoek zal het Lectoraat Governance een duidelijk beeld hebben van de verschillende soorten rechtshulp binnen Twente. De uitkomsten van dit onderzoek dienen als voorwaarde voor eventueel verder onderzoek. Daarnaast kan de opleiding SJD de uitkomsten gebruiken ter optimalisering van de opleiding.

Voor de opleiding SJD is dit een interessant vraagstuk omdat het onduidelijk is of er daadwerkelijk een probleem ontstaat met betrekking tot de toegang tot het recht. Indien er daadwerkelijk een probleem ontstaat zou onderzocht kunnen worden hoe dit opgelost kan worden. Eventueel met behulp van inzet van studenten SJD. Op deze manier kan dit onderzoek ook helpen bij het meer sluitend maken van de opleiding aan de beroepspraktijk

§ 1.3 Probleemstelling en onderzoeksvragen

De centrale vraagstelling luidt als volgt:

– In welke mate wordt de toegang tot het recht in Twente gewaarborgd?

Onderstaande onderzoeksvragen dienen om tot een antwoord op de centrale vraagstelling te komen.

– Wat wordt verstaan onder 'toegang tot het recht' en welke rechten vloeien voort uit de wet?

– Welke vormen van rechtshulp zijn er in Twente? En bieden de gemeenten, in Twente, zelf ook mogelijkheden op gebied van rechtshulp

- Welke mate van rechtshulp wordt beschouwd als ondergrens en welke mate wordt als wenselijk beschouwd?
- Sluiten de vormen van rechtshulp in Twente aan op de rechten die voortvloeien uit de wet?

§1.4 Betrokkenen

Binnen dit onderzoek is sprake van meerdere betrokkenen. Allereerst de gemeenten in Twente;

- Almelo
- Borne
- Dinkelland
- Enschede
- Haaksbergen
- Hellendoorn
- Hengelo
- Hof van Twente
- Losser
- Oldenzaal
- Rijssen-Holten
- Tubbergen
- Twenterand
- Wierden

Daarnaast zijn ook de onderstaande organisaties betrokkenen binnen dit onderzoek;

- Bureau Sociaal Raadsliden
- De Rechtswinkel
- Gratis juridisch advies bibliotheek Rijssen-Holten
- Gratis juridisch advies Kulturhus Borne
- Het Juridisch Loket
- Humanitas thuisadministratie
- Kliënten Raad Almelo & Belangengroep gehandicapten Almelo (Almelo Sociaal)
- Stichting Wetswinkel Twente
- Stichting Vluchtelingenwerk
- Wijkkracht

Hoofdstuk 2 Methodologische verantwoording

§2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen per onderzoeksvraag de methoden aan bod die gebruikt zijn voor de beantwoording van de onderzoeksvragen en de centrale vraagstelling. Daarbij wordt vermeld waarom een bepaalde methode is gekozen en hoe deze methode is toegepast. Daarnaast staat bij elke methode vermeld of deze valide en betrouwbaar is.

Dit onderzoek betreft een juridisch kwalitatief onderzoek. Om die reden is gekozen voor kwalitatieve onderzoeksmethoden zoals, deskresearch, literatuuronderzoek en interviews. De reden dat is gekozen voor kwalitatief onderzoek tegenover kwantitatief onderzoek is omdat dit onderzoek niet over cijfermatige informatie gaat, wat bij kwantitatief onderzoek centraal staat.

§ 2.2 Onderzoeksvraag 1: wat wordt verstaan onder 'toegang tot het recht' en welke rechten vloeien voort uit de wet?

Deze onderzoeksvraag wordt beantwoord door de informatie die is opgedaan in het theoretisch en juridisch kader.

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van juridisch onderzoek en literatuurstudie.

Het juridisch onderzoek uit zich in het selecteren en analyseren van wetsartikelen die betrekking hebben op het onderwerp van dit onderzoek.

Er is voor literatuurstudie gekozen omdat door middel van bestaande literatuur een uitgebreide definitie van het begrip 'toegang tot het recht' gegeven kan worden. Voor de beantwoording van deze vraag is gebruik gemaakt van vakliteratuur en onderzoeksrapporten. Er is gebruik gemaakt van het boek *Recht en samenleving in verandering*, van R. Schwitters. Daarnaast is er gebruik gemaakt van het onderzoeksrapport van het Montaignecentrum. Door middel van de sneeuwbalmethode is er vanuit dit boek en rapport meerdere literatuur en onderzoeksrapporten naar voren gekomen die gebruikt zijn voor de beantwoording van deze vraag. De betrouwbaarheid van deze bronnen is gewaarborgd door het feit dat het literatuur en rapporten zijn, geschreven door deskundigen op dit gebied.

§2.3 Onderzoeksvraag 2: welke vormen van rechtshulp zijn er in Twente? En bieden de gemeenten, in Twente, zelf ook mogelijkheden op gebied van rechtshulp?

Voor de beantwoording van deze vraag is gebruik gemaakt van deskresearch. Daarnaast is gebruik gemaakt van onderzoek aan de hand van interviews. Middels deskresearch is uitgezocht welke organisaties op gebied van gratis rechtshulp binnen Twente actief zijn. Om de betrouwbaarheid te waarborgen is contact opgenomen met de verschillende gemeentes, om na te gaan of alle organisaties binnen de sociale kaart van die gemeente ook daadwerkelijk naar boven zijn gekomen. Voor de beantwoording van de inhoud van de rechtshulp is gebruik gemaakt van interviews en informatie van de websites van de organisaties. Van de interviews is een opname gemaakt. Die opname is uitgewerkt in de vragenlijst die gebruikt is tijdens de interviews. Deze, uitgewerkte, vragenlijsten zijn als bijlage toegevoegd. De uitkomsten van de interviews zijn verwerkt in de

informatie over de betreffende organisaties. De interviews zijn gehouden onder de leidinggevend en/of specialisten van de betreffende organisaties. Omdat deze geïnterviewden specialist zijn binnen de organisatie is de betrouwbaarheid van de informatie die verkregen is door middel van het interview, gewaarborgd. De vraag of gemeenten zelf mogelijkheden op gebied van rechtshulp bieden is beantwoord door middel van telefoongesprekken met deskundigen op dit gebied van de gemeentes zelf. Daarnaast is de dienstverlening van de organisaties en gemeenten in relatie gebracht met de treden van de toegang tot het recht. Hierdoor is het in de conclusie mogelijk om een duidelijk beeld te geven in hoeverre de organisaties en gemeenten hieraan voldoen.

De validiteit wordt gewaarborgd door middel van het persoonlijk afnemen van de interviews. Tijdens de interviews is het mogelijk om vragen te verduidelijken, of verder te vragen zodat het antwoord overeenkomt met hetgeen beoogd is te achterhalen. Het nadeel van een interview is dat de uitkomst van de antwoorden afhankelijk is van degene die geïnterviewd wordt. Zou iemand anders uit de organisatie geïnterviewd zijn, dan is het mogelijk dat de informatie die verkregen wordt, uitgebreider of beperkter is waardoor het antwoord anders wordt.

Het nadeel van de telefoongesprekken met de gemeente, is dat de informatie die verkregen wordt, afhankelijk is van de persoon met wie je spreekt. Daarnaast bestaat het risico dat informatie niet volledig is, of niet volledig wordt gegeven omdat sociale wijkteams nog in opkomst zijn en wellicht nog niet optimaal werken. In dit onderzoek ben ik uitgegaan van de informatie die ik heb gekregen van medewerkers van de gemeente die zelf actief zijn binnen een sociaal team, of een vorm daarvan, of die hier de leiding/supervisie over hebben. Tevens is het mogelijk dat het overzicht van de verschillende organisaties, ondanks verificatie van de sociale kaart binnen een gemeente, niet compleet is omdat niet elke organisatie bekend is bij de gemeente.

§2.4 Onderzoeksvraag 3: welke mate van rechtshulp wordt beschouwd als ondergrens en welke mate wordt als wenselijk beschouwd?

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van de mening van specialisten op het gebied van rechtshulp. Om een duidelijk beeld te krijgen hierover is gekozen om deze vraag voor te leggen aan de geïnterviewden van de verschillende organisaties.

In het interview met de specialisten is een aantal vragen voorgelegd om een antwoord te verkrijgen op deze vraag.

Daarnaast is middels literatuuronderzoek nog breder gekeken. Er is gebruikgemaakt van de mening van 3 politieke partijen. De reden dat is gekozen voor 3 politieke partijen is omdat op die manier niet alleen een mening is verkregen van specialisten van de verschillende organisaties binnen Twente, maar ook een mening van de landelijke politiek op dit gebied. De meningen van de politieke partijen zijn verkregen door informatie te zoeken omtrent dit onderwerp op de website van de betreffende politieke partijen.

Bij de keuze voor de politieke partijen is gekozen om drie verschillende partijen te nemen. Op deze manier is geprobeerd om een zo goed mogelijk beeld te krijgen uit de politiek. Hierdoor ontstaat een duidelijk beeld over wat specialisten als ideaal zien.

De uitkomst is gebaseerd op meningen en dus geen vaststaand feit. De betrouwbaarheid van dit onderzoek wordt gewaarborgd doordat er alleen meningen worden gebruikt van specialisten op dit gebied. De validiteit wordt gewaarborgd door middel van het persoonlijk afnemen van de interviews. Tijdens de interviews is de mogelijkheid om vragen te verduidelijken, of verder te vragen zodat het antwoord overeenkomt met hetgeen beoogd is te achterhalen. Een nadeel is dat er een kans bestaat dat er sociaal wenselijke antwoorden zijn gegeven. Om de kans hierop kleiner te maken is er in het interview gebruik gemaakt van open vragen, dit maakt het geven van een sociaal wenselijk antwoord moeilijker omdat hierbij niet enkel met ja/nee of eens/oneens kan worden geantwoord, maar de geïnterviewde daadwerkelijk moet nadenken over zijn/haar antwoord. Van de

interviews is een opname gemaakt, welke is uitgewerkt in de vragenlijsten, deze zijn bijgevoegd als bijlage in dit onderzoeksrapport. Tevens is in de analyse van deze deelvraag, de mening van de geïnterviewden en de politieke partijen, vergeleken met de visie hierop van specialisten uit het theoretisch en juridisch kader. Hiermee wordt een duidelijk beeld verkregen over de mening op dit onderwerp.

§2.5 Onderzoeksvraag 4: sluiten de vormen van rechtshulp in Twente aan op de rechten die voortvloeien uit de wet?

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag zijn de gegevens die bij voorgaande deelvragen verzameld zijn, gebruikt om aan de hand daarvan te kunnen stellen of die vormen daadwerkelijk aansluiten op de rechten die voortvloeien uit de wet. Hierbij is tevens gebruik gemaakt van de informatie uit het theoretisch en juridisch kader. De dienstverlening is in relatie gebracht met de treden van de toegang tot het recht. Hierdoor kan gesteld worden of, en zo ja in welke mate, de vormen aansluiten op de rechten die voortvloeien uit de wet.

De betrouwbaarheid van dit onderzoek wordt gewaarborgd doordat er gebruik is gemaakt van officiële stukken, geschreven door deskundigen op dit gebied en informatie welke verkregen is door contacten en interviews met deskundigen van de organisaties en gemeenten.

Hoofdstuk 3 Theoretisch en Juridisch Kader

§3.1 Inleiding

In dit onderzoek wordt de toegang tot het recht bestudeerd. Het gaat in dit onderzoek niet om de toegang tot de rechter. Om een goed en deugdelijk onderzoek uit te voeren is het belangrijk om te weten wat er in de wet staat omtrent dit onderwerp en wat hierover in de literatuur reeds bekend is.

§3.2 Theoretisch en juridisch kader

Onderstaande wetten staan in verbinding met dit onderwerp:

Artikel 17 van de grondwet zegt dat niemand tegen zijn wil kan worden weggehouden van de rechter die de wet toekent.

Ingevolge artikel 18 van de Grondwet, heeft iedere burger het recht zich in rechte en/of in administratief beroep te laten bijstaan. Daarnaast dienen regels omtrent het verlenen van die rechtsbijstand, aan burgers die niet voldoende draagkracht hebben, gesteld te worden door de wet.

Deze regels zijn terug te vinden in de Wet op de Rechtsbijstand. In artikel 12 tot en met 23 van deze wet staat beschreven wie recht heeft op rechtsbijstand en hoe het recht op rechtsbijstand bestaat. De wet op de rechtsbijstand (WRB) is in 1994 in werking getreden. Als gevolg van deze wet is de Raad voor rechtsbijstand, verder te noemen de Raad, opgericht. De Raad heeft de taak om de verlening van rechtsbijstand te organiseren. (Raad voor Rechtsbijstand)

Artikel 2:1 van de Algemene wet bestuursrecht heeft een samenhang met voorgaand artikel. In dit artikel is bepaald dat een ieder zich in de behartiging van zijn belangen jegens een bestuursorgaan mag doen bijstaan of laten vertegenwoordigen door een gemachtigde.

Ingevolge artikel 6 van het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, bestaat het recht op een eerlijk proces.

Artikel 13 van het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mensen en de fundamentele vrijheden geeft aan dat iedereen waarop het verdrag van toepassing is, recht heeft op een effectief rechtsmiddel voor een nationale instantie, indien de rechten die voortvloeien uit het verdrag, zijn geschonden.

Op de website van het ministerie van buitenlandse zaken valt te lezen dat Artikel 47 van het Europees handvest grondrechten samenhang heeft met art. 13 EVRM. Ook hierin komt naar voren dat er recht bestaat op een eerlijk proces, vertegenwoordiging in dat proces en rechtsbijstand voor mensen die niet over voldoende financiële middelen beschikken. (ministerie van buitenlandse

zaken)

Deze wetten zijn van belang omdat dit de wettelijke kaders zijn voor de rechten van burgers op toegang tot de rechter.

'Toegang tot het recht'

Binnen de rechtssociologie zijn opvattingen over dit onderwerp. Maar ook binnen de filosofie zijn hier opvattingen over.

Om het begrip 'toegang tot het recht' te kunnen uitleggen, is het allereerst belangrijk om het begrip 'recht' te verduidelijken.

Rob Schwitters (2008) geeft aan dat het recht binnen onze wereld een grote rol speelt. Volgens Schwitters blijkt de betekenis van het recht uit de hoeveelheid aan activiteiten die op de een of andere manier aan rechtsregels zijn verbonden. Mensen zijn ook steeds meer geneigd om zich te beroepen op hun recht. Dit is een gevolg van de steeds betere toegankelijkheid van de rechtshulp. Dit uit zich ook in de toename van het aantal civiele en administratieve zaken. Het aantal zaken die tussen 1950 en 2000 is voorgelegd aan de rechter, is in die periode verdrievoudigd (Van Velthoven, 2002).

Op de vraag wat recht nu daadwerkelijk is, zegt Schwitters het volgende. In het dagelijkse leven gaat het er vooral om dat het recht normen stelt waardoor gedragsmogelijkheden beperkt en gecreëerd kunnen worden. Daarnaast kun je het begrip recht bekijken vanuit verschillende oogpunten. Juristen kijken vooral naar de uitleg en de toepassing van het recht. Er wordt bijvoorbeeld gekeken naar de vraag of een bepaalde instantie bevoegd is om een beslissing te nemen en er wordt gekeken of de beslissing wel overeenkomt met wat er over bepaald is in de wet of in jurisprudentie. Aan de andere kant kijken sociologen naar recht als iets dat gevormd wordt door sociale verhoudingen. Uitspraken en wet- en regelgeving kunnen als uitgangspunt worden gezien, echter de manier waarop dit in uitvoering wordt gebracht en hoe hiermee om wordt gegaan bepaalt volgens sociologen de betekenis van het recht. (Schwitters 2008)

In zowel in de juridische literatuur als in de rechtssociologische literatuur wordt uitgelegd dat het recht bestaat uit vier functies namelijk,

- De ordenende functie
- De instrumentele functie
- De geschiloplossende functie
- De normatieve functie

Deze vier functies dragen samen zorg voor een maatschappij waarin gedragsregels en rechtsnormen bestaan waardoor burgers weten waar zij aan toe zijn en ook de mogelijkheid hebben om de rechterlijke macht in te roepen indien een geschil beslecht moet worden. Het recht is een verzameling van regels die in een land of regio gelden. (Schwitters 2008)

Nu het begrip 'recht' gedefinieerd is kunnen we kijken naar het begrip 'toegang tot het recht'.

Het Montaigne Centrum, onderzoekscentrum voor rechtspleging en conflicthantering, heeft in 2014, in opdracht van Het Juridisch Loket, een verkennend onderzoek gedaan naar de toegang tot het recht. Dit onderzoek richt zich op de gevolgen voor burgers, van de overheidsmaatregelen op het gebied van toegang tot het recht en toegang tot de rechter.

Het Montaigne Centrum geeft in het onderzoek aan dat zij concluderen dat de term toegang tot het recht op verschillende manieren uitgelegd kan worden. “Het bovenstaande beschouwend, valt op dat toegang tot het recht in de juridische betekenis vooral smal, als toegang op gesubsidieerde rechtsbijstand voor de rechter, wordt opgevat. Vanuit de beleidsmatige invalshoek wordt het begrip breder opgevat, namelijk als toegang tot alle vormen van rechtskundige hulpverlening in alle procedures, ook buiten de rechter om”, aldus het Montaigne Centrum (2014, p. 26)

Uit de conclusie blijkt dat het begrip 'toegang tot het recht' uit verschillende onderdelen bestaat. Het gericht zijn op 'effectieve rechtsverwerkelijking' is iets wat in alle onderdelen naar voren komt.

“Zowel op papier als in de praktijk moeten burgers en bedrijven hun in de rechtsorde neergelegde rechten in en buiten rechte geldend kunnen maken” aldus het Montaigne Centrum (2014, p. 32).

Volgens een in het onderzoek geplaatst schema zijn er vier treden voor de toegang tot het recht.

- Toegang tot informatie; om te weten welke rechten en plichten je als burger hebt moet je de mogelijkheid hebben om informatie hierover in te winnen.
- Toegang tot begeleiding; om het recht op een eerlijk proces geldend te maken kan er begeleiding van een jurist of advocaat nodig zijn. Hierdoor is iedereen in staat om op de juiste wijze zijn of haar proces vorm te geven.
- Toegang tot overleg en onderhandelen; niet alle geschillen hoeven per definitie beslecht te worden door een rechter. In sommige gevallen volstaat het als er een optie is tot overleg en/of onderhandeling, bijvoorbeeld door middel van mediation.
- Toegang tot een neutrale, bindende interventie; indien bovenstaande optie geen uitkomst biedt, moet iedereen de mogelijkheid hebben om zijn geschil voor te leggen aan een neutrale partij welke een bindende uitspraak kan leveren.

Op basis hiervan geeft het Montaigne Centrum de volgende definitie van toegang tot het recht:

“Toegang tot het recht is de toegang die een rechtzoekende heeft tot informatie, begeleiding, overleg en onderhandeling en een neutrale bindende interventie om zijn probleem op een effectieve manier op te kunnen lossen” (Montaigne Centrum, 2014, p. 32)

Volgens Cortens en Kuiper, betekent toegang tot de rechter dat de kwesties die mensen in hun rechtspositie raken, voorgelegd kunnen worden aan de rechter, teneinde een beoordeling en beslissing te verkrijgen. De mate waarin het mogelijk is voor burgers om een beroep te doen op de beoordeling van de rechter beïnvloedt volgens hen de mening van burgers in het wel of niet naleven van het recht. Als vooraf al duidelijk is dat een wederpartij zijn recht niet kan afdwingen dan zal een burger zich daar naar gaan gedragen. Een goede vormgeving van de toegang tot de rechter is volgens hen dan ook een voorwaarde voor een deugdelijke samenleving. Verder geven zij aan dat toegang tot het recht niet langer alleen bestaat uit toegang tot de rechter, maar dat dit breder is. Daarnaast bestaat dit volgens Cortens en Kuiper uit verschillende manieren van geschilbeslechting zonder tussenkomst van een rechter. (Cortens en Kuiper 2014)

Kamminga en Barendrecht geven een aantal voorbeelden van het begrip 'toegang tot het recht' binnen de literatuur. Toegang tot het recht kan gezien worden als toegang tot rechtshulp, zoals rechtsbijstandverzekeraars, bureaus voor rechtshulp (nu het Juridisch loket) en juridisch advies door vakbonden. Daarnaast kan toegang tot het recht zich begeven op het vlak van procedures en advies.

Maar ook toegang tot het rechtssysteem en daarbij de effectiviteit van die toegang in de praktijk, in vergelijking met die toegang op papier, vallen volgens Kamminga en Barendrecht binnen het begrip 'toegang tot het recht'. (Kamminga en Barendrecht 2014)

Tevens hebben verschillende specialisten op dit gebied hun mening gegeven over de toegang tot het recht.

De heer B. van Tongeren (algemeen deken van de Nederlandse Orde van Advocaten) geeft in een reactie op de voorstellen van het Kabinet omtrent de bezuinigingen binnen de rechtsbijstand, zijn mening. De Nederlandse Orde van Advocaten heeft de commissie Barkhuysen ingesteld om onderzoek te doen naar aanleiding van een rapport van de commissie Wolfsen waarin veranderingen en bezuinigingen werden voorgesteld. De commissie Barkhuysen heeft een rapport opgesteld met daarin aanbevelingen. Van Tongeren is van mening dat dit rapport geen invloed heeft gehad bij het tot stand komen van de plannen. “Erger nog, veel onderdelen uit het rapport van de commissie Wolfsen zijn overgenomen zonder duidelijke uitwerking. Hierdoor is het zo goed als onmogelijk een afgewogen beslissing te nemen over een stelsel dat toekomstbestendig moet zijn en bovendien meebeweegt met ontwikkelingen in wet- en regelgeving,” aldus B. Van Tongeren (Nederlandse Orde van Advocaten)

Tevens zegt Van Tongeren: “De voorgenenomen urengrens betekent het einde voor gespecialiseerde sociaal advocaten die juist de meest kwetsbare rechtzoekenden helpen. Het is van belang een duurzaam stelsel van toegang tot het recht te hebben voor de rechtzoekenden van vandaag en morgen”.

Volgens Van Tongeren, zorgen de bezuinigingen voor steeds meer druk op het bestaande stelsel voor gefinancierde rechtsbijstand. Hierdoor bestaat het risico dat het, voornamelijk, voor de burgers die gebonden zijn aan een goede vertegenwoordiging, steeds lastiger wordt om hun recht te halen. “Daarom roepen wij het parlement op geen overhaaste beslissingen te nemen over een stelsel dat zo’n belangrijke plek in de rechtsstaat inneemt, en dat voor de meest kwetsbare burgers de enige mogelijkheid biedt hun recht te halen.” aldus Van Tongeren. (Nederlandse orde van advocaten)

Mr. B. Böhler haalt in een column in het NRC, de bovengenoemde mening van de B. van Tongeren aan. Zij is het eens met de zorgen die Van Tongeren uit. Daarnaast is Böhler bang dat vooral in strafzaken advocaten, en de cliënten, gedupeerd zullen worden door de voorgenenomen bezuinigingen. (nrc.nl)

Op de website mr-online.nl is een manifest te vinden met zes voorstellen ter verbetering van de toegang tot het recht. Dit manifest is onderschreven door 24 personen die specialist zijn op dit gebied. Aanleiding van het manifest is de discussie rondom de gefinancierde rechtsbijstand, welke zij zien als een belangrijk middel voor de toegang tot het recht. Het gaat hen voornamelijk om de oplossing van problemen tussen burgers. Zij zijn ook van mening dat er andere mogelijkheden zijn

voor verbetering van de toegankelijkheid van rechtvaardiging, dan alleen via gesubsidieerde rechtsbijstand. De gedachte is dat deze zes voorstellen voor positieve verbetering van de toegang tot het recht kunnen zorgen. Daarnaast zouden deze voorstellen volgens hen als nevenwerking kunnen hebben dat het beroep op de gesubsidieerde rechtsbijstand verminderd wordt. Er wordt duidelijk aangegeven dat deze zes voorstellen niet alles zullen veranderen, maar wel zullen zorgen voor een andere koers binnen de toegang tot het recht. (mr-online.nl)

Kort samengevat zijn de zes voorstellen als volgt;

- De afstand tussen de theorie en de praktijk moet verkleind worden. Dit kan bewerkstelligd worden door dit onderwerp al tijdens de opleiding en ook tijdens bijscholing centraal te laten staan. Niet alleen kijken naar wat er in de theorie beschreven staat, maar ook bedenken of de cliënt met dat antwoord daadwerkelijk geholpen is.
- Het simpeler maken van wet- en regelgeving. Als burgers in staat zijn om goed te begrijpen wat de wet- en regelgeving inhoudt, zal hier ook eerder gebruik van gemaakt worden en naar gehandeld worden. De verwachting is dat de toegang tot het recht hiermee vergroot wordt.
- Het belonen en stimuleren van oplossingen, in plaats van procedures. Enkele ideeën hierover zijn het onderbrengen van een geschil dat bestaat uit componenten van verschillende rechtsgebieden, bij één rechter. En daarnaast het uitbreiden van de taken van Sociaal Raadslieden.
- De mogelijkheid voor verschillende partijen om met voorstellen te komen om bestaande procedures te verbeteren. Hierdoor zal er in de toekomst sprake kunnen zijn van kostenbesparingen op, en/of een effectievere vorm van geschilbeslechting, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van, en/of toegang tot geschilbeslechting.
- Een werkgroep die de meest dringende maatschappelijke problemen onder haar hoede neemt. De bedoeling is dat door middel van deze werkgroep binnen een tijdsbestek van ongeveer tien jaar, een duurzame oplossing wordt geboden voor deze problemen.
- Het opzetten van een 'IENS' (een vergelijkingssite) voor juridische dienstverleners. Hierdoor kan de kwaliteit en bekendheid van juridische dienstverleners verbeterd worden.

Het volledige manifest is bijgevoegd als bijlage 4 aan deze scriptie.

mr. M. van Geffen en prof. dr. M. Westerveld hebben in het Nederlands Juristenblad hun reactie gegeven op het manifest. Hieronder een kleine greep uit de reacties. De uitgebreide reacties zijn bijgevoegd als bijlage 5.

mr. M. van Geffen: “Het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand staat ter discussie want het is kostbaar en de vraag is of het wel effectief is. De juridische professie biedt dure ‘papieren’ diensten aan die gemakkelijk via IT gestandaardiseerd en verbeterd kunnen worden, wat op den duur een bedreiging is voor de legitimiteit van de juridische ordening. Oeps! dacht ik, bij het lezen van deze stevige statements, waarmee de door 24 dames en heren van statuur ondertekende bijdrage ‘Zes Suggesties voor Verbetering van de Toegang tot Recht’ (*NJB* 2015/1322, afl. 27) opende. Oeps! Ik behoor tot een beroepsgroep die zichzelf onmogelijk heeft gemaakt: te duur, niet effectief en zelfs een gevaar op de weg van het recht. Maar, dacht ik, laat ik nu niet direct in het defensief schieten, maar mij openstellen voor kritiek en de suggesties voor verbetering met een open blik bezien”. (Nederlands Juristenblad)

Prof. dr. M. Westerveld: “Met veel belangstelling en instemming heb ik de analyse en de daarop gevolgde aanbevelingen gelezen van wat ik maar de Denktank HiiL zal noemen (*NJB* 2015/1322, afl. 27, p. 1816-1820) om de toegang tot recht te verbeteren. Hulde aan de initiatiefnemers die precies op het juiste moment met bruikbare voorstellen tot vernieuwing en verbetering komen. Moge de Commissie Wolfsen en in haar kielzog de politiek hun voordeel doen met wat hier aan verbeterlagen wordt voorgesteld”. (Nederlands Juristenblad)

Waar mr. Van Geffen met een kritische blik kijkt naar de verbetervoorstellen, is prof. dr. Westerveld

voornamelijk positief. Mr. Van Geffen vraagt zich vooral af of de voorstellen haalbaar zijn. Zij geeft bijvoorbeeld aan dat het vereenvoudigen van wetgeving geen verandering teweeg zal brengen aan de machtsverhoudingen. Dat burgers beter begrijpen wat de wetgeving inhoudt betekent niet automatisch dat zij gemakkelijker hun recht krijgen. Ondanks dat prof. dr. Westerveld voornamelijk positief is, heeft zij wel aanvullingen. Zij vindt dat de suggesties niet alleen in het teken zouden moeten staan van 'geschiloplossing'. Volgens prof. dr. Westerveld zijn niet alleen op dit gebied veranderingen nodig. Onder andere beschermingsrecht en asielrecht zouden ook meegenomen moeten worden in deze voorstellen.

§3.3 Analyse

Zoals uit bovenstaande duidelijk is geworden, is er een duidelijk verschil tussen 'toegang tot de rechter' en 'toegang tot het recht'. Toegang tot het recht kan uitgelegd worden als de mogelijkheid van burgers op toegang tot informatie, begeleiding, overleg en onderhandelen en een neutrale en bindende interventie.

Zonder toegang tot het recht, kan er eigenlijk geen toegang tot de rechter bestaan.

In de wet is alleen de toegang tot de rechter geregeld. Hierdoor lijkt het dat toegang tot het recht geen gronden vindt binnen de wetgeving. Toegang tot recht in de vorm van informatie, advies ondersteuning en begeleiding, is niet als zodanig geregeld in de wet. Echter, omdat toegang tot het recht een belangrijke voorwaarde is voor toegang tot de rechter, kan men de wetgeving die is toegespitst op de toegang tot de rechter, in samenhang zien met toegang tot het recht.

Om de toegang tot de rechter, welk grondrecht voortvloeit uit de wet, mogelijk te maken moeten burgers toegang tot het recht hebben. Willen burgers hun grondrechten laten gelden, dan moeten zij de mogelijkheid hebben om advies en informatie in te winnen en begeleiding te krijgen in juridische procedures. Er zijn zorgen over de toegang tot het recht, in het licht van de huidige veranderingen en bezuinigingen. Een duurzaam stelsel voor de toegang tot het recht is daarom van groot belang.

Hoofdstuk 4 Resultaten

§4.1 Welke vormen van rechtshulp zijn er in Twente? En bieden de gemeenten, in Twente, zelf ook mogelijkheden op gebied van rechtshulp?

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de verschillende organisaties die binnen Twente actief zijn op gebied van rechtshulp en juridisch advies. Ook wordt benoemd aan welke treden van de toegang tot het recht, de dienstverlening van de organisaties voldoet. Daarnaast wordt besproken wat de gemeenten binnen Twente zelf bieden op gebied van rechtshulp. In bijlage 1 vindt u per gemeente een opsomming van de instanties die actief zijn binnen die gemeente.

§4.1.1 Kliënten Raad Almelo & Belangengroep gehandicapten Almelo (Almelo Sociaal)

Almelo Sociaal is een organisatie op gebied van rechtshulp. Onder deze organisatie vallen de Kliënten Raad (hierna: KRA) en de Belangengroep gehandicapten (hierna: BGA). De KRA is gericht op cliënten met een inkomen op het minimum en net daarboven. De BGA heeft als voornaamste doelgroep de minima, maar sluit anderen niet uit. Beiden zijn gericht op cliënten binnen de gemeenten Almelo, Tubbergen en Dinkelland. Almelo Sociaal heeft contacten met de gemeente Almelo, welke ook bepaalde taken van de gemeenten Tubbergen en Dinkelland op zich heeft genomen, waardoor cliënten binnen deze gemeenten als doelgroep worden gezien. Echter, cliënten van buiten deze gemeenten worden niet uitgesloten. Indien een cliënt uit een andere gemeente met een hulpvraag komt, wordt deze geholpen voor zover dat mogelijk is.

De dienstverlening van de KRA en BGA bestaat uit het wegwijs maken met betrekking tot regels, wetten en procedures. Daarnaast wordt er geholpen met het opstellen van bezwaarschriften. In het geval van bezwaarschriften worden cliënten wel doorverwezen naar het Juridisch Loket voor advies. Andersom verwijst het Juridisch Loket ook cliënten naar de KRA en BGA, voor hulp bij het opstellen van een bezwaarschrift. Naast het opstellen van bezwaarschriften geven de KRA en BGA ook de mogelijkheid op bijstand van een vrijwilliger tijdens hoorzittingen naar aanleiding van een bezwaarschrift.

Almelo Sociaal, waaronder de KRA en BGA, heeft veel contact met de gemeente. De organisatie probeert middels overleg en bemiddeling bezwaar te vermijden. Daarnaast geeft de organisatie advies en informatie aan de gemeente over knelpunten en geeft de organisatie input aan de gemeente tijdens gesprekken over verbeterpunten. Er is gebleken dat sinds de samenwerking tussen

Almelo Sociaal en de gemeente Almelo, beslissingen duidelijker zijn. Ook heeft dit ervoor gezorgd dat beslissingen eerst goed worden gecontroleerd door een jurist alvorens de beslissing verzonden wordt aan een cliënt.

Almelo Sociaal voldoet met haar dienstverlening aan de eerste en tweede trede van de toegang tot het recht.

§4.1.2 Bureau Sociaal Raadslieden

Bureau Sociaal Raadslieden is een initiatief welke wordt gesubsidieerd door de gemeente Hengelo. Omdat zij gesubsidieerd worden door de gemeente Hengelo zijn zij uitsluitend gericht op inwoners van deze gemeente. De dienstverlening van Bureau Sociaal Raadslieden bestaat uit juridisch informatie en advies, ondersteuning bij bezwaar- en beroepsprocedures, opstellen van brieven, verwijzingen naar instanties & ketenpartners en bemiddeling.

Bureau Sociaal Raadslieden is gericht op alle inwoners van de gemeente Hengelo, maar merkt dat vooral de minder zelfredzame burger de weg naar Bureau Sociaal Raadslieden weet te vinden. Er wordt geen inkomenscheck gedaan, maar als een burger met een vraag komt wordt er wel gekeken naar de situatie, het inkomen, de kennis en taal. Aan de hand van die criteria wordt bepaald in welke mate de begeleiding wordt geboden. Dit kan uiteen lopen van enkel informatie en advies om een burger op weg te helpen, tot intensieve begeleiding. Het uiteindelijke doel is dat burgers zelfredzaam worden. Om deze reden beperkt de dienstverlening zich bij zelfredzame burgers tot informatie en advies. De intensieve begeleiding kan bestaan uit het samen met, of voor de burger de zaak oppakken.

“Bureau Sociaal Raadslieden draagt bij aan de waarborging van grondrechten op gebied van recht door middel van de hulp aan burgers om het recht dat zij hebben ook daadwerkelijk te behalen, of in ieder geval er alles aan te doen om datgene dat de burger nastreeft te realiseren”, aldus de medewerkers van Bureau Sociaal Raadslieden te Hengelo. Bureau Sociaal Raadslieden voldoet met haar dienstverlening aan de eerste en tweede trede van toegang tot het recht. In geringe mate voldoet de dienstverlening ook aan de derde trede, doordat in uitzonderlijke gevallen bemiddeld wordt.

§4.1.3 De Rechtswinkel

De Rechtswinkel is een samenwerkingsverband van de gemeente Enschede en Saxion. De winkel wordt gerund door studenten van de juridische opleidingen binnen Saxion. Zij worden ondersteund door ervaren juristen. De Rechtswinkel is bedoeld voor alle inwoners van Enschede en omgeving. In eerste instantie is de dienstverlening bedoeld voor inwoners van de gemeente Enschede, omdat de Rechtswinkel contacten heeft met verschillende organisaties in Enschede en omgeving, maar daarin wordt geen harde lijn getrokken. Ook burgers van buiten Enschede en Twente worden

geholpen als zij een vraag stellen. Zij kunnen bij de Rechtswinkel advies en informatie krijgen. Ook voor het vaststellen van de rechtspositie kunnen burgers terecht bij de Rechtswinkel. Daarnaast kunnen zij hulp krijgen bij het schrijven van brieven. Ook bemiddeling is een dienst die de Rechtswinkel biedt.

De Rechtswinkel biedt op verschillende dagen de mogelijkheid om binnen te lopen. Dit is ook de enige manier om advies te vragen. Er is gekozen om dit niet per telefoon te doen. Als burgers in persoon komen is het makkelijker om een situatie duidelijk te krijgen.

De Rechtswinkel is opgericht om burgers de hand te reiken nu zelfredzaamheid steeds meer van hen verwacht wordt. De insteek was voornamelijk hulp bij vragen binnen het sociale domein.

Bezwaarschriften liepen op en de gemeente Enschede wilde een voorziening om dit vroegtijdig op te lossen.

“Door middel van sociaal maatschappelijke insteek, het ontzorgen, de regeldruk verminderen, communicatie met verschillende organisaties en de rechtspositie duidelijk te maken draagt de Rechtswinkel bij aan de waarborging van de grondrechten op gebied van recht”, aldus K. Williams, jurist gemeente Enschede en coördinator van de Rechtswinkel.

De rechtswinkel voldoet met haar dienstverlening aan de eerste trede van toegang tot het recht. Daarnaast voldoet zij ook in geringe mate aan de tweede en derde trede omdat zij soms ook ondersteuning bieden bij het invullen van formulieren, het schrijven van brieven en bemiddelen indien nodig.

§4.1.4 Gratis juridisch advies bibliotheek Rijssen-Holten

Het gratis juridisch spreekuur is erop gericht dat burgers eerstelijns advies krijgen voor hun probleem. In de meeste gevallen is het probleem binnen 1 uur op te lossen en worden er ook geen kosten in rekening gebracht. Mevrouw Koster, werkzaam als advocaat stagiaire bij Camps advocatuur te Enschede, is de initiatiefneemster van het spreekuur. Indien iemand met een complexe zaak komt, waarvoor meer tijd nodig is, dan wordt diegene uitgenodigd op het kantoor. In dat geval worden er wel kosten in rekening gebracht, maar dat gebeurt in overleg.

Het spreekuur is gericht op iedereen met een juridische vraag. De meeste mensen die een beroep doen op het spreekuur zijn afkomstig uit de omgeving van Rijssen, omdat in de lokale krant geadverteerd wordt door de locatie waar het spreekuur wordt gehouden. Ook mensen van buiten die omgeving zijn welkom om een vraag te stellen. De doelstelling is om het recht toegankelijk te maken door de drempel laag te houden.

“Het gratis spreekuur draagt bij aan de waarborging van grondrechten op gebied van recht omdat het erg toegankelijk en gratis is. Daarnaast worden de meeste vragen tijdens het spreekuur afgedaan. Op deze manier weten mensen wat hun rechten en plichten zijn. Enerzijds wordt er inzicht geboden in de haalbaarheid van het aanspannen van een juridische zaak. Anderzijds wordt ook een advies gegeven over het eventueel oplossen op een andere manier”, aldus mr. Koster, advocaat stagiair bij Camps advocatuur.

Met deze dienstverlening wordt voldaan aan de eerste trede van toegang tot het recht.

§4.1.5 Gratis juridisch advies Kulturhus Borne

Het gratis spreekuur voor juridisch advies in het Kulturhus te Borne wordt verzorgd door twee juristen en een advocaat van Rechtdoor te Borne. Eenmaal per maand kunnen burgers voor juridisch advies terecht in het Kulturhus. In beginsel is het bedoeld voor burgers die net buiten de toevoegingsgrens vallen. Advocatenkantoor Rechtdoor is opgericht als voordelige optie voor burgers die juridisch advies nodig hebben, maar net niet in aanmerking komen voor een toevoeging. De medewerkers van Rechtdoor merkten dat er ook burgers waren met relatief kleine vragen. Om die reden zijn zij het gratis spreekuur begonnen. Ook dit is gericht op burgers die net buiten de toevoegingsgrens vallen, maar iedereen met een vraag op een van de rechtsgebieden waarop

Rechtdoor werkzaam is, wordt geholpen.

De dienstverlening bestaat uit het geven van informatie en advies. Daarnaast is er de mogelijkheid voor hulp bij het opstellen van brieven aan een wederpartij. Deze brieven worden altijd opgesteld uit naam van de klant.

“Het gratis spreekuur draagt bij aan de waarborging van grondrechten doordat er een volledig advies wordt gegeven en burgers wegwijs worden gemaakt in het recht. Daarnaast helpt dit advies burgers om hun recht te behalen en worden procedures in verschillende gevallen voorkomen”, aldus mevrouw L. van de Wetering, jurist bij Rechtdoor.

Deze dienstverlening voldoet aan de eerste trede van toegang tot het recht.

§4.1.6 Het Juridisch Loket

Het Juridisch Loket is een landelijke organisatie op gebied van juridische informatie en advies.

Het Juridisch Loket biedt informatie en advies aan burgers die voldoen aan een inkomens- en vermogensgrens. De inkomens- en vermogensgrens die gehanteerd wordt is afgeleid van de inkomens- en vermogensgrens die door de Raad voor Rechtsbijstand gebruikt wordt voor het bepalen van het recht op een toevoeging. In 2016 is de inkomensgrens vastgesteld op een verzamelinkomen van €26.000 voor alleenstaanden en €36.800 voor gehuwden, samenwonenden en eenoudergezinnen met minimaal 1 minderjarig kind.

De vermogensgrens voor 2016 is vastgesteld op €21.139 per persoon. (Raad voor Rechtsbijstand) Iedere burger die qua verzamelinkomen én vermogen onder de grens blijft, heeft recht op informatie en advies van het Juridisch Loket.

Het grootste gedeelte van de klanten wordt per telefoon te woord gestaan. Bij advies per telefoon wordt in principe elke burger ter woord gestaan, ongeacht de inkomens- en/of vermogensgrens. Er is ook de mogelijkheid om in persoon aan de balie informatie en advies te ontvangen, voor klanten die om welke reden dan ook niet in staat zijn om telefonisch hun vraag voor te leggen. Hiervoor zijn de verschillende loketten in Nederland op een aantal momenten in de week geopend. Indien een uitgebreidere behandeling van een vraag nodig is, wordt de burger op verzoek van de jurist uitgenodigd voor het spreekuur. Tijdens een spreekuurspraak is meer tijd om een vraag te behandelen en indien nodig stukken in te zien. Door de nieuwe insteek, waarbij het accent is komen te liggen op het telefonisch advies, zijn de mogelijkheden voor het houden van gesprekken uitgebreid. Hierdoor kunnen de klanten van het Juridisch Loket sneller terecht op het spreekuur, als de behandeling van een vraag daar om vraagt.

In diverse plaatsen in Nederland bevinden zich loketten van het Juridisch Loket. Binnen Twente bevindt zich een loket in Enschede en Almelo. Ook in Zutphen en Zwolle bevindt zich een loket. Ook deze plaatsen zijn binnen kort bereik voor sommige gemeenten binnen Twente.

De dienstverlening van het Juridisch Loket voldoet aan de eerste trede van toegang tot het recht.

§4.1.7 Stichting Wetswinkel Twente

Stichting Wetswinkel Twente is een organisatie op basis van vrijwilligers, die burgers in Twente voorziet van juridische informatie en advies. De stichting wordt gerund door studenten van de verschillende juridische opleidingen in de omgeving. Deze studenten moeten minimaal in het bezit zijn van hun propedeuse. De studenten worden bijgestaan in hun advies door verschillende juridische organisaties. Stichting Wetswinkel Twente heeft een locatie in Enschede en Almelo en beslaat daarmee een ruim gebied binnen Twente.

Stichting Wetswinkel Twente is in eerste instantie opgericht voor minima binnen Twente, echter iedereen met een vraag wordt geholpen. Tijdens het spreekuur op de donderdagavond in Almelo en Enschede hebben burgers de mogelijkheid om hun verhaal te vertellen en indien van toepassing documenten te laten zien. De dienstverlening bestaat uit informatie, advies en wegwijs maken. Tevens worden burgers geholpen bij het opstellen van brieven en bezwaarschriften en het aanvragen van voorzieningen en uitkeringen.

Stichting Wetswinkel Twente draagt bij aan de waarborging van de grondrechten, door burgers te helpen om de gang naar het recht te maken. “Bepaalde groepen zouden zonder Stichting Wetswinkel hun recht niet halen omdat ze de wegen en mogelijkheden niet kennen”, aldus M. Koolenbrander, medewerker en bestuurslid van Stichting Wetswinkel.

De dienstverlening van Stichting Wetswinkel Twente voldoet aan de eerste trede van toegang tot het recht. Daarnaast voldoet de dienstverlening in beperkte mate aan de tweede trede, door middel van de ondersteuning die op bepaalde onderdelen geboden wordt.

§4.1.8 Formulierenhulp en schuldhulpverlening

In diverse gemeenten binnen Twente, zoals onder andere Enschede, Hengelo, Borne en Hof van Twente zijn organisaties actief die hulp bieden bij het invullen van formulieren. Hierbij kan gedacht worden aan formulieren met betrekking tot aanvragen voor uitkeringen en/of voorzieningen, formulieren van de Belastingdienst enzovoorts.

Ingevolge de in 2012 ingevoerde wet gemeentelijke schuldhulpverlening heeft elke gemeente de plicht om burgers met schulden te helpen. Er zijn in de wet geen concrete regels opgesteld voor de manier waarop die hulp geboden moet worden, maar er worden wel richtlijnen geboden.

(Schulldinfo)

Binnen Twente wordt deze schuldhulpverlening verzorgd door de Stadsbank Oost Nederland, verder te noemen SON. SON is een samenwerkingsverband tussen 14 gemeente uit Twente en 8 gemeenten uit de Achterhoek. Burgers kunnen bij SON terecht voor budgetbeheer, beschermingsbewind, lenen, preventie en het oplossen van Schulden. Burgers kunnen telefonisch contact opnemen met SON. Tevens is er in elke gemeente een locatie waar afspraken plaatsvinden. (Stadsbank Oost Nederland)

De stadsbank voldoet met haar dienstverlening aan de eerste, tweede en derde trede van toegang tot het recht.

§4.1.9 Vluchtelingenwerk

Binnen Twente is ook vluchtelingenwerk actief. Vluchtelingenwerk is een organisatie welke advies, informatie en ondersteuning biedt over en bij verschillende procedures op het gebied van vreemdelingenrecht. Zo adviseert, informeert en ondersteunt de organisatie mensen bij asielprocedures, maar ook bij procedures omtrent gezinshereniging.

Tevens werpt de organisatie zich op als belangenbehartiger. Zij zet zich in voor een beter beleid om de positie van asielzoekers en vluchtelingen te verbeteren. (Vluchtelingenwerk Nederland)

Vluchtelingenwerk voldoet met haar dienstverlening aan de eerste en tweede trede van toegang tot

het recht.

§4.1.10 advocatenkantoren

In Twente zijn ook verschillende advocatenkantoren die een gratis inloopsprekuur hebben. Dit is veelal bedoeld om te beoordelen of een zaak in aanmerking komt voor het opstarten van een procedure. Gemiddeld wordt er maximaal een half uur uitgetrokken voor die beoordeling. Indien de betreffende advocaat verder wil met de zaak zal de advocaat deze zaak, in overleg met de cliënt, aannemen. Vanaf dan zal ook het bij die advocaat geldende uurtarief verschuldigd zijn. Met deze dienstverlening voldoen zij aan de eerste trede van toegang tot het recht.

§4.1.11 Humanitas thuisadministratie

Humanitas thuisadministratie is een organisatie die werkt met vrijwilligers. De vrijwilligers helpen mensen met het op orde brengen van hun administratie. Daarnaast behoort ook het opstellen van een budgetplan tot de mogelijkheden. Anderzijds kunnen zij ook ondersteuning bieden tijdens gesprekken met verschillende instanties zoals de gemeente en SON. De doelstelling is om mensen zo op weg te helpen dat zij binnen een jaar weer voldoende zelfredzaam zijn. (Humanitas thuisadministratie) Hiermee wordt voldaan aan de eerste en tweede trede van toegang tot het recht.

§4.1.12 Wijkkracht

Wijkkracht is een overkoepelende organisaties die een subsidieregeling heeft met de gemeenten Borne, Dinkelland, Haaksbergen, Hengelo, Hof van Twente, Losser en Oldenzaal. Zij bieden in opdracht van deze gemeenten ondersteuning in de vorm van sociale (wijk)teams. Wijkkracht biedt, afhankelijk van de afspraken die met de betreffende gemeente zijn gemaakt, ondersteuning, begeleiding, advies en informatie aan burgers uit de gemeenten die samenwerken met Wijkkracht. (Wijkkracht) In onderstaande informatie wordt verder uiteengezet welke taken door Wijkkracht, in opdracht van de verschillende gemeenten, uitvoert. Hiermee wordt voldaan aan de eerste en tweede trede van toegang tot het recht.

§4.1.13 Gemeenten

Burgers kunnen bij hun eigen gemeente terecht voor vragen omtrent gemeentelijke zaken. De desbetreffende afdeling handelt een vraag af door informatie of advies te geven. Indien een vraag diepgaand is worden burgers vaak verwezen door de gemeente. De meeste gemeenten geven aan burgers voor juridisch advies door te verwijzen naar het Juridisch Loket..

Movisie heeft een peiling gehouden onder 234 Nederlandse gemeenten. Uit die peiling blijkt dat 87 procent van de gemeenten binnen Nederland met sociale wijkteams werkt.

Middels telefonisch contact met de verschillende gemeenten is er een beeld ontstaan over de hulp, ondersteuning, informatie en advies die de gemeenten bieden aan hun burgers. Daarnaast geven sommige gemeenten informatie over de wijkteams of diensten, via de website van de gemeente. Verder bieden de gemeente Hengelo en Enschede, naast de sociale wijkteams ook een andere mogelijkheid het gebied van rechtshulp. Hengelo middels het door haar gesubsidieerde Bureau Sociaal Raadslieden. Enschede door middel van de Rechtswinkel.

Almelo

In Almelo kunnen burgers die ondersteuning nodig hebben op het gebied van de taken die door het

CIZ aan de gemeente zijn toegewezen, contact opnemen met de gemeente Almelo. De sociale wijkteams in Almelo ondersteunen de burgers door het geven van informatie en advies, en het bieden van ondersteuning en begeleiding. DNO is de organisatie die deze taken waarneemt voor de gemeente Almelo.

Borne

De gemeente Borne heeft geen sociale wijkteams. Indien burgers uit de gemeente Borne een hulpvraag hebben met betrekking tot de WMO, dan kunnen zij voor begeleiding, ondersteuning, informatie en advies terecht bij de gemeente Borne. Indien de hulpvraag betrekking heeft op een ander leefgebied dan doet de gemeente Borne haar best om burgers op weg te helpen naar de juiste instantie. Daarnaast is ook Wijkkracht actief binnen Borne, op gebied van ondersteuning en begeleiding. (Wijkkracht)

Dinkelland en Tubbergen

De gemeenten Dinkelland en Tubbergen werken niet met sociale wijkteams. De reden dat de gemeente Dinkelland en Tubbergen onder dezelfde paragraaf behandeld worden is omdat de gemeenten op dit gebied samenwerken en daar één team voor is. Burgers uit de gemeenten Dinkelland en Tubbergen kunnen met hun hulpvraag terecht bij de gemeente. Als er contact op wordt genomen met de gemeente wordt er, indien nodig, een huisbezoek afgelegd door een consulent van het team ondersteuning en zorg. Zij verduidelijken de hulpvraag en beoordelen of de burger in aanmerking komt voor maatwerkondersteuning. Als de burger hiervoor in aanmerking komt dan wordt dit in gang gezet. In geval dat de burger daar niet voor in aanmerking komt dan wordt deze verwezen naar Wijkkracht (gemeente Dinkelland) of DNO (gemeente Tubbergen). Dit zijn de organisaties die de onafhankelijke cliëntondersteuning voor de gemeenten Dinkelland en Tubbergen op zich nemen.

Andersom kunnen burgers ook direct contact opnemen met Wijkkracht of DNO. Wijkkracht en DNO beoordelen niet of burgers in aanmerking komen voor maatwerkondersteuning, maar verwijzen wel door naar de gemeenten Dinkelland en Tubbergen indien het aannemelijk is dat een burger daarvoor in aanmerking komt. Afhankelijk van het eerste aanspreekpunt van de burger bestaat er dus een wisselwerking tussen de gemeenten en Wijkkracht/DNO.

Enschede

De sociale wijkteams in Enschede voorzien burgers van informatie en advies op verschillende gebieden zoals, relaties, stress en gezondheid, werk en inkomen et cetera. De sociale wijkteams maken burgers wegwijs op de verschillende gebieden. Er wordt gekeken waar iemand terecht kan met een vraag, of er ondersteuning nodig is en of er voorzieningen zijn waar iemand recht op heeft. De sociale wijkteams kunnen gezien worden als eerste aanspreekpunt voor burgers die in een situatie zitten waar zij zelf niet uitkomen. (Wijkteams Enschede)

Haaksbergen

In de gemeente Haaksbergen wordt gewerkt met een sociaal team, Noaberpoort genoemd. Burgers uit de gemeente Haaksbergen kunnen daar terecht met hun hulpvraag. Noaberpoort helpt met ondersteuning, begeleiding, advies en informatie. Daarnaast werkt de gemeente Haaksbergen ook samen met Wijkkracht. Wijkkracht is er voor het preventieve gedeelte en de ondersteuning van het vrijwilligerswerk, jongerenwerk en ouderenwerk.

Hellendoorn

De gemeente heeft sinds korte tijd één sociaal wijkteam, welke bestaat uit gemeentelijke medewerkers.

Daarnaast heeft de gemeente Hellendoorn vijf VIA- teams (vroegsignalering informatie en advies team). De gemeente is opgedeeld in 5 woonservicegebieden en elk gebied heeft een eigen team. Deze teams bestaan uit verschillende partijen zoals, een wijkagent, een maatschappelijk werker, een medewerker uit de zorg, een medewerker van een woningcorporatie et cetera. Burgers uit de gemeente Hellendoorn kunnen contact opnemen met het VIA-team of het zorgloket, betreffende een hulpvraag voor ondersteuning, begeleiding, informatie of advies. Burgers met een concrete hulpvraag, welke in korte tijd afgedaan kan worden, worden geholpen door iemand vanuit het sociale wijkteam of één van de VIA-teams. De casus van burgers die ingewikkelder is, wordt besproken tijdens het MDO-overleg. Hierin wordt bepaald hoe het best kan worden omgegaan met de casus.

De gemeente Hellendoorn geeft aan dat nog niet alles rondom het sociale wijkteam en de VIA-teams goed verloopt, omdat het nog in de 'kinderschoenen' staat. Daarnaast zou de bekendheid onder burgers uit de gemeente Hellendoorn ook nog niet optimaal zijn. In de komende tijd wordt bekeken hoe deze punten verbeterd kunnen worden.

Hengelo

Hengelo heeft naast het gesubsidieerde Bureau Sociaal Raadslieden, ook drie sociale wijkteams. Burgers uit de gemeente Hengelo kunnen bij het sociale wijkteam in hun wijk terecht met hun hulpvraag. Het sociale wijkteam, georganiseerd vanuit Wijkkracht, gaat aan de slag met de hulpvraag en biedt informatie, advies, ondersteuning en begeleiding.

Hof van Twente

Burgers uit de gemeente Hof van Twente kunnen bij de gemeente terecht met hun hulpvraag. De gemeente bekijkt vervolgens bij welke instantie de burger terecht kan voor ondersteuning. Ook kent de gemeente Hof van Twente een samenwerkingsverband met Wijkkracht. Wijkkracht biedt ondersteuning aan burgers door middel van advies, informatie, ondersteuning en begeleiding.

Losser

In Losser wordt er gewerkt met sociale teams binnen de verschillende kernen zoals, De Lutte & Beuningen, Overdinkel en Losser & Glane. De sociale teams bieden ondersteuning op het gebied van wonen & woonomgeving, gezondheid & bewegen, opvoeden & samenleven, administratie & financiën, mantelzorg & vrijwilligerswerk en werk & scholing. De sociale teams zijn het eerste aanspreekpunt in geval van een hulpvraag. Zij bieden informatie en advies. Indien meer ondersteuning en/of begeleiding nodig is, dan worden burgers uit de gemeente Losser doorverwezen naar het CJG. Er is ook sprake van een samenwerkingsverband met Wijkkracht, medewerkers van Wijkkracht zijn aanwezig in de sociale teams.

Oldenzaal

Burgers uit de gemeente Oldenzaal kunnen met hun hulpvraag terecht bij het Maatschappelijk Plein

van de gemeente. Het Maatschappelijk Plein biedt, in samenwerking met onder andere Wijkkracht, de juiste ondersteuning op gebied van Zorg en welzijn, Jeugd en Werk en Inkomen.

Rijssen-Holten

De gemeente Rijssen-Holten heeft geen sociale wijkteams. Wel kunnen burgers uit de gemeente Rijssen-Holten contact opnemen met het gemeentehuis als zij een hulpvraag hebben binnen het sociale domein. In eerste instantie wordt er een screening gedaan waaruit moet blijken of het gaat om enkelvoudige of meervoudige problematiek. In geval van enkelvoudige problematiek wordt de hulpvraag behandeld door de backoffice van het leefgebied waar de hulpvraag betrekking op heeft. Indien het gaat om meervoudige problematiek, wordt er gebruikgemaakt van een regisseur. Deze regisseur heeft de regie op de zaak en zorgt dat de burger ondersteuning, begeleiding, advies en/of informatie krijgt van de betreffende instanties. Bij meervoudige problematiek gaat het vaak om hulpvragen op meerdere leefgebieden.

Twenterand

De gemeente Twenterand heeft geen sociaal wijkteam. Wel zijn er zorginformatiepunten. Hier kunnen burgers uit de gemeente Twenterand terecht voor informatie en advies. Voor begeleiding of ondersteuning kan contact op worden genomen met de gemeente. Er wordt dan bekeken of er recht is op ondersteuning vanuit bijvoorbeeld de Wmo.

Wierden

De gemeente Wierden biedt begeleiding, ondersteuning, informatie en advies door de inzet van Woonservice Wierden. Woonservice Wierden is een vangnet voor burgers die wel behoefte hebben aan begeleiding en ondersteuning, maar niet in aanmerking komen voor die ondersteuning door het zorgloket. Daarnaast is Woonservice Wierden er ook voor burgers die ideeën of initiatieven hebben. Zij worden door Woonservice Wierden in contact gebracht met een netwerk dat hen ondersteuning kan bieden in de vorm van kennis en/of middelen.

Alle gemeenten hebben een (vorm van) sociale wijkteams. Met de dienstverlening die deze wijkteams bieden voldoen zij aan de eerst een tweede trede van toegang tot het recht.

§4.1.14Analyse

Uit dit onderzoek blijkt dat voornamelijk binnen de grotere gemeenten organisaties op gebied van rechtshulp en juridisch advies actief zijn. De grootste organisatie binnen Twente is het Juridisch Loket, welke is gevestigd in Almelo en Enschede. Daarnaast bieden de gemeente Enschede en Hengelo, zelf nog een mogelijkheden op gebied van rechtshulp en juridisch advies. Binnen de meeste gemeenten in Twente is er een vorm van sociale wijkteams.

Uit de contacten met de gemeenten is gebleken dat er, buiten het Juridisch Loket, weinig wetenschap is van de bestaande initiatieven binnen de gemeente.

Uit de interviews is gebleken dat er binnen Twente een verscheidenheid aan organisaties en initiatieven is. Voor vrijwel alle burgers in Twente is er een mogelijkheid om (juridisch) informatie en/of advies te krijgen. De bereikbaarheid en hoeveelheid verschilt per gemeente. Zo zijn er in Enschede en Almelo meerdere organisaties, terwijl in de kleinere gemeenten zoals Hof van Twente en Losser geen organisatie actief is op dit gebied. Wel hebben de burgers uit de kleinere gemeenten de mogelijkheid om informatie en/of advies te krijgen bij verschillende organisaties in andere gemeenten.

De schuldhulpverlening wordt in elke gemeente verzorgd door de Stadsbank Oost Nederland.

Daarnaast blijkt uit de interviews met de organisaties dat de meeste organisaties alleen informatie en advies verstrekken. Hiermee wordt voldaan aan de eerste trede van de toegang tot het recht. Echter, de overige treden komen hiermee niet aan bod.

Bureau Sociaal Raadslieden en Almelo Sociaal zijn de enige organisaties die naast informatie en

advies ook ondersteuning bieden. Hiermee voldoen zij aan de eerste en tweede trede van de toegang tot het recht. Ook Stichting Wetswinkel Twente biedt op bepaalde onderdelen ondersteuning en voldoet hiermee, zij het beperkt, aan de tweede trede van toegang tot het recht. Humanitas Thuisadministratie, Vluchtelingenwerk en de Stadsbank bieden ook ondersteuning, maar doen dit alleen op een specifiek gebied.

De gemeenten daarentegen bieden allemaal een vorm van ondersteuning. Sommige gemeenten bieden zelf ondersteuning door middel van de inzet van een sociaal wijkteam, of een vorm daarvan. Andere gemeenten maken voor de ondersteuning gebruik van een andere organisatie zoals, Wijkkracht. De kanttekening is dat er is gebleken dat het veel moeite vergt om hier de juiste informatie over in te winnen. Niet iedere medewerker die burgers te woord staat lijkt op de hoogte te zijn van de mogelijkheden binnen de gemeente. Hierdoor bestaat het risico dat burgers niet de ondersteuning krijgen die wel geboden zou kunnen worden.

De derde trede, onderhandelen en overleg wordt ingevuld door Bureau Sociaal Raadsliden, de Rechtswinkel en de Stadsbank. Echter, de Rechtswinkel doet dit in bepaalde mate, Bureau Sociaal Raadsliden alleen voor inwoners van de gemeente Hengelo en de Stadsbank alleen op gebied van schuldenregelingen. Voor de vierde trede van toegang tot het recht, namelijk het recht op een neutrale en bindende interventie, zijn burgers vrijwel altijd genoodzaakt om een procedure bij de rechtbank te starten. Hier is veelal bijstand van een advocaat voor nodig. Dat houdt in dat er altijd kosten gemaakt moeten worden.

§4.2 Welke mate van rechtshulp wordt beschouwd als ondergrens en welke mate wordt als wenselijk beschouwd?

In dit hoofdstuk wordt de mening van een aantal geïnterviewden en drie politieke partijen uiteengezet.

§4.2.1 Visie geïnterviewden, politieke partijen

Hieronder wordt de mening van geïnterviewden uiteengezet.

Mevrouw L. van de Wetering, jurist bij advocatenkantoor Rechtdoor.

Mevrouw Van de Wetering is van mening dat het Juridisch Loket, zoals het voorheen was, door haar beschouwd wordt als ondergrens betreffende rechtshulp en juridisch advies. Met voorheen doelt zij op de openingstijden waardoor het mogelijk was om op elk gewenst moment op werkdagen tussen 9.00 uur en 17.00 uur binnen te lopen en een vraag te stellen. Zij is van mening dat elke burger minimaal de mogelijkheid moet hebben om bij een desbetreffende organisatie gratis juridisch advies te ontvangen. Zij acht het wenselijk als elke gemeente minimaal 1 keer per week een juridisch spreekuur organiseert. Dit zou kunnen met behulp van advocatenkantoren uit de omgeving.

Meneer K. Williams, jurist bij gemeente Enschede, coördinator Rechtswinkel

Voor meneer Williams geldt als absolute ondergrens dat elke gemeente een organisatie zou moeten hebben die de burgers gratis (juridisch) advies biedt. Meneer Williams geeft aan dat hij het wenselijk zou vinden als elke gemeente zorg draagt dat haar burgers begrijpen waar zij aan toe zijn, op alle vlakken. Voor meneer Williams houdt dit in dat er sprake moet zijn van betere communicatie

richting de burgers en dat de gemeente haar burgers stimuleert om geschillen die onderling op te lossen zijn, ook onderling op te lossen.

Mevrouw Jozefszoon, Sociaal Raadsvrouwe bij Bureau Sociaal Raadslieden te Hengelo

Het antwoord van Mevrouw Jozefszoon op deze vraag is kort maar krachtig “Elke gemeente zou gesubsidieerde Raadslieden moeten hebben”, aldus C. Jozefszoon. Dit is voor haar niet alleen wenselijk maar ook de absolute ondergrens. Als elke gemeente een gesubsidieerd Raadsliedenwerk biedt dan is dit, in combinatie met het bestaande Juridisch Loket welke niet in elke gemeente maar wel binnen elk gebied een locatie heeft, een goede voorziening.

Mevrouw Koolenbrander, bestuurslid en medewerker bij de Wetswinkel

Mevrouw Koolenbrander is net als mevrouw Van de Wetering van mening dat het Juridisch Loket, zoals het voorheen was, als ondergrens moet gelden. Ideaal zou zijn als er meer vestigingen van het Juridisch Loket zijn, zoals bijvoorbeeld in elke grote stad een vestiging. Daarnaast is het zeer wenselijk als elke gemeente minimaal 1 keer per week een gratis juridisch spreekuur zou organiseren, bijvoorbeeld in samenwerking met juristen uit de omgeving. In Twente zijn volgens mevrouw Koolenbrander te weinig initiatieven of gebied van rechtshulp en juridisch advies. “In de het westen is in bijna elke plaats minimaal 1 rechts- of wetswinkel”, aldus M. Koolenbrander.

Mevrouw Jansen of Lorkeers, vestigingsmanager Juridisch Loket Almelo, Enschede en Zwolle

Mevrouw Jansen of Lorkeers geeft aan dat zij van mening is dat dit vooral een politiek vraagstuk hoort te zijn. Zij geeft hier verder dan ook geen mening over. Wel wil zij daaraan toevoegen dat als iedereen op de hoogte is van het bestaan van het Juridisch Loket, en dit ook maximaal benut, de rechtshulp in Twente (en Nederland) goed geregeld is.

Mr. Koster, advocaat stagiair bij Camps advocatuur

Mr. Koster is van mening dat de rechtshulp goed is georganiseerd binnen Twente. Wel ziet zij nog knelpunten met betrekking tot de gesubsidieerde rechtsbijstand. Indien mensen genooddakt zijn om een zaak aan te spannen en niet over voldoende middelen beschikken, kunnen zij een beroep doen op gesubsidieerde rechtsbijstand. Echter, de eigen bijdrage is vaak nog te hoog volgens mr. Koster. Zij geeft aan in haar werk te zien dat mensen soms afzien van een juridische procedure omdat de eigen bijdrage te hoog is. Een verlaging van de eigen bijdrage, of een andere manier van betalen van de eigen bijdrage zou volgens mr. Koster wenselijk zijn.

SP

M. van Nispen, Kamerlid SP, heeft in 2015 een voorstel in gediend welke het voortbestaan van geschillencommissies voor consumenten moet garanderen. Van Nispen zegt hierover: “De geschillencommissies zijn een laagdrempelige manier voor mensen om buiten de rechter om hun recht te kunnen halen. Deze mogen dus niet verdwijnen vanwege de bezuinigingsdrift van de minister van Veiligheid en Justitie” (SP.nl, 2015). Van Nispen geeft aan dat de Eerste en Tweede kamer al meerdere keren hebben ingegrepen bij voorstellen tot bezuiniging en dat zij dat zullen blijven doen. “Want de toegang tot het recht mag niet worden beperkt”, aldus M. van Nispen (SP.nl, 2015).

D66

“D66 vindt onze vrijheden en toegang tot het recht voor iedereen veel te belangrijk, die moeten we

niet zomaar weggeven. Daar moet je pal voor staan, juist in deze moeilijke tijden”, aldus D66 (D66.nl, 2015)

PVV

De PVV, in persoon van Kamerlid L. Helder, is het eens met bezuinigingen op het gebied van gesubsidieerde rechtsbijstand. Echter, de zorg ontstaat dat de toegang tot het recht aan de burger hiermee op bepaalde gebieden wordt ontzegt en dat is niet de bedoeling. De PVV geeft aan dat één van de randvoorwaarden uit het wetsvoorstel is om de toegang tot het recht te waarborgen, dit vindt de PVV dan ook belangrijk. (PVV)

§4.2.2 Analyse

De meningen komen op bepaald vlak overeen. De toegang tot het recht zoals deze nu is, is de absolute ondergrens. Wat voornamelijk naar voren komt is dat het Juridisch Loket, zoals dit geregeld was voor de bezuinigingen, door velen als ondergrens wordt beschouwd.

Daarnaast wordt duidelijk dat het wenselijk zou zijn als iedere gemeente zorg draagt voor gratis juridisch advies. Bijvoorbeeld door het zorg dragen voor een, door de gemeente, gesubsidieerd Sociaal Raadsliedenwerk of een gratis inloopspreekuur in samenwerking met advocatenkantoren uit de omgeving. Over het algemeen is er geen duidelijke bezorgdheid over de 'toegang tot het recht' binnen Twente, mits dit minimaal blijft zoals het op dit moment is. Daarnaast wordt er door één advocaat wel bezorgdheid geuit over de bezuinigingen op de gesubsidieerde rechtsbijstand. Ook wordt de communicatie door gemeenten richting haar burgers aangehaald als verbeterpunt.

Kijkend naar de meningen over dit onderwerp in het theoretisch en juridisch kader bestaat er wel een duidelijke bezorgdheid over de toegang tot het recht. Weliswaar komen de meningen uit het theoretisch en juridisch kader overeen met die van de specialisten uit Twente, wat betreft het nog meer versoberen van de toegang tot het recht. Maar waar bij de specialisten binnen Twente nog geen duidelijke bezorgdheid lijkt te ontstaan, mits er niet meer versoerd wordt dan tot nu toe gedaan is, uiten de specialisten uit het theoretisch en juridisch kader hun bezorgdheid ook al in het licht van de huidige versoeringen.

Alle drie de politieke partijen lijken dezelfde mening te hebben. Zij zeggen, weliswaar in andere bewoording, dat er niet getornd moet worden aan de toegang tot het recht.

§4.3 Sluiten de vormen van rechtshulp in Twente aan op de rechten die voortvloeien uit de wet?

Zoals in het derde en vierde hoofdstuk beschreven is, hebben burgers recht op toegang tot de rechter. Daarnaast is in hoofdstuk vier beschreven dat toegang tot het recht, wat inhoudt toegang tot informatie, toegang tot begeleiding, toegang tot overleg en onderhandelen en toegang tot een neutrale, bindende interventie, samenhangt met toegang tot de rechter. Zoals beschreven in hoofdstuk vier kan er geen toegang tot de rechter bestaan zonder toegang tot het recht.

§4.3.1 Sluit de rechtshulp in Twente aan op de rechten die voortvloeien uit de wet?

Om te beoordelen of de vormen van rechtshulp in Twente aansluiten op de rechten die voortvloeien uit de wet, moet gekeken worden wat nodig is om te voldoen aan alle aspecten van toegang tot het recht. Zoals in het theoretisch en juridisch kader beschreven is, zijn er vier treden waaraan voldaan moet worden, om te kunnen spreken van een volwaardige toegang tot het recht. Om hieraan te voldoen moeten burgers in Twente de mogelijkheid hebben om zicht te voorzien van informatie en begeleiding. Daarnaast moeten zij de mogelijkheid op overleg, onderhandeling en interventie hebben.

Burgers in Twente kunnen bij de verschillende organisaties advies en informatie krijgen op de meest voorkomende rechtsgebieden. De meeste organisaties richten zich voornamelijk op informeren en adviseren. Almelo Sociaal is een organisatie die daarnaast ook begeleiding en ondersteuning biedt. Almelo sociaal richt zich op minima binnen de gemeenten Almelo, Tubbergen en Dinkelland omdat

zij een samenwerkingsverband hebben met deze gemeenten. Hierdoor zijn zij op de hoogte van de regelgeving en werkwijze van deze gemeenten. Ook burgers uit andere gemeenten of met een hoger inkomen zijn welkom bij Almelo Sociaal en worden waar mogelijk geholpen. Wel is uit het interview gebleken dat begeleiding, ondersteuning, advies en informatie aan burgers uit andere gemeenten niet altijd optimaal is, doordat Almelo Sociaal voornamelijk gericht is op de gemeenten Almelo, Tubbergen en Dinkelland.

Ook bureau Sociaal Raadslieden in Hengelo is een organisatie welke naast advies en informatie, ook ondersteuning en begeleiding biedt aan cliënten dit dat nodig hebben. Bureau Sociaal Raadslieden wordt echter gesubsidieerd door de gemeente Hengelo waardoor advies, informatie, begeleiding en ondersteuning bij Bureau Sociaal Raadslieden alleen openstaat voor burgers woonachtig binnen de gemeente Hengelo.

Daarnaast bieden ook de Stadsbank en Humanitas Thuisadministratie begeleiding en ondersteuning. Echter, deze organisaties zijn vooral actief op het gebied schulden en administratie. Hierdoor bieden zij alleen op dit gebied begeleiding en ondersteuning.

De gemeenten in Twente bieden zelf begeleiding en ondersteuning door de inzet van Sociale wijkteams, of vergelijkbare initiatieven. Burgers uit de Twentse gemeenten kunnen hier terecht met hulpvragen binnen het sociale domein. Wel blijkt de informatie hierover summier.

§4.3.2 Analyse

Burgers hebben de mogelijkheid om bij de verschillende organisaties binnen Twente, advies en informatie te krijgen op uiteenlopende rechtsgebieden. Toch lijkt begeleiding en ondersteuning in vele gevallen summier.

Uit voorgaand hoofdstuk is gebleken dat de gemeenten in Twente, in meer of mindere mate, wel begeleiding en ondersteuning bieden. De informatie hierover blijkt echter summier. Hierdoor is het de vraag of burgers ook daadwerkelijk de weg naar die ondersteuning vinden.

De mogelijkheid op overleg en onderhandeling is nauwelijks voortgekomen uit de informatie die is opgedaan tijdens dit onderzoek.

Zoals in theoretisch en juridisch kader beschreven, is dit één van de voorwaarden voor toegang tot het recht, en dus toegang tot de rechter, welk grondrecht voortvloeit uit de wet. In die zin lijkt de rechtshulp binnen Twente niet volledig aan te sluiten op de rechten die voortvloeien uit de wet.

Hoofdstuk 5 Conclusie en aanbevelingen

§5.1 Conclusie

In de voorgaande hoofdstukken is de verkregen informatie per onderzoeksvraag geanalyseerd. Hieronder leest u per onderzoeksvraag de eindconclusie. Als laatste volgen de aanbevelingen.

§5.1.1 Wat wordt verstaan onder 'toegang tot het recht' en welke rechten vloeien voort uit de wet?

Concluderend kan gezegd worden dat toegang tot het recht wil zeggen de toegang die een rechtzoekende heeft tot informatie, begeleiding, overleg en onderhandelen en een neutrale en bindende interventie. Daarnaast is gebleken dat toegang tot het recht het grote geheel is, waar toegang tot de rechter onder valt. Toegang tot de rechter is een grondrecht welke voortvloeit uit meerdere wetsartikelen. Gezegd kan worden dat het recht op toegang tot het recht, voortvloeit uit de wet omdat zonder toegang tot het recht, geen toegang tot de rechter kan bestaan.

§5.1.2 Welke vormen van rechtshulp zijn er in Twente? En bieden de gemeenten, in Twente, zelf ook mogelijkheden op gebied van rechtshulp

Uit het onderzoek blijkt dat er binnen Twente meerdere instanties en initiatieven zijn waar burgers terecht kunnen voor informatie en begeleiding op het gebied van rechtshulp. Tevens blijkt uit dit onderzoek dat de meeste instanties en initiatieven niet vanuit de overheid georganiseerd worden. De

gemeenten binnen Twente zijn niet altijd goed op de hoogte van de mogelijkheden op gebied van juridisch advies en rechtshulp. Wel blijkt het Juridisch Loket alom bekend onder de verschillende gemeenten.

Vrijwel alle gemeenten hebben een vorm van sociale wijkteams, waar burgers terecht kunnen voor ondersteuning, begeleiding, advies en informatie. Wat opvalt is dat de informatie hierover bij verschillende gemeenten moeilijk te vinden/verkrijgen is.

§5.1.3 Welke mate van rechtshulp wordt beschouwd als ondergrens en welke mate wordt als wenselijk beschouwd?

Uitgaande van de mening van de geïnterviewden en de drie politieke partijen, in samenhang met de informatie hierover in het theoretisch en juridisch kader, is de toegang tot het recht zoals dit nu geregeld is in Twente, de ondergrens. Als wenselijk wordt beschouwd dat iedere gemeente zorg draagt voor gratis juridisch advies, bijvoorbeeld door het opzetten van gratis inloopsprekuren in samenwerking met advocaten en juristen uit de omgeving. De eindconclusie is dat de toegang tot het recht zoals dat nu is, niet versoberd mag worden en ideaal zou zijn als dit verder uitgebreid wordt. De meningen daarover van specialisten uit het theoretisch en juridisch kader komen redelijk overeen met de meningen van de geïnterviewden. Echter uit de specialisten uit het theoretisch en juridisch kader, ook met de huidige versoberingen al hun zorgen.

§5.1.4 Sluiten de vormen van rechtshulp in Twente aan op de rechten die voortvloeien uit de wet?

Dit is een oriënterend onderzoek, waarin bekeken is of de toegang tot het recht gewaarborgd is. Binnen Twente zijn meerdere mogelijkheden zijn om informatie en advies in te winnen op het gebied van recht. Echter bieden de meeste van deze organisaties geen ondersteuning of begeleiding. In Almelo en Hengelo zijn wel organisaties actief die ondersteuning en begeleiding bieden, waarbij de kanttekening gemaakt moet worden dat de organisatie in Hengelo (Bureau Sociaal Raadsliden) alleen gericht is op inwoners van de gemeente Hengelo. In Almelo is de organisatie vooral gericht op inwoners uit Almelo, Dinkelland en Tubbergen.

Naast de verschillende (onafhankelijke) organisaties, bieden ook de gemeenten informatie, advies, ondersteuning en begeleiding. Dit wordt veelal vormgegeven door een sociaal wijkteam, of een vorm daarvan. Echter is het wel de vraag of de ondersteuning en begeleiding die geboden wordt door de verschillende gemeenten, voldoende bekend is onder de burgers.

Aan de eerste twee treden van toegang tot het recht, lijkt in beginsel dus voldaan te zijn in Twente. Aan de overige twee treden lijkt niet volledig voldaan te zijn binnen Twente. Overleg en onderhandeling is vrijwel alleen mogelijk met behulp van betaalde organisaties, zoals mediation. Ook een bindende interventie lijkt alleen mogelijk te zijn bij de rechtbank. Hiervoor zullen echter altijd kosten gemaakt moeten worden. Indien vertegenwoordiging van een advocaat gewenst of zelfs verplicht is, dan zijn er mogelijkheden op bijdragen in de kosten. Echter, het is de vraag welke uitwerkingen de bezuinigingen hier in de toekomst op gaan hebben.

§5.2 Beantwoording van de probleemstelling

Uit de opgedane informatie en uit de meningen van specialisten blijkt dat de toegang tot het recht in het gedrang is. Alle, in dit onderzoek benoemde, specialisten zijn van mening dat er niet verder bezuinigd moet worden en sommige specialisten vinden dat er al teveel bezuinigingen hebben plaatsgevonden.

Zoals uit de eindconclusie op de deelvragen is gebleken, wordt de eerste trede van de toegang tot het recht gewaarborgd door de bestaande dienstverlening, geboden door de organisaties en gemeenten in Twente. Daarnaast wordt ook de tweede trede van de toegang tot het recht gewaarborgd door de bestaande dienstverlening welke geboden wordt door voornamelijk de gemeenten, en een aantal organisaties. Echter, is het hier wel de vraag in hoeverre deze dienstverlening bekend is bij de burger. De tweede en derde trede worden niet of nauwelijks gewaarborgd door de bestaande dienstverlening binnen Twente.

In welke mate wordt de toegang tot het recht in Twente gewaarborgd?

Er kan worden geconcludeerd dat de toegang tot het recht, welke is opgebouwd uit vier treden, in de basis op de eerste en tweede trede wordt gewaarborgd binnen Twente. Het is echter niet alleen de vraag of het geboden wordt. Het is ook van belang dat burgers de weg er naartoe weten te vinden. In het geval van de ondersteuning en begeleiding die geboden wordt door de sociale wijkteams (of een vorm daarvan) is gebleken dat informatie daarover summier is. Dit maakt dat het voor burgers lastig, of wellicht zelfs onmogelijk is om een beroep te doen op deze begeleiding/ondersteuning. In dat geval wordt deze tweede trede niet voldoende gewaarborgd, ondanks dat de dienstverlening in de basis wel aanwezig is. De rechten welke voortvloeien uit de derde en vierde trede zijn wel aanwezig binnen Twente, maar in beperkte mate. Daarnaast zullen burgers veelal kosten moeten maken om hierop een beroep te kunnen doen.

De eindconclusie is dan ook dat de toegang tot het recht op de eerste trede voldoet, maar op de andere treden niet, of niet volledig, voldoet aan alle gestelde eisen. Daarmee wordt de toegang tot het recht binnen Twente, niet volledig gewaarborgd.

§5.3 Aanbeveling voor het Lectoraat Governance

Zoals gebleken uit dit onderzoek zijn er binnen Twente verschillende instanties actief op het gebied van toegang tot het recht. Ook de gemeenten dragen hun steentje bij door de inzet van sociale wijkteams of een soortgelijk initiatief. Wel is gebleken dat informatie over deze wijkteams in vrijwel alle gemeenten lastig te verkrijgen is. Daarnaast zijn de gemeenten ook niet altijd op de hoogte van de (onafhankelijke) organisaties die binnen de gemeente actief zijn.

Saxion zou, in samenwerking met de gemeenten, kunnen onderzoeken hoe de bekendheid over de sociale wijkteams is onder de inwoners. Daarnaast zou onderzocht kunnen worden hoe de informatievoorziening vanuit de gemeenten, niet alleen over de hulp vanuit de gemeenten zelf, maar ook door de verschillende organisaties binnen Twente, verbeterd kan worden.

Allereerst zouden de gemeenten dan zelf meer informatie moeten hebben over de verschillende organisaties die er zijn en de dienstverlening die zij bieden. Saxion kan hierin bijdragen door bijvoorbeeld het organiseren van een 'borrel' waarbij vertegenwoordigers van de gemeenten en organisaties aanwezig zijn. Hierdoor krijgen zij de mogelijkheid om met elkaar het dialoog aan te gaan en te bespreken wat zij voor elkaar en de burgers kunnen betekenen. Studenten kunnen ingezet worden voor het organiseren van de bijeenkomst. Op deze manier krijgen ook zij meer inzicht van

het sociale werkveld binnen Twente.

Tevens ontbreekt het voornamelijk aan de mogelijkheid tot overleg en onderhandelen. Saxion zou kunnen onderzoeken of het mogelijk is om binnen de opleiding SJD, hier een mogelijkheid voor te bieden. Tijdens de opleiding komt de module mediation en de module onderhandelen aan bod. Wellicht bestaat er een mogelijkheid om bepaalde groepen burgers, zoals minima, de kans te geven om hun probleem te bespreken onder begeleiding van studenten en docenten (en/of gecertificeerde mediators uit de beroepspraktijk). Hierdoor wordt door Saxion niet alleen een gat binnen de toegang tot het recht in Twente opgevuld, maar wordt de opleiding ook dichterbij de beroepspraktijk gebracht. Studenten krijgen al tijdens hun opleiding te maken met 'echte' mensen in plaats van een fictieve casus.

Naar de eventuele invulling van de vierde trede zou verder onderzoek gedaan kunnen worden. Niet iedereen kan zomaar een bindende uitspraak doen over een geschil. De vraag is of dit überhaupt mogelijk is, buiten de rechtbank en geschillencommissies om. Binnen dit onderzoek is daar niet verder op in gegaan.

Literatuurlijst

Almelo Sociaal, “Belangengroep gehandicapten Almelo, wat doen we?”
<http://www.almelosociaal.nl/BGAwatdoenwe.html> [22 december 2015]

Almelo Sociaal, “Kliënten Raad Almelo, wat doen we?”
<http://www.almelosociaal.nl/krawatdoenwe.html> [22 december 2015]

Barendrecht, J.M., P. Kamminga (2005), *Toegang tot recht: de lasten van een uitweg*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Boer, N. de, J van der Lans (2001). *Burgerkracht. De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Ongepubliceerd onderzoek. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, Den Haag.

Brabander de, R. (2014), *Wie wil er nou niet zelfredzaam zijn? De mythe van zelfredzaamheid*, Antwerpen-Apeldoorn: Garant uitgevers.

Centrum voor jeugd en gezin, “Sociaal Team” <http://cjglosser.nl/sociaal-team/> [24 mei 2016]

Corstens, G., R. Kuipers (2014). De toegang tot de rechter in een moderne rechtsstaat, in: *Justitiële verkenningen*, 1, 10-11.

D66, “D66 of VVD” <https://d66.nl/provinciale-staten-verkiezingen/voor-de-twijfelaar/d66-vvd/> [31 maart 2016]

De Weekkrant, "Einde aan sociaal raadsliedenwerk"
<http://www.deweekkrant.nl/pages.php?page=2021339> [22 december 2015]

Gemeente Enschede, “De Rechtswinkel voor gratis juridische hulp in Enschede”
<http://www.enschede.nl/repository/10758/#.VhJvqStqyLV> [2 januari 2016]

Gemeente Enschede, “Formulierenadviespunt” <https://dloket.enschede.nl/loket/producten-en-diensten/formulierenadviespunt> [2 januari 2016]

Gemeente Hof van Twente, “Brievenhulp helpt mensen met invullen formulieren”
<http://www.hofvantwente.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/article/brievenhulp-helpt-mensen-met-invullen-formulieren-1813.html?L=0&cHash=ca4dcd1a190e01a208c617079b621de9>
[2 januari 2016]

Gemeente Oldenzaal, “Maatschappelijk Plein” <https://www.oldenzaal.nl/maatschappelijk-plein>
[24 mei 2016]

Gemeente Rijssen-Holten, “Gratis juridisch inloopspreekuur”
<http://www.bibliotheekrijssenholtent.nl/activiteiten/2-gratis-juridisch-inloopspreekuur>
[3 januari 2016]

Gemeente Wierden, “Hulp bij schulden” http://www.wierden.nl/internet/producten-diensten_15/product/hulp-bij-schulden_707.html [3 januari 2016]

Grootelaar, H., H. Van Harten, L. Venderbos & S. Vromen (2014). *Toegang tot het recht, een actueel portret*. Ongepubliceerd onderzoek. Het Montaigne centrum, onderzoekscentrum voor rechtspleging en conflictoplossing, Universiteit Utrecht, Utrecht.

Het Juridisch Loket, “Het Juridisch Loket Almelo” <https://www.juridischloket.nl/>
[20 december 2015]

Het Juridisch Loket, "Beperkt inloopspreekuur Juridisch Loket, <https://www.juridischloket.nl/over-het-juridisch-loket/media/nieuws/beperkt-inloopspreekuur-juridisch-loket/> [20 december 2015]

Het Juridisch Loket, "Bezuinigingen rechtsbijstand treffen Juridisch Loket"
<https://www.juridischloket.nl/over-het-juridisch-loket/media/nieuws/bezuinigingen-rechtsbijstand-treffen-juridisch-loket/> [20 december 2015]

Het juridisch Loket, “Het Juridisch Loket Enschede” <https://www.juridischloket.nl/>
[20 december 2015]

Het Juridisch Loket, "Juridisch advies nodig? Eerst bellen!" <https://www.juridischloket.nl/over-het->

juridisch-loket/media/nieuws/juridisch-advies-nodig-eerst-bellen!/ [20 december 2015]

Het Juridisch Loket, "Organisatie" <https://www.juridischloket.nl/over-het-juridisch-loket/organisatie/> [20 december 2015]

Het Kulturhus, "De formulierenhulp" <http://www.kulturhusborne.nl/Organisaties/Loketten-%26-Sprekuren/De-Formulierenhulp> [4 januari 2016]

Het Kulturhus, "Het juridisch spreekuur" <http://www.kulturhusborne.nl/Organisaties/Loketten-%26-Sprekuren/Het-Juridisch-Spreekuur> [4 januari 2016]

Humanitas, "Thuisadministratie" <http://www.humanitas.nl/afdeling/twente/activiteiten-en-projecten-in-twente/thuisadministratie> [18 januari 2016]

Ministerie van buitenlandse zaken, "Recht op een doeltreffende voorziening in rechte en op een onpartijdig gerecht (artikel 47)"

<http://www.minbuza.nl/ecer/eu-essentieel/handvest-grondrechten/rechtspleging-art.-47-t-m-50/recht-op-een-doeltreffende-voorziening-in-rechte-en-op-een-onpartijdig-gerecht-artikel-47.html> [9 december 2015]

Mogroep, "Sociaal raadsliden Overijssel" <http://www.mogroep.nl/thema/sociaal-raadslidenwerk-srw/sociaal-raadsliden/overijssel> [22 december 2015]

Movisie, "Sociale (wijk)teams na decentralisaties" <https://www.movisie.nl/artikel/sociale-wijkteams-na-decentralisaties> [12 maart 2016]

Mr., "Zes suggesties voor verbetering van de toegang tot het recht" <http://www.mr-online.nl/juridisch-nieuws/27153-zes-suggesties-voor-verbetering-van-de-toegang-tot-het-recht> [26 augustus 2016]

Nederlands Juristenblad, "Reactie op: 'Zes Suggesties voor de Verbetering van de Toegang tot Recht'."

https://www.navigator.nl/document/id7a8e43e228d24a40ab56419f76681124?ctx=WKNL_CSL_85 [9 september 2016]

Nederlands Juristenblad, "Toegang tot beschermingsrecht"

https://www.navigator.nl/document/id7fc676548e0f4aa19da7cb44b1207290?ctx=WKNL_CSL_85 [9 september 2016]

Nederlandse Orde van Advocaten, "persbericht: kabinetsstandpunt gefinancierde rechtsbijstand dupeert rechtszoekenden" <https://www.advocatenorde.nl/11934/consumenten/nieuws/persbericht-kabinetsstandpunt-gefinancierde-rechtsbijstand-dupeert-rechtszoekenden.html> [9 augustus 2016]

Noaberpoort, "Onze werkwijze" <http://www.noaberpoort.nl/SociaalDomein/Sociaal-Domein/Over-Noaberpoort/Onze-werkwijze.html> [23 mei 2016]

NRC, "Hogere uitgaven aan strafadvocaten is mede eigen schuld kabinet"

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/05/25/hogere-uitgaven-aan-strafadvocaten-is-mede-eigen-schuld-kabinet-a1480924> [9 augustus 2016]

PVV, "AO Toegang tot het recht" <http://pvv.nl/index.php/63-fj-related/lilian-helder/4162-ao->

toegang-tot-het-recht-.html [26 april 2016]

PVV, "AO stelse gefinancierde rechtsbijstand" <http://pvv.nl/index.php/63-fj-related/lilian-helder/7499-rechtsbijstand141113.html> [26 april 2016]

Raad voor Rechtsbijstand, "Geschiedenis" <http://www.rvr.org/Informatie-over-de-raad/organisatie/taken-van-de-raad/geschiedenis.html> [23 januari 2016]

Raad voor Rechtsbijstand, "Hoeveel moet ik zelf betalen?" <http://www.rechtsbijstand.nl/over-mediation-en-rechtsbijstand/hoeveel-moet-ik-zelf-betalen> [23 januari 2016]

Raad voor Rechtsbijstand, "Monitor 2014: innovatie blijft belangrijk" <http://www.rvr.org/nieuws/mediators/2015/augustus/monitor-2014-innovatie-blijft-belangrijk.html> [3 september 2015]

Raad voor Rechtsbijstand, "Wat is rechtsbijstand?" <http://www.rechtsbijstand.nl/over-mediation-en-rechtsbijstand/wat-is-gesubsidieerde-rechtsbijstand/wat-is-gesubsidieerde-rechtsbijstand> [23 januari 2016]

Rechtspraak, "Raad: wetsvoorstel rechtsbijstand vraagt veel van burgers" <https://www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Nieuws/Pages/Wetsvoorstel-rechtsbijstand-vraagt-veel-van-burgers.aspx> [3 september 2015]

Rijksoverheid, "Decentralisatie van overheidstaken naar gemeenten" <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gemeenten/inhoud/decentralisatie-van-overheidstaken-naar-gemeenten> [15 mei 2016]

Rijksoverheid, "Democratie en eerlijk proces krijgen prominenter plek in Grondwet" <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/07/01/democratie-en-eerlijk-proces-krijgen-prominentere-plek-in-grondwet> [9 september 2016]

Sax, "Studenten runnen Rechtswinkel Enschede" <http://www.sax.nu/nieuws/677118/studenten-runnen-rechtswinkel-enschede> [4 januari 2015]

Schaaijk, G.A.F.M. van (2015). *Praktijkgericht juridisch onderzoek* Den Haag: Boom Juridische uitgevers

Schuldinfo, "Wet gemeentelijke schuldhulpverlening" <http://www.schuldinfo.nl/index.php?id=64&#c340> [26 januari 2016]

Schwitters, R.J.S., (2008). *Recht en samenleving in verandering* Deventer: Kluwer

SP, "Van Nispen: 'Sluiting balies Juridisch Loket verslechtert toegang tot recht verder'" <https://www.sp.nl/nieuws/2015/03/van-nispen-sluiting-balies-juridisch-loket-verslechtert-toegang-tot-recht-verder> [31 maart 2016]

Stadsbank Oost Nederland, "Diensten" <https://stadsbankoostnederland.nl/diensten/> [23 januari 2016]

Stadsbank Oost Nederland, "Over ons" <https://stadsbankoostnederland.nl/over-ons/> [23 januari 2016]

Velthoven, B.C.J. van (2002) *Civiele en administratieve rechtspleging in Nederland 1951-2000*. Gepubliceerd onderzoek. Universiteit Leiden, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Sectie Economie.

Verhoeven, N. (2007). *Wat is onderzoek?* Den Haag: Boomonderwijs

Vluchtelingenwerk Nederland, "Wat doen wij voor vluchtelingen"
<http://www.vluchtelingenwerk.nl/wat-wij-doen> [9 maart 2016]

Westerveld, M. (2014). Gesubsidieerde rechtsbijstand en de toegang tot het recht, in: *Het Nederlands Juristenblad*, 5, 312-313.

Wetswinkel Twente, "Gratis Juridisch Advies in Twente" <http://www.wetswinkeltwente.nl/>
[4 januari 2016]

Wetswinkel Twente, "Stichting Wetswinkel Twente werkt o.a. samen met de volgende juridische instanties:" <http://www.wetswinkeltwente.nl/> [4 januari 2016]

Wijkracht, "Borne" http://www.wijkracht.nl/wijkracht_in/borne/ [23 mei 2016]

Wijkracht, "Dinkelland" http://www.wijkracht.nl/wijkracht_in/dinkelland/ [23 mei 2016]

Wijkracht, "Haaksbergen" http://www.wijkracht.nl/wijkracht_in/haaksbergen/ [23 mei 2016]

Wijkracht, "Hengelo" http://www.wijkracht.nl/wijkracht_in/wwwsamensterkhengel.nl/
[24 mei 2016]

Wijkracht, "Hof van Twente" http://www.wijkracht.nl/wijkracht_in/hof_van_twente/ [24 mei 2016]

Wijkracht, "Losser" http://www.wijkracht.nl/wijkracht_in/losser/ [24 mei 2016]

Wijkracht, "Oldenzaal" http://www.wijkracht.nl/wijkracht_in/oldenzaal/ [24 mei 2016]

Wijkracht, "Wij zijn Wijkracht" http://www.wijkracht.nl/wij_zijn_wijkracht/ [24 mei 2016]

Wijkracht Hengelo, "Bureau Sociaal Raadslieden"
http://www.wijkrachthengelo.nl/wij_bieden/sociaal_raadslieden/ [4 januari 2016]

Wijkracht Hengelo, "De wijkteams" http://www.wijkrachthengelo.nl/wij_bieden/wijkteams/
[24 mei 2016]

Wijkracht Hengelo, "Missie & Visie" http://www.wijkrachthengelo.nl/over_ons/missie_visie/
[24 mei 2016]

Wijkteams Enschede, "Werkwijze" <http://www.wijkteamsenschede.nl/werkwijze/> [23 mei 2016]

Bijlage 1

Almelo

- De Belangengroep gehandicapten Almelo
- Het Juridisch Loket
- Kliënten Raad Almelo
- Sociaal wijkteam (DNO)
- Stichting Wetswinkel Twente

Borne

- Gratis inloopsprekuren Kulturhus.
- Wijkkracht

Dinkelland

- Team ondersteuning en zorg
- Wijkkracht

Enschede

- De Rechtswinkel
- Het formulieren adviespunt
- Het Juridisch Loket
- Sociaal wijkteam
- Stichting Wetswinkel Twente

Haaksbergen

- Noaberpoort
- Wijkkracht

Hellendoorn

- Sociaal wijkteam, VIA-team

Hengelo

- Bureau Sociaal Raadslieden
- Wijkkracht

Hof van Twente

- Wijkkracht

Losser

- sociaal team
- Wijkkracht

Oldenzaal

- Maatschappelijk Plein
- Wijkkracht

Rijssen-Holten

- Gratis inloopsprekuren bibliotheek Rijssen.
- Ondersteuning/begeleiding door gemeente geregisseerd.

Tubbergen

- Team ondersteuning en zorg
- DNO

Twenterand

- Zorginformatiepunten

Wierden

- Woonservice Wierden

Mogelijkheden binnen Twente (niet plaats of gemeente gebonden)

- Juridisch Loket
- Thuisadministratie (Humanitas)
- Wetswinkel Twente
- Stadsbank Oost Nederland

Bijlage 2

Vragenlijst

Almelo Sociaal (BGA en KRA)

Wat is uw functie/rol binnen het initiatief?

Mevrouw kok is bestuurslid van het bestuur van de klantenraad en daarnaast ook spreekuurhouder.

De heer Snoeijer is bestuurslid van de belangengroep gehandicapten, spreekuurhouder en tevens en coördinator van de spreekuurhouders.

De heer Ter Stege is spreekuurhouder en bestuurslid van de cliëntenraad.

Op welke doelgroep is de dienstverlening van het initiatief gericht?

De cliëntenraad is gericht op minima en burgers met een inkomen net daarboven. Maar ook mensen die niet binnen die groep vallen worden niet uitgesloten. De cliëntenraad is vooral gericht op mensen die hulp nodig hebben.

De belangengroep gehandicapten is gericht op alle burgers met een handicap/beperking en heeft als doel om hen wegwijs te maken in alle voorzieningen/wetten/regels.

Is het initiatief alleen gericht op burgers binnen een bepaalde gemeente, zo ja welke gemeente? Zou nee, binnen welk gebied kunnen burgers een beroep doen op de dienstverlening die het initiatief biedt?

Almelo Sociaal, waar de BGA en KRA onder vallen is gericht op burgers woonachtig in de gemeenten Almelo, Tubbergen en Dinkelland. Echter, ook burgers uit andere gemeenten (rondom Almelo) zijn welkom om hun vraag te stellen.

De reden dat Almelo Sociaal gericht is op burgers uit Almelo, Tubbergen en Dinkelland is omdat Almelo Sociaal een samenwerking heeft met de gemeente Almelo. Hierdoor zijn zij o.a. op de hoogte van de regels rondom de participatiewet. Dit gedeelte van de gemeenten Tubbergen en Dinkelland is ondergebracht bij de gemeente Almelo, waardoor Almelo Sociaal ook burgers uit die gemeenten kan ondersteunen.

Wat houdt de dienstverlening van het initiatief in?

De dienstverlening bestaat uit het wegwijs maken in verschillende regels/wetten en procedures. Daarnaast bestaat er een samenwerking met de gemeente waar door middel van overleg het aantal bezwaarschriften wordt verminderd.

Door signalering en overleg is er inmiddels voor gezorgd dat beslissingen duidelijker zijn geworden en op inhoud zijn gecontroleerd door een jurist, waardoor bezwaar in meerdere gevallen gemeden kan worden.

Daarnaast bestaat de dienstverlening uit ondersteuning bij het opstellen van bezwaarschriften.

Hierin bestaat een wisselwerking tussen Almelo Sociaal en het Juridisch Loket. Almelo Sociaal verwijst cliënten naar het Juridisch Loket voor een beoordeling en advies i.v.m. bezwaar en anderzijds verwijst het Juridisch Loket hun cliënten naar Almelo Sociaal voor ondersteuning bij het schrijven van bezwaarschriften. Ook voor zorgvragen wordt door het Juridisch Loket regelmatig verwezen naar Almelo Sociaal. Het Juridisch Loket is niet altijd even goed op de hoogte van alle regels binnen de gemeente Almelo op gebied van zorgzaken, en deze advisering neemt Almelo Sociaal dan ook op zich.

Het voornaamste gebied waarop Almelo Sociaal actief is, is de sociale wetgeving.

Tevens ondersteunt Almelo Sociaal hun cliënten tijdens hoorzittingen n.a.v. bezwaar. Afhankelijk van de mogelijkheden van de cliënt is het mogelijk dat Almelo Sociaal het woord voert namens de cliënt tijdens die hoorzittingen.

Ingevolge art. 18 GW heeft iedere burger het recht om voor zijn of haar rechten en belangen op te komen. Daarnaast heeft iedere burger ingevolge art. 6 EVRM het recht op een eerlijk proces. Je zou kunnen stellen dat hiervoor een bepaalde mate van rechtshulp nodig is.

Bent u van mening dat de rechtshulp / het advies dat geboden wordt door het initiatief, voldoende bijdrage levert met betrekking tot de rechten die voortvloeien uit bovengenoemde artikelen?

Ja.

I Waaruit blijkt dit?

Wij geven ondersteuning aan burgers. Zonder Almelo Sociaal zou er weinig ondersteuning zijn voor burgers. Overheden moeten zorgen dat burgers het recht kunnen halen, zij hebben een zorgplicht. Almelo Sociaal biedt deze ondersteuning en heeft een samenwerking met de gemeente. Echter, te weinig mensen weten van ons bestaan.

Ook hebben wij twee prijzen gewonnen, zoals de cliënten in beeld prijs en de prijs van de Landelijke cliëntenraad. Dit geeft al aan dat onze dienstverlening een goede bijdrage levert.

II Welke vorm van dienstverlening van het initiatief draagt hiertoe juist wel of niet bij?

Wij geven advies en ondersteuning aan cliënten. Daarnaast geven wij advies en informatie aan de gemeente over de punten waarop nog verbetering mogelijk is. Dit doen wij middels input over verbeterpunten.

Gezien vanuit het perspectief van uw het initiatief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee, alles is aan bod gekomen bij de beantwoording van voorgaande vragen.

Gezien vanuit algemeen perspectief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee, alles is aan bod gekomen bij de beantwoording van voorgaande vragen.

Vragenlijst **inloopspreekuur bibliotheek Rijssen-Holten**

Wat is uw functie/rol binnen het initiatief?

Inmiddels ben ik advocaat stagiaire binnen Camps Advocatuur. Het initiatief van het juridisch spreek uur heb ik al eerder opgezet toen ik nog werkte bij een incassobureau en daarnaast 1 dag in de week juridisch medewerker was bij een ander bedrijf. Ik heb zelf het initiatief genomen om het

spreek uur op te zetten door contact te zoeken met de bieb in Rijssen en in gesprek te gaan.

Op welke doelgroep is de dienstverlening van het initiatief gericht?

De doelgroep is eigenlijk iedereen met een juridische vraag. Het is de bedoeling om de drempel voor mensen zo laag mogelijk te houden en het recht toegankelijk te maken. Voor mensen is het vaak een grote stap om binnen te stappen bij een advocatenkantoor of daarmee te bellen. De reden hiervoor is dat mensen denken dat dit nogal duur is en de teller meteen begint te lopen.

Is het initiatief alleen gericht op burgers binnen een bepaalde gemeente, zo ja welke gemeente? Zou nee, binnen welk gebied kunnen burgers een beroep doen op de dienstverlening die het initiatief biedt?

Nee het is bedoelt voor iedereen die een juridische vraag heeft en daar een antwoord op wil. Ik krijg mensen op het spreekuur uit de omgeving van Rijssen, dus ook uit Holten, Wierden etc. De bieb adverteert elke maand dat het juridisch spreekuur weer is in een lokale krant. Zo bereiken het een groot aantal mensen en deze zijn allemaal welkom.

Wat houdt de dienstverlening van het initiatief in?

Het is de bedoeling dat mensen eerste lijns juridisch advies krijgen voor hun probleem. In de meeste gevallen kan ik het probleem binnen 1 uur oplossen. Wanneer het juridische probleem complexer is dan nodig ik degene uit bij mij op kantoor en worden er afspraken gemaakt over de kosten. In de meeste gevallen komen de mensen in aanmerking voor gesubsidieerde rechtsbijstand dus kost het ze nagenoeg niets. Alleen de minimale eigen bijdrage.

Ingevolge art. 18 GW heeft iedere burger het recht om voor zijn of haar rechten en belangen op te komen. Daarnaast heeft iedere burger ingevolge art. 6 EVRM het recht op een eerlijk proces. Je zou kunnen stellen dat hiervoor een bepaalde mate van rechtshulp nodig is.

Bent u van mening dat de rechtshulp / het advies dat geboden wordt door het initiatief, voldoende bijdrage levert met betrekking tot de rechten die voortvloeien uit bovengenoemde artikelen?

Ja.

I Waaruit blijkt dit?

Ja de rechtshulp van het juridisch spreek uur is erg toegankelijk en gratis. De meeste cliënten krijgen antwoord op hun vragen gedurende het gesprek dat ik met ze heb. Zij kunnen op deze manier nagaan wat hun rechten en plichten zijn. Zij kunnen dan beter een afweging maken of het de moeite loont om een juridische zaak aan te spannen of het probleem wellicht op een andere manier op te lossen. Kiezen zij er voor om een juridische zaak te beginnen dan is van te voren duidelijk uitgelegd welke kosten daaraan verbonden zijn. Veel mensen weten niet eens dat zij in aanmerking kunnen komen voor gesubsidieerde rechtsbijstand bijvoorbeeld.

II Welke vorm van dienstverlening van het initiatief draagt hiertoe juist wel of niet bij?

De vorm die hiertoe bijdraagt is dat zij op een laagdrempelige wijze de bieb kunnen binnenstappen en het probleem kunnen voorleggen zonder dat er kosten aan verbonden zijn. Als mijn werkzaamheden na een gesprek langer zullen zijn dan 1 uur zal ik afspraken moeten maken over de kosten. Dan denken mensen vaak dat de kosten heel hoog zullen zijn. Als je ze dan vertelt dat dit eigenlijk wel mee valt besluiten zij vaak om de kwestie inderdaad door te zetten.

Gezien vanuit het perspectief van uw het initiatief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Het zou mooi zijn als steeds meer kantoren dit zouden doen. Dat zal er toe bijdragen dat de advocatuur beter uit de verf zou komen. Nu staan advocaten vaak bekend als “graaiers” Dat vind ik jammer want er zijn in mijn ogen voldoende advocaten die niet onder deze gradatie vallen en wel wezenlijk het belangrijk vinden om de belangen van de cliënt op een goede wijze te behartigen in plaats van hun eigen knip.

Gezien vanuit algemeen perspectief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee ik geloof dat ik alles wel opgeschreven heb.

Extra vragen ten behoeve van het onderzoek

De vragen gingen over gratis rechtshulp / juridisch advies. Daarnaast heeft u kunnen lezen welke rechten voortvloeien uit art. 18 GW en 6 EVRM. Als u deze artikelen in beschouwing neemt, welke mate van rechtshulp beschouwt u dan als wenselijk? En wat is naar uw mening de ondergrens wat betreft gratis rechtshulp / juridisch advies aan/voor burgers?

I Wenselijk:

Het zou wenselijk zijn dat de te betalen eigen bijdrage voor bepaalde categorie mensen lager zou liggen dan wel dat de eigen bijdrage wellicht op een andere manier betaalt zou kunnen worden. In de praktijk komt het vaak voor dat mensen de eigen bijdrage die zij moeten betalen wanneer zij in aanmerking komen voor gesubsidieerde rechtsbijstand niet kunnen voldoen. Dit kan en is een reden waarom mensen afzien van juridische bijstand. Dat moet in mijn ogen anders.

II Ondergrens:

De eigen bijdrage moet ook niet zo laag of makkelijk te voldoen zijn dat mensen elk juridisch probleem hoe klein ook wensen voor te leggen aan een advocaat. Dit zou er voor zorgen dat het vaak om zinloze dingen bijvoorbeeld procederen wordt. Dat kan ook niet de bedoeling zijn.

Ziet u nog knelpunten met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Ik denk dat Twente de rechtshulp op zich goed geregeld heeft. Echte knelpunten zie ik niet afgezien van het hierboven genoemde, maar dat heeft natuurlijk niet alleen met Twente te maken. Daarvoor moet de regering dingen veranderen.

Heeft u nog tips/aanbevelingen met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Nee

Wat is uw functie/rol binnen het initiatief?

Vestigingsmanager van de locaties Almelo, Enschede en Emmen.

Op welke doelgroep is de dienstverlening van het initiatief gericht?

Burger, met een inkomen tot aan de wrb-grens..

Is het initiatief alleen gericht op burgers binnen een bepaalde gemeente, zo ja welke gemeente? Zo nee, binnen welk gebied kunnen burgers een beroep doen op de dienstverlening die het initiatief biedt?

Nee, het Juridisch Loket is actief binnen heel Nederland. Iedereen in Nederland, mits het inkomen niet te hoog is, kan een beroep doen op de dienstverlening van het Juridisch Loket.

Wat houdt de dienstverlening van het initiatief in?

Burgers voorzien van informatie, advies en verwijzing. De balies zijn 'gesloten', d.w.z. niet meer elke werkdag toegankelijk maar, afhankelijk van de locatie, één tot vier keer per week een twee uur bereikbaar. De bedoeling is echter dat klanten contact opnemen met het Juridisch Loket, per telefoon. De balie is voornamelijk bedoeld voor klanten die om wat voor goede reden dan ook niet de mogelijkheid hebben om telefonisch contact op te nemen, of niet in staat zijn om telefonisch het probleem goed duidelijk te maken. De balie is dus eigenlijk meer ingericht voor afspraken. In principe willen we zoveel mogelijk op afspraak werken en alles wat via de telefoon gedaan kan worden, doen we via de telefoon.

Door het 'sluiten' van de balies is de dienstverlening efficiënter geworden. Hierdoor is het mogelijk geworden om meer spreekuren te houden. In Enschede kan een klant vaak nog dezelfde of de volgende dag terecht voor een afspraak, voorheen moest een klant vaak langer wachten op een afspraak.

Aan de telefoon wordt iedereen, ongeacht de hoogte van het inkomen, voorzien van korte informatie en een kort advies. Als blijkt dat er meer nodig is, zoals het uitzoeken van een vraag, of een afspraak op een spreekuur, wordt er gevraagd naar het inkomen. Dan wordt er wel rekening gehouden met de wrb-grens.

Ingevolge art. 18 GW heeft iedere burger het recht om voor zijn of haar rechten en belangen op te komen. Daarnaast heeft iedere burger ingevolge art. 6 EVRM het recht op een eerlijk proces. Je zou kunnen stellen dat hiervoor een bepaalde mate van rechtshulp nodig is.

Bent u van mening dat de rechtshulp / het advies dat geboden wordt door het initiatief, voldoende bijdrage levert met betrekking tot de rechten die voortvloeien uit bovengenoemde artikelen?

Ja.

I Waaruit blijkt dit?

Wij bieden laagdrempelig advies voor mensen die geen andere mogelijkheden hebben.

II Welke vorm van dienstverlening van het initiatief draagt hiertoe juist wel of niet bij?

Het laagdrempelige advies dat wij bieden. Mensen kunnen hiervoor bellen, binnenlopen of soms een afspraak krijgen. Maar ook het verwijzen naar andere organisaties om zo goed mogelijk geholpen te worden.

Gezien vanuit het perspectief van uw het initiatief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Gezien vanuit algemeen perspectief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Extra vragen ten behoeve van het onderzoek

De vragen gingen over gratis rechtshulp / juridisch advies. Daarnaast heeft u kunnen lezen welke rechten voortvloeien uit art. 18 GW en 6 EVRM. Als u deze artikelen in beschouwing neemt, welke mate van rechtshulp beschouwt u dan als wenselijk? En wat is naar uw mening de ondergrens wat betreft gratis rechtshulp / juridisch advies aan/voor burgers?

I Wenselijk:

Ik heb hierover geen mening, ik vind dit meer een zaak voor de politiek. Wel wil ik hierover het volgende zeggen. In wat het Juridisch Loket doet is het goed geregeld, wanneer burgers weten dat het Juridisch Loket er is en dit ook maximaal benutten.

II Ondergrens:

Ziet u nog knelpunten met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Ik zie vooral knelpunten m.b.t. de schuldenproblematiek, het invullen van formulieren en ondersteuning in de administratie.

Heeft u nog tips/aanbevelingen met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Verbeteringen aanbrengen in de keten m.b.t. schuldenproblematiek. Hulp bij het invullen van formulieren en bij de administratie. Tevens, maar dit is landelijk, een betere oplossing voor de 'gering belang zaken'. Voor burgers is het moeilijk om hun recht te halen wanneer het belang te laag is, waardoor zij hiervoor niet snel naar de rechter kunnen.

Vragenlijst

inloopspreekuur Kulturhus Borne

Wat is uw functie/rol binnen het initiatief?

Ik heb een opleiding rechten op WO-niveau. Ik ben geen advocaat maar heb wel de beroepsopleiding gevolgd. Momenteel ben ik werkzaam bij advocatenkantoor Rechtdoor. Samen

met een collega organiseer ik één keer per maand een gratis inloopspreekuur voor juridisch advies in het Kulturhus te Borne.

Op welke doelgroep is de dienstverlening van het initiatief gericht?

Het inloopspreekuur is een initiatief vanuit het advocatenkantoor waarvoor ik werkzaam ben. Het advocatenkantoor is voornamelijk gericht op burgers die net buiten de toevoegingsgrens vallen. Ook zijn wij actief op het gebied van ondernemingsrecht. Maar, natuurlijk wordt iedereen geholpen die advies vraagt op één van de rechtsgebieden waarop wij gespecialiseerd zijn. Hetzelfde geldt voor het inloopspreekuur.

Is het initiatief alleen gericht op burgers binnen een bepaalde gemeente, zo ja welke gemeente? Zo nee, binnen welk gebied kunnen burgers een beroep doen op de dienstverlening die het initiatief biedt?

In het begin was het vooral bedoeld voor burgers uit Borne, maar ook burgers uit andere gemeenten komen op het spreekuur af en worden geholpen.

Wat houdt de dienstverlening van het initiatief in?

De dienstverlening van het spreekuur bestaat uit het geven van advies en informatie. Soms, indien de vraag het toelaat, geven wij direct advies en informatie. Als de vraag het niet toelaat zoeken wij de vraag uit en geven we op een ander moment per mail of brief ons advies. Ook helpen wij bij het opstellen van brieven, maar wel uit naam van de burger. In zeldzame gevallen is het wel eens voorgekomen dat wij een brief uit onze naam sturen om 'de druk op te voeren'. Maar dat doen wij verder in principe niet. Mede ook omdat wij dan brieven terug krijgen en er dan teveel tijd in gaat zitten.

Ingevolge art. 18 GW heeft iedere burger het recht om voor zijn of haar rechten en belangen op te komen. Daarnaast heeft iedere burger ingevolge art. 6 EVRM het recht op een eerlijk proces. Je zou kunnen stellen dat hiervoor een bepaalde mate van rechtshulp nodig is.

Bent u van mening dat de rechtshulp / het advies dat geboden wordt door het initiatief, voldoende bijdrage levert met betrekking tot de rechten die voortvloeien uit bovengenoemde artikelen?

Ja.

I Waaruit blijkt dit?

Het gratis spreekuur draagt bij aan de waarborging van grondrechten doordat er een volledig advies wordt gegeven en burgers wegwijs worden gemaakt in het recht. Daarnaast helpt dit advies burgers om hun recht te behalen en worden procedures in verschillende gevallen voorkomen

II Welke vorm van dienstverlening van het initiatief draagt hiertoe juist wel of niet bij?

Het geven van een informatie en een volledig advies. Daarnaast de hulp bij het opstellen van brieven, waardoor soms procedures voorkomen kunnen worden.

Gezien vanuit het perspectief van uw het initiatief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Gezien vanuit algemeen perspectief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Extra vragen ten behoeve van het onderzoek

De vragen gingen over gratis rechtshulp / juridisch advies. Daarnaast heeft u kunnen lezen welke rechten voortvloeien uit art. 18 GW en 6 EVRM. Als u deze artikelen in beschouwing neemt, welke mate van rechtshulp beschouwt u dan als wenselijk? En wat is naar uw mening de ondergrens wat betreft gratis rechtshulp / juridisch advies aan/voor burgers?

I Wenselijk:

Elke gemeente zou minimaal één keer per week gratis juridisch advies moeten bieden, bijvoorbeeld door het opzetten van een gratis inloopspreekuur. Ook wij zouden het liefst elke week een spreekuur houden, echter dit is niet haalbaar en hebben daarom gekozen voor één keer per maand, maar dit is voor ons wel het absolute minimum.

II Ondergrens:

Burgers moeten duidelijkheid kunnen krijgen over hun rechtspositie en moeten ook voldoende mogelijkheden hebben om te kunnen procederen wanneer een geschil daarom vraagt. Er moet geen sprake zijn van rechtsongelijkheid. Het Juridisch Loket, zoals dat voorheen was, zie ik als de ondergrens. Een instantie waar iedereen terecht kan met vragen.

Ziet u nog knelpunten met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Ja, die zie ik sowieso. Niet perse alleen in Twente maar ook landelijk. Ik denk dat heel veel burgers het erbij laten zitten omdat ze de juiste wegen niet kennen. Daarnaast vind ik ook de kosten voor het procederen te hoog, ik denk dat er veel burgers zijn die er daardoor voor (moeten) kiezen om niet te procederen.

Heeft u nog tips/aanbevelingen met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Het zou mooi zijn als elk advocatenkantoor elke maand ongeveer twee uur een inloopspreekuur houdt waarbij burgers gratis advies kunnen krijgen. Daarnaast vind ik dat er zeker vanuit de overheid meer initiatief moet komen.

Vragenlijst

De Rechtswinkel

Wat is uw functie/rol binnen het initiatief?

Ik ben coördinator bij de Rechtswinkel. Ik houd mij bezig met het operationele gedeelte zoals het

dagelijkse reilen en zeilen en de roosters etc.

Op welke doelgroep is de dienstverlening van het initiatief gericht?

Iedereen uit de gemeente Enschede die hulp nodig heeft bij de bepaling van de rechtspositie.

Is het initiatief alleen gericht op burgers binnen een bepaalde gemeente, zo ja welke gemeente? Zo nee, binnen welk gebied kunnen burgers een beroep doen op de dienstverlening die het initiatief biedt?

Nee. Wij zijn voornamelijk gericht op inwoners uit de gemeente Enschede, mede omdat wij contact hebben met hulpverleningsinstanties uit deze gemeente. Maar ook inwoners uit andere gemeenten zijn welkom bij de Rechtswinkel. Wij krijgen soms zelfs vragen uit de andere kant van het land. Ook hebben wij contacten met bijvoorbeeld Radar. In principe geldt het volgende: “sluit jouw vraag aan bij onze dienstverlening? Dan ben je welkom!”

Wat houdt de dienstverlening van het initiatief in?

Wij geven informatie en advies. Wij adviseren m.b.t. het schrijven van bezwaarschriften. Wij proberen de dienstverlening laagdrempelig te houden. Dit doen wij door meerdere dagen per week de mogelijkheid te bieden om binnen te lopen met een vraag. Daarnaast geven wij ook uitleg over beslissingen van bijvoorbeeld de gemeente en Belastingdienst. Op deze manier wordt het soms voorkomen dat iemand in bezwaar gaat. Het is niet altijd nodig om in bezwaar te gaan, maar vaak ligt de oorzaak van het in bezwaar gaan in het feit dat burgers niet precies snappen waarom een beslissing is genomen, uitleg is dan vaak al afdoende. Ook het wegwijs maken in wetten/regelingen en organisaties hoort binnen onze dienstverlening.

Ingevolge art. 18 GW heeft iedere burger het recht om voor zijn of haar rechten en belangen op te komen. Daarnaast heeft iedere burger ingevolge art. 6 EVRM het recht op een eerlijk proces. Je zou kunnen stellen dat hiervoor een bepaalde mate van rechtshulp nodig is.

Bent u van mening dat de rechtshulp / het advies dat geboden wordt door het initiatief, voldoende bijdrage levert met betrekking tot de rechten die voortvloeien uit bovengenoemde artikelen?

Ja.

I Waaruit blijkt dit?

Dit blijkt uit onze sociaal maatschappelijke insteek. Wij zijn er om juridisch te ontzorgen. Wij maken de rechtspositie van de burger duidelijk en leggen het hoe en waarom uit. Daarnaast zijn wij een instantie die wegwijs maken en burgers mogelijkheden aandragen om hun recht buitenwettelijk te halen. Ook verwijzen wij naar advocaten.

II Welke vorm van dienstverlening van het initiatief draagt hiertoe juist wel of niet bij?

Door middel van sociaal maatschappelijke insteek, het ontzorgen, de regeldruk verminderen, communicatie met verschillende organisaties en de rechtspositie duidelijk te maken draagt de Rechtswinkel bij aan de waarborging van de grondrechten op gebied van rechtshulp.

Daarnaast biedt de Rechtswinkel een prettig contact met de overheid. Het is een soort handreiking i.v.m. de zelfredzaamheid die nu centraal staat. Tevens zorgt deze communicatie voor het oplossen en voorkomen van problemen.

Gezien vanuit het perspectief van uw het initiatief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Graag een terugkoppeling als de scriptie klaar is. In de vorm van een presentatie aan alle geïnterviewden?

Gezien vanuit algemeen perspectief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Extra vragen ten behoeve van het onderzoek

De vragen gingen over gratis rechtshulp / juridisch advies. Daarnaast heeft u kunnen lezen welke rechten voortvloeien uit art. 18 GW en 6 EVRM. Als u deze artikelen in beschouwing neemt, welke mate van rechtshulp beschouwt u dan als wenselijk? En wat is naar uw mening de ondergrens wat betreft gratis rechtshulp / juridisch advies aan/voor burgers?

I Wenselijk:

We 'veramerikaniseren'. Burgers moeten de mogelijkheid hebben om te begrijpen waar ze aan toe zijn, op alle vlakken. Daarnaast zou de overheid burgers moeten stimuleren om problemen onderling op te lossen.

II Ondergrens:

Iedere gemeente zou een instantie moeten hebben die advies geeft aan burgers. Op deze manier stelt de gemeente haar burgers in staat om zelfredzaam te zijn. Ook de communicatie tussen de overheid en burgers moet beter.

Ziet u nog knelpunten met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

De communicatie tussen overheid/instanties en burger moet beter. Het moet duidelijker worden voor burgers!

Heeft u nog tips/aanbevelingen met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Hulpverlenende instanties en overheden moeten meer samenwerken. Daarnaast moet de communicatie tussen overheid/instanties en burger beter worden.

Wat is uw functie/rol binnen het initiatief?

Wij zijn beiden sociaal raadvrouw. Tevens hebben wij beiden de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening gevolgd.

Op welke doelgroep is de dienstverlening van het initiatief gericht?

De dienstverlening is gericht op inwoners van de gemeente Hengelo. Voornamelijk de minder zelfredzame burgers weten ons goed te vinden. Echter, wij doen geen inkomenscheck, dus iedere burger uit de gemeente Hengelo die zich bij ons aanbiedt, helpen wij.

Is het initiatief alleen gericht op burgers binnen een bepaalde gemeente, zo ja welke gemeente? Zo nee, binnen welk gebied kunnen burgers een beroep doen op de dienstverlening die het initiatief biedt?

Ja, het is gericht op burgers uit de gemeente Hengelo. Deze lijn is ook heel strak, omdat wij gesubsidieerd worden vanuit de gemeente Hengelo. Wij staan om die reden dus niet open voor burgers uit andere gemeenten.

Wat houdt de dienstverlening van het initiatief in?

Wij bieden informatie, advies en ondersteuning. Afhankelijk van de capaciteiten van een cliënt beslissen wij of we die cliënt alleen voorzien van informatie en advies, of dat wij de dienstverlening uitbreiden en ook ondersteuning bieden. Het doel is dat burgers zelfredzaam worden. Als blijkt dat een cliënt voldoende zelfredzaam is dan geven wij advies en instrumenten waarmee die cliënt zelf aan de slag kan. Indien een cliënt niet voldoende zelfredzaam blijkt dan pakken wij samen met, of voor de cliënt de zaken op. Daarnaast verwijzen wij ook cliënten naar advocaten als blijkt dat er een procedure opgestart moet worden. Ook op weg naar een advocaat begeleiden wij een cliënt waar nodig.

Ingevolge art. 18 GW heeft iedere burger het recht om voor zijn of haar rechten en belangen op te komen. Daarnaast heeft iedere burger ingevolge art. 6 EVRM het recht op een eerlijk proces. Je zou kunnen stellen dat hiervoor een bepaalde mate van rechtshulp nodig is.

Bent u van mening dat de rechtshulp / het advies dat geboden wordt door het initiatief, voldoende bijdrage levert met betrekking tot de rechten die voortvloeien uit bovengenoemde artikelen?

Ja.

I Waaruit blijkt dit?

Wij worden gesubsidieerd vanuit de gemeente. In je recht staan, of ook je gelijk krijgen is een groot verschil. Wij doen er alles aan voor cliënten om ook hun recht te kunnen krijgen, of in ieder geval alles wat de cliënt nastreeft ook te kunnen behalen.

II Welke vorm van dienstverlening van het initiatief draagt hiertoe juist wel of niet bij?

Bureau Sociaal Raadsliden draagt bij aan de waarborging van grondrechten op gebied van recht door middel van de hulp aan burgers om het recht dat zij hebben ook daadwerkelijk te behalen, of in ieder geval er alles aan te doen om datgene dat de burger nastreeft te realiseren.

Gezien vanuit het perspectief van uw het initiatief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Gezien vanuit algemeen perspectief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Extra vragen ten behoeve van het onderzoek

De vragen gingen over gratis rechtshulp / juridisch advies. Daarnaast heeft u kunnen lezen welke rechten voortvloeien uit art. 18 GW en 6 EVRM. Als u deze artikelen in beschouwing neemt, welke mate van rechtshulp beschouwt u dan als wenselijk? En wat is naar uw mening de ondergrens wat betreft gratis rechtshulp / juridisch advies aan/voor burgers?

I Wenselijk:

In elke gemeente een gesubsidieerd Sociaal Raadslieden. Het zou al mooi zijn als de grotere gemeenten een Sociaal Raadslieden hebben en daar de burgers uit de kleinere gemeenten ook terecht kunnen.

II Ondergrens:

Elke gemeente zou minimaal een gesubsidieerd Sociaal Raadslieden moeten hebben. In sommige gemeenten bestond Sociaal Raadslieden en het Juridisch Loket naast elkaar. Uiteindelijk is in veel gemeenten Sociaal Raadslieden wegbezuinigd. Echter, het Juridisch Loket kan niet alle taken overnemen, omdat zij een instantie zijn die uitsluitend gericht is op het geven van informatie en advies. Sociaal Raadslieden daarentegen biedt ook ondersteuning en begeleiding en geldt voor ons daarom als ondergrens.

Ziet u nog knelpunten met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Ten weinig ondersteuning en begeleiding voor burgers. Alleen inwoners uit de gemeente Hengelo kunnen zich wenden tot Sociaal Raadslieden. Voor burgers uit andere gemeenten is er alleen de mogelijkheid om aan te kloppen bij het Juridisch Loket en dat is niet voor iedere burger genoeg.

Heeft u nog tips/aanbevelingen met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Meer Sociaal Raadslieden!

Wat is uw functie/rol binnen het initiatief?

Ik ben bestuurslid en medewerker bij de Wetswinkel.

Op welke doelgroep is de dienstverlening van het initiatief gericht?

De doelgroep van de Wetswinkel betreffen de minima. Maar in principe staan wij open voor iedereen die een vraag heeft.

Is het initiatief alleen gericht op burgers binnen een bepaalde gemeente, zo ja welke gemeente? Zo nee, binnen welk gebied kunnen burgers een beroep doen op de dienstverlening die het initiatief biedt?

In principe niet. Wel houden wij tot nog toe alleen een spreekuur in Almelo en Enschede, waardoor burgers uit die gemeenten en gemeenten rondom die gemeenten het meest bij ons komen. Maar ook een mail van iemand uit Blaricum is door ons behandeld, dus alles is mogelijk.

Wat houdt de dienstverlening van het initiatief in?

Het geven van advies en informatie. Eigenlijk een stap voor het gaan naar een advocaat. Klanten hebben de mogelijkheid om tijdens het spreekuur hun verhaal te doen en documenten in te laten zien indien van toepassing. Klanten worden tijdens het spreekuur altijd door twee medewerkers te woord gestaan. Zaken worden niet op het spreekuur zelf afgedaan, maar buiten het spreekuur om wordt de zaak behandeld. Twee of drie medewerkers zoeken de zaak uit. Ook wordt dit soms besproken tijdens een vergaring. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van een forum waar alle medewerkers op actief zijn en hun input kunnen geven. Tevens hebben de medewerkers de mogelijkheid om input te vragen van de sponsors. In de meeste gevallen wordt hetgeen dat uitgezocht is ook gecheckt door de sponsors. Het streven is om binnen een week het advies uit te brengen naar de klant. Wel hanteren wij de regel dat het belang binnen

Ook stellen wij brieven op voor klanten en helpen wij bij het opstellen van bezwaarschriften. In principe uit naam van de klant. Maar indien wij het wenselijk achten willen wij het ook wel eens ondertekenen vanuit onze organisatie. Ook hulp bij het aanvragen van voorzieningen en uitkeringen helpen wij, bijvoorbeeld door het geven van een stappenplan. En daarnaast verwijzen wij naar andere instanties indien nodig.

Ingevolge art. 18 GW heeft iedere burger het recht om voor zijn of haar rechten en belangen op te komen. Daarnaast heeft iedere burger ingevolge art. 6 EVRM het recht op een eerlijk proces. Je zou kunnen stellen dat hiervoor een bepaalde mate van rechtshulp nodig is.

Bent u van mening dat de rechtshulp / het advies dat geboden wordt door het initiatief, voldoende bijdrage levert met betrekking tot de rechten die voortvloeien uit bovengenoemde artikelen?

Ja.

I Waaruit blijkt dit?

Wij helpen mensen om de gang naar het recht te maken. Bepaalde groepen zouden zonder Stichting Wetswinkel hun recht niet halen omdat ze de wegen en mogelijkheden niet kennen.

II Welke vorm van dienstverlening van het initiatief draagt hiertoe juist wel of niet bij?

Wij zijn laagdrempelig en geven advies, informatie en ondersteuning. Daarnaast verwijzen wij indien nodig mensen door naar de juiste instantie.

Gezien vanuit het perspectief van uw het initiatief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Gezien vanuit algemeen perspectief, is er nog informatie die u wilt toevoegen?

Nee.

Extra vragen ten behoeve van het onderzoek

De vragen gingen over gratis rechtshulp / juridisch advies. Daarnaast heeft u kunnen lezen welke rechten voortvloeien uit art. 18 GW en 6 EVRM. Als u deze artikelen in beschouwing neemt, welke mate van rechtshulp beschouwt u dan als wenselijk? En wat is naar uw mening de ondergrens wat betreft gratis rechtshulp / juridisch advies aan/voor burgers?

I Wenselijk:

Zoals het Juridisch Loket voorheen was, maar dan meer plekken zoals in elke grote stad. Ook zou het wenselijk zijn als gemeenten één of twee keer per week/twee weken, bijvoorbeeld in samenwerking met juristen/advocaten uit de omgeving, een gratis inloopspreekuur organiseren.

II Ondergrens:

Het Juridisch Loket zoals het voorheen was. De drempel is nu te hoog omdat mensen niet meer zomaar elk moment in de week kunnen binnenlopen om hun vraag te stellen.

Ziet u nog knelpunten met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Er zijn te weinig initiatieven op dit gebied. In het westen van Nederland is in bijna elke plaats wel één of meerdere wets- of rechtswinkel. In Twente is er nog te weinig op dit gebied.

Heeft u nog tips/aanbevelingen met betrekking tot de rechtshulp in Twente? Zo ja, welke?

Uitbreiding van de initiatieven die er nu zijn, zoals meer wets- en rechtswinkel. Daarnaast ook de toegankelijkheid vergroten.

Fragment uit de brief van de Raad voor de Rechtspraak

1. Algemeen

In eerdere adviezen rond het thema rechtsbijstand heeft de Raad zich op het standpunt gesteld dat aanpassingen in het systeem van de gesubsidieerde rechtsbijstand niet uitsluitend zouden moeten worden ingegeven door budgettaire overwegingen en dat, indien de samenleving niet bereid of in staat is het bestaande stelsel in stand te houden, gezocht zou moeten worden naar een fundamentele aanpassing van het stelsel, waardoor dit wel voor langere tijd robuust en toekomstbestendig is. Dit laatste is van groot belang, omdat burgers hun handelen op langere termijn mede laten bepalen door de mate waarin zij in rechte voor hun belangen kunnen opkomen. De voorspelbaarheid van het rechtssysteem in al zijn facetten speelt een grote rol in de maatschappij. De Raad waardeert dan ook in beginsel positief dat met het voorliggende wetsvoorstel beoogd wordt het stelsel te vernieuwen en te moderniseren om de houdbaarheid van het stelsel te waarborgen (aldus de toelichting). Ten opzichte van het bestaande systeem brengt het voorstel echter weinig fundamentele vernieuwing en modernisering. Het voorstel beoogt in essentie toch vooral de toegang tot de gesubsidieerde rechtsbijstand te beperken en lijkt daarmee toch vooral te zijn ingegeven door overwegingen van financiële houdbaarheid van het systeem.

De Raad onderschrijft de uitgangspunten van het nieuwe stelsel zoals genoemd in de toelichting: -rechtsbijstand – als vangnet – voor min- en onvermogenden bij het oplossen van serieuze problemen;

-de rechtzoekende stimuleren om juridische problemen op een laagdrempelige manier op te lossen; -de toets naar de noodzaak van rechtsbijstand;

Bij de uitwerking die aan deze algemene uitgangspunten wordt gegeven, plaatst de Raad echter een aantal kritische kanttekeningen. Met name spreekt de Raad zijn bezorgdheid uit over de gevolgen die de stelselvernieuwing kan hebben voor de toegang tot het stelsel van verdergaande rechtshulp, en daarmee voor de toegang tot de rechter.

2. Toegang tot de rechter

Toegang is fundamenteel rechtsbeginnsel

Basiskenmerk van een rechtsstaat is dat burgers kunnen opkomen tegen schending van hun rechten bij een onafhankelijke en onpartijdige rechter. Binnen de rechtsstaat vervult de rechter derhalve een spilfunctie. De toegang tot die onafhankelijke en onpartijdige rechter moet worden gewaarborgd, ook voor on- en minvermogenden en in het bijzonder, in die gevallen waarin professionele rechtsbijstand verplicht is of een burger – bv. door vrijheidsbeneming – niet in staat is zijn belangen te behartigen. In Nederland vindt dit traditioneel plaats in de vorm van een solide stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand waarbij een advocaat wordt toegevoegd als de gang naar de rechter noodzakelijk dan wel de meest effectieve oplossing is. De Raad maakt zich wel enige zorgen over de sfeer die het wetsvoorstel en de toelichting ademen, in die zin dat altijd eerst een alternatief voor de rechter lijkt te moeten worden beproefd. Uit onderzoek van het WODC blijkt immers dat ook nu al slechts een zeer beperkt percentage van de geschillen – 4 a 5% -

aan de rechter worden voorgelegd. Procederen is (zeer) kostbaar in Nederland en er wordt dan ook in civiele zaken nauwelijks lichtvaardig geprocedeerd. Dat geldt ook voor on- en minvermogenden, voor wie de eigen bijdrage soms al een aanzienlijke last is, terwijl bij verlies ook de kosten van de wederpartij moeten worden gedragen. Het beproeven van alternatieven moet worden toegejuicht, maar is voor de burger lang niet altijd goedkoper. In sommige zaken (zoals hevig geëscaleerde conflicten, bijvoorbeeld waarbij kinderen betrokken zijn) kan bovendien ook te lang worden gepraat, met schade voor de betrokkenen tot gevolg. Vaak biedt een door de rechter doorgehakte knoop in die zaken rust en duidelijkheid voor alle betrokkenen.

Verzwaring van de toegang

Als motivering voor verzwaring van de toegang tot het stelsel wordt in paragraaf 1.2 van de toelichting gegeven dat burgers mondiger zijn geworden en dat er steeds meer alternatieven beschikbaar zijn voor de oplossing van juridische problemen. De ervaring van de gerechten is een andere. Niet mondige burgers die zeker (rechts-)bijstand behoeven zijn binnen de rechtspraak een veel voorkomend verschijnsel. Bij Straf (veel verdachten met een lichte verstandelijke beperking), bij Familie (veel probleemgezinnen) en bij Kanton op het gebied van bijvoorbeeld meerderjarigenbewind. Qua aantallen heeft deze categorie zaken een grote vlucht genomen, kennelijk omdat een toenemend aantal burgers in de huidige samenleving niet in staat is voor de eigen belangen op te komen. Er is al vele jaren sprake van aanvullende mogelijkheden van alternatieve geschillenbeslechting, waaronder mediation. Niet wordt toegelicht welke voor de omvang van de kosten van rechtsbijstand relevante alternatieven er nu opeens 'steeds meer' beschikbaar zijn. De Raad mist een onderbouwing voor de stellingen 'meer mondige burgers' en 'meer alternatieve geschillenbeslechting'. De toelichting zou op dit punt op een steviger feitelijk fundament gebaseerd moeten zijn.

3. Juridisch Loket

Versterking van de eerste lijn

De versterking van de eerste lijn is niet zo zeer een modernisering, maar een terugkeer naar de essentie van het oude systeem van de Buro's voor Rechtshulp, zoals dat in de vorige eeuw bestond. De Raad onderschrijft deze keuze. De Juridische Loketten hebben in de huidige praktijk een dusdanig beperkte werking dat doorverwijzing naar de advocatuur regel is geworden, ook waar een verlengd spreekuur bij het Juridisch Loket tot doelmatige rechtsbijstand kan leiden. Daarbij is dan wel van belang dat voldoende tijd kan worden genomen voor deze bijstand, zodat het geschil adequaat kan worden opgelost. (brief Raad voor Rechtspraak)

Kwaliteit, deskundigheid & rol medewerkers Juridisch Loket

Opvalt dat er in het wetsvoorstel weinig aandacht wordt besteed aan het onderwerp ‘deskundigheid en expertise van de medewerkers van het Juridisch Loket’. De Raad benadrukt dat, nu de rol van de medewerkers van het Juridisch Loket wordt uitgebreid, het van groot belang is dat de medewerkers voldoende deskundig zijn en exact op de hoogte zijn van de ontwikkelingen. Kleine zaken kunnen over grote belangen gaan of verstreckende gevolgen hebben. Een medewerker moet dit kunnen onderkennen. De Raad vraagt zich in deze ook af aan welke kwaliteitseisen een medewerker van het Juridisch Loket moet voldoen. Het gaat dan niet alleen om juridische kennis en vaardigheden, maar ook om sociale en netwerkvaardigheden. In de toelichting is hierover weinig te vinden.

De medewerker van het Juridisch Loket heeft als het ware een dubbelrol: aan de ene kant fungeert hij als poortwachter van het systeem, aan de andere kant fungeert hij als belangenbehartiger van de rechtzoekende. Gezien de financiële motieven die aan het wetsvoorstel ten grondslag liggen doet dit vrezen dat de medewerker onder druk kan staan om de beslissing over een toevoeging in het voordeel van het systeem en niet van de rechtzoekende te laten uitvallen. De Raad zou graag zien dat op dit onderwerp nader wordt ingegaan in de toelichting.

Noodzakelijkheidstoets

De Raad heeft er niets op tegen om daar waar andere, goedkopere en meer efficiënte mogelijkheden om juridische problemen tot een bevredigende oplossing te brengen beschikbaar zijn, deze te benutten. Bij de keuze tussen rechtspraak en andere vormen van geschillenbeslechting dient het belang van de rechtzoekende echter wel voorop te staan. Geschiloplossing is maatwerk. Het is de vraag hoe in een concreet geval wordt vastgesteld of andere mogelijkheden daadwerkelijk beschikbaar zijn. De toelichting vermeldt op pagina 18 de (cumulatieve) voorwaarden aan de hand waarvan wordt beoordeeld of zaken in aanmerking komen voor verdergaande rechtsbijstand. Deze voorwaarden zijn zo ruim geformuleerd dat het aankomt op de concrete invulling. Als daarbij een minimale bandbreedte wordt gehanteerd, wordt de toegang tot het stelsel van verdergaande rechtshulp wel erg smal. Nadere invulling is gewenst, omdat hiermee grote belangen (wel of geen toegang) zijn gemoeid. Dit zou niet volledig moeten afhangen van de individuele beoordeling van de poortwachter van het Juridisch Loket. Hierbij zij ook aangetekend dat de ambitie om ‘kansloze’ zaken bij de rechter weg te houden een keerzijde heeft. Wat in beginsel misschien een kansloze zaak lijkt, hoeft dit uiteindelijk helemaal niet te zijn. Bestempelt een medewerker van het Juridisch Loket een zaak als kansloos, dan kan de betrokkene niet verder (tenzij hij in bezwaar en beroep gaat).

Bijlage 4

Zes Suggesties voor Verbetering van de Toegang tot Recht 26 juni 2015

Aanleiding

In dit advies schetsen wij op persoonlijke titel enkele mogelijkheden om de toegang tot recht te verbeteren. Het gaat ons uitdrukkelijk om meer dan toegang tot het recht of toegang tot de rechter. Het gaat om rechtvaardige oplossingen van problemen tussen mensen, in het bijzonder voor diegenen die het minst conflictvaardig zijn. Het gaat ook om een goede ordening voor menselijke en zakelijke relaties, een ordening die conflicten waar mogelijk voorkomt. Het gaat ons dus uitdrukkelijk om de maatschappelijke effecten van de rechtspleging.

De aanleiding voor dit advies is de discussie over de gesubsidieerde rechtsbijstand. Dit is van oudsher de titel en het middel om toegang tot recht voor alle delen van de samenleving te faciliteren. Dit middel staat ter discussie omdat het kostbaar is en omdat het de vraag is of het wel effectief is. Er zijn aanwijzingen dat barrières voor het vinden van rechtvaardigheid in de huidige tijd van een ander soort zijn dan die door gesubsidieerde rechtsbijstand kunnen worden overwonnen. Er zijn bovendien aanwijzingen dat verbetering in de toegankelijkheid van rechtvaardigheid bereikt kan worden langs andere wegen dan die van de gesubsidieerde rechtsbijstand.

Daarbij komt dat de juridische sector te weinig innovatie laat zien. Juristen hebben moeite om de samenleving te overtuigen van de waarde die zij toevoegen. Het publiek krijgt zelden een nieuwe juridische dienst te zien die een probleem van de burgers systematisch sneller en prettiger oplost. Wat blijft hangen is het beeld van eindeloos voortslappende procedures (woekerpolissen, Srebrenica, vechtscheidingen, medisch letsel). De professie biedt dure “papieren” diensten aan, die gemakkelijk via IT gestandaardiseerd en verbeterd kunnen worden (testamenten, oprichtingen, oplossingen voor klachten over producten). Op den duur is dit een bedreiging voor de legitimiteit van de juridische ordening.

Het is onze overtuiging dat de navolgende zes suggesties de uitkomsten voor rechtzoekenden kunnen verbeteren, terwijl tegelijkertijd het beroep op subsidies voor rechtsbijstand kan verminderen. Wij bevelen aan om deze suggesties expliciet te betrekken in de discussie over de toekomst van de gesubsidieerde rechtsbijstand en zodoende tot een samenhangend geheel van initiatieven te komen om de rechtspleging in Nederland te verbeteren.

Kern van de problemen

Wat gaat er niet goed genoeg? Onze analyse is dat de meeste klachten over de rechtspleging terug te voeren zijn op de volgende oorzaken:

- Regels sluiten niet aan bij problemen en oplossingen. Veel mensen hebben geen idee waar ze staan. Ze herkennen hun probleem niet goed meer als juristen hun diagnose hebben gedaan. De juridische professie heeft een sterke hang naar maatwerk voor iedereen in elke situatie. Maar hierdoor worden regels zo specifiek en zo veranderlijk dat mensen daar geen staat op kunnen maken. Voorbeelden zijn ingewikkelde regels voor alimentatie, de onduidelijke spelregels voor afwikkeling van geschillen over aandelenlease/woekerpolis, de nieuwe regels over ontslag in de Wet Werk en Zekerheid en de complexiteit van het erfrecht dat alleen te doorgronden is voor zeer goed ingevoerde specialisten. Veel voorbeelden van problemen die mensen tegenkomen, liggen bovendien op het grensvlak van straf- en bestuursrecht (inname rijbewijzen e.d.) of op het grensvlak van publiek- en privaatrecht. Geschillen over een dakkapel of de kap van een boom kunnen tot los van elkaar staande publiekrechtelijke en privaatrechtelijke procedures leiden. Waar de rechtsbedeling zo complex is, worden mensen makkelijk speelbal van hun eigen bange vermoedens of van andermans bluff. Van de zogeheten schaduw van het recht kan een veel sterker structurerende werking uitgaan wanneer de rechtsregels voor de meest voorkomende problemen eenvoudig

hanteerbaar zouden zijn*.

*Met 'schaduw van het recht' wordt bedoeld dat partijen in hun handelen de bedoeling van de wetgever internaliseren, zonder daarvoor eerst naar de rechter te hoeven gaan.

- Ondoorzichtigheid van de markt. Wanneer men denkt juridische hulp nodig te hebben, is het bepaald geen sinecure iets passends in te huren. Kwaliteit noch specialisaties zijn voor de klant makkelijk in te schatten. Bovendien vinden mensen het ingewikkeld de eigen rechtsvraag helder te formuleren.

- De tournooivorm. Of juridische dienstverleners dat nu willen of niet, hun werk in de rechtzaal en daarbuiten voegt zich vanzelfsprekend naar de zogeheten 'toernooivormen' die de basis vormen onder ons procesrecht: eis tegenover verweer, standpunt tegenover standpunt, argument tegenover argument. De toernooivorm is kostbaar en vaak niet de meest succesvolle vorm om een conflict of misstand te verhelpen.

- Hoge prijs voor individuele dienstverlening en te weinig standaardisatie. Juridische bijstand in de vorm van individueel advies, begeleiding en vertegenwoordiging door een advocaat is kostbaar voor individuen en voor kleine bedrijven. De vraag is of dit in het licht van de aard van een zaak of conflict altijd nodig is. In het huidige systeem zit te weinig prikkel tot standaardisatie. Behandelingen van juridische problemen volgens algemeen aanvaarde werkwijzen kunnen leiden tot verlaging van kosten, verhoging van kwaliteit en vergroting van de transparantie.

- Stilstand. De discussie over de werking en toegankelijkheid van het rechtssysteem schiet voortdurend in dezelfde groef van bezuiniging tegenover minimale rechtstatelijke waarborgen. Het systeem zelf zit volkomen vast en is niet meer in staat om oplossingsroutes te genereren die meer maatschappelijke waarde toevoegen. Er zijn wel allerlei innovatieve initiatieven maar die komen nauwelijks uit de marge. Het lijkt er ook op dat veel advocatenkantoren te klein zijn om gericht aan innovatie en standaardisatie (vorige punt) te kunnen werken. Op deze manier komen we er niet achter waar en hoe het beter kan.

Tegenover deze imperfecties staat een veelheid aan nieuwe kansen om precies deze problemen aan te vatten. Er is allerlei nieuwe technologie en er is steeds betere kennis over conflictbeslechting, over slachtofferschap en over verwerking van leed. Daarnaast is er een breed aanbod van mensen met vaardigheden en kennis om die nieuwe mogelijkheden in potentie te benutten. Bovendien is er bij juridische professionals veel animo om betere diensten te leveren en is er een publiek dat op veel (soms zeer uiteenlopende) manieren zelfredzamer is. Hier komt bij dat er wel degelijk allerlei innovatie is bij een diversiteit van formele en informele aanbieders, die het elk op een eigen terrein vaak goed doen. Deze innovaties lijken echter moeite te hebben om voldoende schaal te ontwikkelen.

Een onderliggend vraagstuk is dat van gevestigde belangen en verdienmodellen. Slimme innovaties hebben tot doel betere oplossingen te bieden in kortere en snellere procedures. Maar juist de procedures zijn de grondslag voor het werk en het inkomen van de beroepsgroep. Over de volle breedte. Hiervan gaat een perverse prikkel uit die op de een of andere manier moet worden bestreden of aangevuld met prikkels de goede kant uit.

Ten slotte bestaat de indruk dat de 'markt' voor geschiloplossing en ordening van menselijke verhoudingen in potentie veel groter is dan hetgeen nu wordt bediend. Bezuiniging op overheidsbekostiging doet diezelfde markt in de praktijk echter juist krimpen. Hiermee krimpt ook de ruimte voor vernieuwing.

Suggesties

Om de toegang tot recht in Nederland te verbeteren, doen wij de volgende suggesties (steeds gevolgd door een korte schets van de overwegingen):

1. Een expliciet beleden moraliteit van juridisch vakmanschap ten dienste van de samenleving. Ten minste een deel van de opleiding van juridische beroepsbeoefenaren moet gewijd zijn aan de ethische waarden die bij de uitoefening en organisatie van het vak horen. Dit geldt ook voor hun permanente bijscholing. Kern hierbij moet steeds zijn: 'wat was ook weer de bedoeling, wordt mijn cliënt hiermee echt duurzaam geholpen?'.

Wat juristen vooral zou moeten verbinden zijn waarden: hoor en wederhoor, respect voor mensen met al hun eigenaardigheden, erkenning voor een probleem dat ze boven het hoofd groeit, rechtvaardige en werkbare oplossingen, transparante criteria daarvoor die gelijke behandeling bevorderen. De uitoefening van het juridische beroep gaat gepaard met fundamentele dilemma's, zoals bijvoorbeeld die tussen commerciële en cliëntenbelangen. De maatschappelijke meerwaarde van de juridische beroepsuitoefening is erbij gebaat als de beroepsbeoefenaren met enige regelmaat expliciet op deze dilemma's reflecteren. Zo ontstaat meer evenwicht tussen het technisch-juridische en het dienstverlenende, maatschappelijke en intermenselijke belang van de juridische beroepsuitoefening. Zo wordt de afstand tussen de juridische werkelijkheid en de echte wereld verkleind.

2. Een IKEA-test helpt de regels praktischer maken. Als het erop aankomt, kun je het dan zelf? Deze vraag wordt wel de IKEA-test genoemd naar de eenvoud van de zelfbouwmeubels en bijbehorende handleidingen van het Zweedse woonwarenhuis. Nieuwe regelgeving waar veel burgers mee te maken krijgen, zou aan de IKEA-test moeten voldoen. Als voortschrijdend programma zou bestaande wetgeving ook op dit niveau moeten worden gebracht, evenals de regels die anderen dan de wetgever vormen, zoals de rechtspraak. De IKEA-test impliceert bovendien dat wetgeving en procedures van een toegankelijke handleiding worden voorzien.

De IKEA-test beoogt een structurele ommekeer in het almaar complexer worden van de juridische omgeving. Als de regels helderder worden, zullen mensen er makkelijker gebruik van maken en naar handelen. Hierdoor groeit de toegang tot recht, terwijl de gang naar de rechter daalt. Tevens zouden mensen makkelijker de juiste route door het recht kunnen vinden of daarnaar verwezen kunnen worden.

3. Prikkels om oplossingen te stimuleren in plaats van procedures. Oplossingen belonen in plaats van procedures. Het klinkt eenvoudiger dan het in praktijk kan zijn. Toch moeten er stappen gezet worden om perverse prikkels te vervangen door of aan te vullen met prikkels 'de goede kant op'. Enkele denkrichtingen om dit te realiseren zijn: a. rechters verantwoordelijk maken voor een zo goed mogelijke oplossing van het conflict als geheel (in plaats van slechts voor de voorliggende claim). Dit impliceert bijvoorbeeld dat problemen van een gemengde privaats/publiekrechtelijke aard of van gemengde privaats-/strafrechtelijke aard bij één geschilbeslechter worden ondergebracht. b. Voor multiprobleemgevallen zouden sociaal raadslieden bekleed kunnen worden met doorzettingmacht, waarbij de rechter toeziet op rechtsbescherming en onpartijdigheid. De raadslieden worden beloond als ze de situatie duurzaam oplossen, ook (of zelfs extra) als ze een conflict oplossen zonder het systeem te belasten. c. Er is onvoldoende uitdaging voor rechtshulpverleners (of gerechten) om bepaalde zaken effectiever en gestandaardiseerd te behandelen en daardoor voor meer zaken goede oplossingen te bieden. De vergoedingen voor gesubsidieerde rechtsbijstand zouden kunnen worden vervangen door maximumvergoedingen. Dit kan per uur maar ook per zaaktype. Om effectief te zijn zou hieraan een tariefafhankelijke eigen bijdrage moeten worden gekoppeld. Een andere optie is een vast bedrag per zaak, zodat een prikkel ontstaat om zo oplossingsgericht mogelijk te werk te gaan. Advocaten, gerechten en anderen

moeten de financiële mogelijkheid krijgen om innovatief aanbod met een passend verdienmodel te ontwikkelen in het gesubsidieerde segment (bijvoorbeeld voor zaken waar ze veel routine in hebben). d. Het instellen van een aantal jaarlijks uit te reiken onderscheidingen (inclusief ‘Oscar’-uitreiking) voor meest vernieuwende en succesvolle conflictbeslechtingen – in verschillende categorieën. Ten minste enkele van deze onderscheidingen zouden moeten worden toegekend voor beste beloningsvorm van een oplossing (i.p.v. procedure) voor cliënten. e. Bij verplichte procesvertegenwoordiging kan een (vrijwillige) bijdrage worden gevraagd ten behoeve van een op te richten pro deo fonds.

Dit voorstel beoogt stap voor stap een ander kostenbewustzijn te initiëren: er zijn genoeg partijen die goede oplossingen willen bieden, maar de wind van de betaling waait consequent een andere kant op. Het voorbeeld van de almaar voortslepende woekerpolisaffaire illustreert dit fenomeen: zonder dat van enige afzonderlijke procedure gezegd kan worden dat die overbodig zou zijn, krijgt het geheel een volstrekt eigen dynamiek en blijven oplossingen uit. Het onderbrengen bij één geschilbeslechter die verantwoordelijkheid krijgt over een conflict als geheel (3a) is effectiever dan het afzonderlijk harmoniseren van bestuursrechtelijke en civielrechtelijke procedures. De bijdrage aan het pro deo fonds (3e) leidt tot een zekere herverdeling van opbrengsten van advocaten(kantoren) die weinig naar advocaten(kantoren) die veel toevoegingen doen. De bijdrage is gekoppeld aan de verplichte procesvertegenwoordiging omdat die tot een zekere mate van monopolievoordelen leidt*. Dit voorstel draagt tegelijk bij aan suggestie nummer 1: het bevorderen van een expliciet beleden moraliteit van het vak ten dienst van de samenleving.

4. Een right to challenge geeft nieuwe toetreders een kans*. Er zou een breed en algemeen toepasbaar right to challenge kunnen worden geïntroduceerd waarmee innovatieve aanbieders bestaande procedures kunnen vervangen door betere. Rechtbanken, rechtsbijstandverzekeraars of vernieuwende ICT-en-recht-bedrijven die een betere of kosteneffectievere manier van behandeling van bijvoorbeeld huurgeschillen ontwikkelen, zouden de bestaande procedures moeten kunnen uitdagen. Na een geslaagde pilot, zouden zij een kans moeten krijgen op landelijke invoering, snel aangepaste regelgeving en (waar nog nodig) subsidie.

Een dergelijke right to challenge opent de deur voor een verscheidenheid aan kleine en grotere innovaties die vanuit andere kennisgebieden het juridische terrein structureel zouden kunnen verbeteren. Het zet een proces van evolutie in gang: stap voor stap helderder, toepasbaarder en praktischer, zonder revolutionaire stelselwijzigingen. Dit biedt bestaande partijen tevens de mogelijkheid innovatie te omarmen en zelf speler te worden in de stapsgewijze verbetering. Veel beroepsbeoefenaren lijken angstig voor een krimpende markt, terwijl de maatschappelijke behoefte aan werkzame juridische dienstverlening juist groeit. Buurtbemiddeling, mediation, herstelrecht en online conflictbeslechting lenen zich stuk voor stuk voor exploratie door ondernemende private partijen. De overheid zou deze ontwikkeling kunnen bevorderen en zo het aanbod van rechtvaardige oplossingen juist vergroten en daarmee tevens meer ruimte voor vernieuwing en verbetering creëren. Hierbij is het steeds van belang dat een rechter kan toetsen of geschilbeslechters onpartijdig zijn en niet de belangen van (sommige) hulpzoekenden schaden. De wetgeving rond procedures en juridische dienstverlening zou zo moeten worden ingericht dat dit uitdagingsrecht snel en effectief kan worden uitgeoefend. Voorbeelden kunnen worden ontleend aan de medische sector en de sector van penitentiaire interventies, waar nieuwe behandelingen systematisch ontwikkeld en getoetst worden.

*Zie bijvoorbeeld: B.Baarsma, “Sociale advocatuur; over maatschappelijk verantwoord ondernemen en de gefinancierde rechtsbijstand.”, NJB, 12 jan. 2007, blz. 81 e.v.

*In het Nederlands zou dit een ‘recht van uitdaging’ kunnen gaan heten; voor de duidelijkheid hier verwijzen we bewust naar de al in Groot Brittannië bestaande praktijk.

5. ‘Maatschappelijke Doelen’ voor een betere werking van ons rechtssysteem Een brede gezaghebbende werkgroep benoemt de acht meest urgente maatschappelijke problemen op het gebied van de werking van het recht. De werkgroep agendaert met veel tamtam het oplossen van deze acht problemen over een periode van de komende tien jaar. De werkgroep benoemt tevens indicatoren om de voortgang te kunnen bijhouden en beschikt over middelen om jaarlijks voortgang te meten en rapporteren.

Naar analogie van de werking van de Millennium Goals van de Verenigde Naties, of indertijd de doelstelling om het aantal verkeersdoden terug te brengen, zal dit voorstel allerlei actoren verleiden zich op de oplossing van de genoemde acht problemen te gaan richten. Oplossingen kunnen uit onverwachte hoek komen. De kunst wordt om maatschappelijke problemen die met de werking van het recht te maken hebben, precies te benoemen. Bijvoorbeeld: kinderen mogen niet meer de dupe zijn van een echtscheiding. Of: massaschadezaken moeten binnen een jaar tot een structurele oplossing komen. De ervaring met de Millennium Goals leert dat goed geformuleerde maatschappelijke doelstellingen - in termen van problemen van burgers - die consequent in het openbaar gemonitord worden, een grote invloed kunnen hebben op de oriëntatie van een heel veld. Als betekenisvolle consequentie zou het bovendien hebben dat de praktijk van stap voor stap verbetering ook in breder perspectief kan worden gewaardeerd. De samenstelling van de werkgroep is bewust breder dan de juridische wereld. Er is een Canadees voorbeeld: reaching equal justice: an invitation to envision and act: <http://www.cba.org/CBA/equaljustice/main/>

6. Een IENS voor het rechtssysteem maakt de markt transparanter Waar cliënten slechts zelden een juridische dienstverlener hoeven te kiezen, ontstaat geen ervaring. Om een IENS voor juridische dienstverleners te creëren en bestaande spelers op dit terrein te ondersteunen zou het ministerie van VenJ een challenge kunnen uitschrijven – en de beste kandidaat belonen met een zeker startkapitaal. Deze challenge kan zich ook uitstrekken tot transparantie en vergelijkbaarheid van open source contracten en andere digitale producten die op internet te vinden zijn.

Meer spelers en meer dynamiek kan alleen gekanaliseerd worden als dat gepaard gaat met voldoende zichtbaarheid van werkzame kwaliteit. Publieke klantrecensies zijn hiervoor onmisbaar – de kunst is om dat mechanisme te versterken en aan te vullen met bijvoorbeeld elementen van peer review. Er zijn al initiatieven in de markt die in deze richting gaan en verdere opschaling verdienen.

Achtergrond

Deze zes suggesties zijn de vrucht van twee brainstorms die in mei 2015 werden georganiseerd bij HIIL Innovating Justice in Den Haag, gefaciliteerd door Krijn van Beek. Ze zijn niet het resultaat van een diepgravend onderzoek, maar komen juist wel voort uit een zeer gerichte bundeling van kennis en ervaring. Een deel van de ondertekenaars was deelnemer aan de brainstorms, anderen hebben schriftelijk hun ideeën ingebracht.

In het algemeen is de gedachte dat de zes suggesties samen de dynamiek van het speelveld structureel ten positieve zullen veranderen. Het zijn geen heroïsche interventies in de zin dat ze alles in één keer ten goede keren, maar ze verleggen de aandacht en sturen zo de koers van het systeem bij. Per saldo zullen ze de werking van het recht versterken en de gang naar de rechter verminderen – en daarmee het beroep op de gesubsidieerde rechtsbijstand.

De volgende, hierna kort samengevatte, literatuur is inspiratiebron voor de deelnemers geweest en ondersteunt de aanbevelingen*.

*Alle genoemde studies zijn te vinden op: <http://nl.padlet.com/wall/fxsls6oaeho0>

Ecorys publiceerde begin 2015 een Onderzoek naar de juridische en rechtskundige dienstverlening in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. Daarin staat voorop dat regulering van de rechtskundige diensten nodig is vanuit het publieke belang van toegang tot het recht. Bij het notariaat staat de rechtszekerheid en de goede ordening van rechtsverhoudingen centraal. Ook de transparantie van het aanbod voor (vaak eenmalige) klanten verdient de aandacht. Ecorys constateert dat de juridische dienstverlening een traditionele cultuur heeft en achterblijft qua inzet van IT en innovatie, terwijl er veel winst met innovatie te boeken is (zie ook de column van Nora van Oostrom, Goede voornemens). Ecorys beveelt aan om de ondernemersvrijheid en de samenwerkingsmogelijkheden te vergroten door de regels te herijken over procesmonopolies, over met wie advocaten mogen samenwerken en over wie mag investeren. Kwalificatie-eisen zijn vaak verouderd en passen niet meer bij het soort expertise en oplossingen waaraan de burger behoefte heeft. Stimuleren van goede vergelijkingssites kan transparantie van kwaliteit en prijs versterken. De managing partners van een aantal leidende Nederlandse advocatenkantoren bepleitten in NRC veel bredere opleidingsmogelijkheden voor juristen*. Voor hen is het een belemmering om alleen in het Nederlands recht opgeleide juristen te kunnen inzetten. Mensen met andere competenties (IT, bedrijfskunde, sociale wetenschappen, finance, exacte wetenschappen) zijn onmisbaar om geavanceerde juridische diensten aan het bedrijfsleven te kunnen leveren. Er is een groot belang van de consument van juridische diensten om de gevestigde structuren van juridische beroepen getoetst, en waar nodig doorbroken te zien worden (niets menselijks is advocaten vreemd). Ook de grenzen tussen juridische beroepen zijn een belemmering voor innovatie. In haar eerder genoemde column laat Nora van Oostrom zien hoe nuttig tussenvormen zijn van de traditionele rollen van notaris en advocaat.

Deze invalshoeken sluiten aan bij een Amerikaans debat over de effecten van regulering op juridische innovatie. Een leidende auteur daarin is Professor Gillian Hadfield, die laat zien hoe de advocatuur is opgesloten in regels die dwingen tot een inefficiënte bedrijfsvoering. Hierdoor zijn opschaling en standaardisatie van diensten voor gewone burgers nauwelijks mogelijk. De burger heeft de keuze tussen het inhuren van een veel te dure professional of zelfhulp (vanwege het vergaande monopolie op juridisch advies in de VS). Het resultaat is dat de overgrote meerderheid van de burgers zonder enige hulp in gerechtelijke procedures verzeild raakt die ontworpen zijn voor professionals. In Nederland gelden soortgelijke beperkende regels.

In *Precarious Professionalism* brengt hoogleraar Richard Moorhead onderzoek bij elkaar over de mate waarin gereguleerde juridische beroepsgroepen de pretentie van kwaliteit waarmaken. De kwaliteit van het werk van solicitors voor klanten van de gefinancierde rechtshulp bleek in vier studies eerder lager dan hoger dan die van het werk van nietgereguleerde dienstverleners. In procedures voor de rechter profiteren cliënten vooral van de bijstand van advocaten als de procedures ingewikkeld zijn, als de rechter een passieve houding aanneemt en als de advocaten gespecialiseerd zijn. Er zijn veel studies met aanwijzingen dat de ethiek van juridische professionals weinig weerstand biedt als de inzet hoog is. Hij besluit: "We need a significant cultural change. And by cultural change, I do not mean a shift in tone from the top, but a concerted re-engineering of how we think about and manage legal services, legal education and legal regulation."

In een rapport over internationale trends in versterking van de toegang tot het recht *Towards Basic Justice Care for Everyone* bracht HiiL *Innovating Justice* de internationale ervaringen en literatuur bijeen en legde die voor aan 100 experts uit meer dan 40 landen. Van vijf trends werd door de experts het meeste verwacht voor de verbetering van toegang tot het recht: (1) legal and practical information targeted on needs of disputants, (2) facilitators leading parties towards fair solutions,

(3) creating a choice of adjudicators, (4) sharing best practices and creating evidence-based protocols and (5) IT platforms supporting negotiation and litigation. Dit roept de vraag op of de regulering van de juridische markt deze innovatietrends voldoende ondersteunt. En zijn de eventuele subsidiestromen hier voldoende op gericht?

*M. Snoep e.a, “Opleiding jurist moet breder”, NRC, 17 maart 2014.

In maart 2015 publiceerde een commissie onder leiding van “legal services guru” Richard Susskind een rapport aan de Engelse organisatie van courts and tribunals. Zich bewust dat dit paradoxaal kan klinken in een tijd van bezuinigingen, beveelt de commissie aan om het bereik van de gerechten juist te vergroten om access to justice te verbeteren. Niet alleen het beslechten van geschillen, maar ook het voorkomen en beheersen ervan is volgens de commissie de opdracht van de rechtspraak. De innovatieve technologieën die daarvoor beschikbaar zijn, zijn online facilitation en online evaluation. Een rapport van HiiL Innovating Justice (Trialogue, Releasing the Value of Courts) laat zien hoe innovatie van het aanbod van gerechten belemmerd wordt door wettelijke procedure regels en het gebrek aan goede financiële modellen.

Ondertekenaars

Wij onderschrijven de hiervoor gedane suggesties, uitdrukkelijk op persoonlijke titel. De genoemde (voormalige) affiliaties zijn opgenomen alleen om een indruk te geven van de kennis en ervaring die als input hebben gediend voor de hiervoor genoemde zes suggesties:

Alex Brenninkmeijer Lid van de Europese Rekenkamer en Hoogleraar REBO UU Barbara Baarsma UvA, SER, Managing Director SEO Economic Research Casper Schouten Partner Kennedy van der Laan (voorheen o.a. Buro voor Rechtshulp, Advocatenkollektief Rotterdam) Emile de Wijs bedrijfsjurist en secretaris Stichting Achmea Rechtsbijstand Erna Kortlang Notarispartner TeekensKarstens Notarissen (voorheen o.a. voorzitter KNB) Evert van der Molen President Rechtbank Noord Holland (voorheen o.a. Rechtskundige dienst FNV) Frans van Dijk Raad voor de Rechtspraak (voorheen o.a. Amnesty International, Ministerie van Justitie) Hans Hofhuis Rechterplaatsvervanger Rechtbank Den Haag (voorheen o.a. President Rechtbank Den Haag) Jaap Winter Voorzitter College van Bestuur Vrije Universiteit (voorheen o.a. De Brauw Blackstone Westbroek) Jan Maarten Slagter Programma Directeur New Board Program Nyenrode (voorheen o.a. Loeff Claey's Verbeke, VEB) Jan Moerland Lid directie DAS, bestuur RIAD, International Association of Legal Protection Insurers Jos Sewalt Directeur Stichting Achmea Rechtsbijstand (voorheen o.a. Deltalloyd, Interpolis) Krijn van Beek Strategieontwikkelaar (voorheen o.a. WRR, Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, ministerie van VenJ) Leendert Verheij President Gerechtshof Den Haag (voorheen o.a. Studiecentrum Rechtspleging, SSR) Martijn Snoep Managing Partner De Brauw Blackstone Westbroek Maurits Barendrecht Universiteit Tilburg, HiiL Innovating Justice (voorheen o.a. De Brauw Blackstone Westbroek) Mechteld van den Oord Co-Founder Advocatenwijzer (voorheen o.a. Allen & Overy) Michiel Scheltema Regeringscommissaris AWB Nora van Oostrom-Streep KNB, Nauta Dutilh, Executive Director Law Firm School (voorheen o.a. Universiteit Utrecht) Onno van Veldhuizen Burgemeester Hoorn (voorheen o.a. Loeff Claey's Verbeke) Pablo van Klinken CEO Justitia Omnibus (voorheen o.a. KSU juridische uitgeverij en SDU) Pauline van der Meer Mohr Voorzitter CvB Erasmus Universiteit Sadik Harchaoui Society Impact (voorheen o.a. OM, Forum, Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling) Sam Muller HiiL Innovating Justice (voorheen o.a. Leiden University, UN, International Criminal Court

Reactie op: ‘Zes Suggesties voor Verbetering van de Toegang tot Recht’

± Marleen van Geffen, actueel tot 31-08-2015

Actueel tot

31-08-2015

Auteur

Marleen van Geffen¹

Folio weergave

[Download gedrukte versie \(PDF\)](#)

Vakgebied(en)

Staatsrecht / Rechtspraak

Staatsrecht / Grondrechten

Rechtswetenschap / Algemeen

[Genoemd in \(1\)](#)

[Vakliteratuur \(1\)](#)

[Uitgebreide weergave](#)

Het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand staat ter discussie want het is kostbaar en de vraag is of het wel effectief is. De juridische professie biedt dure ‘papieren’ diensten aan die gemakkelijk via IT gestandaardiseerd en verbeterd kunnen worden, wat op den duur een bedreiging is voor de legitimiteit van de juridische ordening. Oeps! dacht ik, bij het lezen van deze stevige statements, waarmee de door 24 dames en heren van statuut ondertekende bijdrage ‘Zes Suggesties voor Verbetering van de Toegang tot Recht’ (NJB [2015/1322](#), afl. 27) opende. Oeps! Ik behoor tot een beroepsgroep die zichzelf onmogelijk heeft gemaakt: te duur, niet effectief en zelfs een gevaar op de weg van het recht. Maar, dacht ik, laat ik nu niet direct in het defensief schieten, maar mij openstellen voor kritiek en de suggesties voor verbetering met een open blik bezien.

Ingewikkelde en ondoorzichtige regelgeving is een probleem, dat ben ik geheel met de auteurs eens. Maar hiervoor is niet het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand verantwoordelijk. Complexe regelgeving genereert een behoefte aan juridische bijstand. En inderdaad, dat kost geld. De sociale advocatuur heeft, meedenkend over alternatieven, voorgesteld om bij elke nieuwe wet te beoordelen

hoeveel extra juridische procedures verwacht kunnen worden in de eerste vijf jaar na inwerkingtreding van de wet en wat de hiermee gemoeide kosten van rechtsbijstand zijn. Dit bedrag, of een percentage daarvan, zou van de betreffende begroting van het ministerie waar de nieuwe wet onder valt, overgeheveld kunnen worden naar de begroting voor de gesubsidieerde rechtsbijstand.² Verwacht mag worden dat de departementen zich hierdoor geprikkeld zullen voelen om betere wetten te maken. Of de IKEA-test daarbij leidend moet zijn, zoals de auteurs voorstellen, is de vraag. Van het recht wordt meer verwacht dan van een zelfbouwkast van IKEA. Maar de IKEA-test lijkt me beslist een nuttige uitdaging voor wetgevingsjuristen.

Toch een kleine waarschuwing om onrealistische verwachtingen te temperen. Een eenvoudige wet verandert op zichzelf niets aan machtsverhoudingen. De huurder blijft staan tegenover zijn verhuurder, de werknemer tegenover zijn werkgever, de consument tegenover het nutsbedrijf, de verzekeraar of de telefoonaanbieder. Dat zij de wet beter begrijpen, betekent nog niet dat zij gemakkelijker hun recht krijgen. Belangenbehartiging zal nodig blijven, juist voor de rechtzoekenden aan de onderkant van de samenleving. Sociaal raadslieden met doorzettingsmacht, zoals door de auteurs voorgesteld, zullen belangenbehartiging niet overbodig maken. Doorzettingsmacht betekent ingrijpen of beslissingen voor iemand nemen, hetgeen principieel iets anders is dan belangenbehartiging.

De auteurs verwachten veel van standaardisatie: verlaging van kosten, verhoging van kwaliteit en vergroting van transparantie. Het eerste en het laatste lijken mij zondermeer waar. Verhoging van kwaliteit is van andere orde. Zelf denk ik bij kwaliteit eerder aan maatwerk dan aan confectie, alhoewel confectie best van voldoende kwaliteit kan zijn. Standaardisatie is prima als het type probleem zich ervoor leent of als de belangen gering zijn, maar het mag niet de norm zijn. Waar de individuele feiten en omstandigheden een rol spelen, kan alleen maatwerk voldoende kwaliteit bieden. Mijn indruk is dat er waar mogelijk al veel wordt gestandaardiseerd binnen de advocatenpraktijk. Advocaten zijn daar zelf ook bij gebaat, omdat het ze tijd scheelt.

Hardnekkig is de klacht dat advocaten niet innovatief zijn, ook nu weer. Ik kan deze klacht niet goed volgen als ik kijk naar bijvoorbeeld de actieve rol van de advocatuur bij de digitalisering en vereenvoudiging van het procesrecht: project KEL.³ Overigens valt mij op dat innovatie een soort toverwoord is geworden, dat de oplossing voor alles belooft. Innovatie betekent echter pas iets als er een concrete invulling aan wordt gegeven. Een mooi voorbeeld van zinvolle innovatie binnen de gesubsidieerde rechtsbijstand vind ik het systeem van *high trust*, waarbij gedeelde verantwoordelijkheid en techniek samen zorgen voor meer transparantie en kostenbesparing. Dus om nu te zeggen dat het systeem zelf volkomen vast zit en niet meer in staat is om oplossingsroutes te genereren die meer maatschappelijke waarde toevoegen – nee, daar raken de auteurs mij kwijt. Advocaten leven van procedures. Ja, dat is een deel van hun werk. Stellen dat hiervan een perverse prikkel uitgaat, is wel erg kort door de bocht en geeft bovendien blijk van een zeer groot wantrouwen jegens de beroepsgroep. Advocaten hebben op grond van hun gedragsregels de plicht om waar mogelijk procedures te voorkomen. Ook dat is hun werk. Dat advocaten in groten getale deze plicht aan hun laars lappen, blijkt nergens uit. Maar natuurlijk is het altijd goed om het ethisch bewustzijn van de beroepsgroep te scherpen. Dat kan binnen de rechtenstudie, zoals de auteurs voorstellen, maar dat kan ook door intervisie deel te laten uitmaken van de door de advocatuur te stellen kwaliteitseisen.

Het streven van de auteurs om oplossingen te belonen in plaats van procedures klinkt sympathiek, maar heeft wel enige context. Naar ik begrepen heb, wordt slechts 5% van de juridische conflicten aan de rechter voorgelegd.⁴ In 95% van de gevallen wordt er dus een oplossing buiten rechte gevonden. Ook is een belangrijk gegeven dat zo'n 55% van de toevoegingen wordt verleend voor procedures waarbij de overheid de wederpartij is.⁵ Waar leg je de bal als je doel is het (verder) verminderen van procedures? De auteurs leggen die bij de rechters en de advocaten, maar het ligt toch meer voor de hand om die te leggen bij de partijen die procedures veroorzaken, zoals de overheid. Laat de vervuiler betalen, zou ik zeggen. Vanuit de sociale advocatuur zijn voorstellen gedaan om de overheid en andere repeatplayers te laten meebetalen aan de procedures die ze zelf veroorzaken, bijvoorbeeld door de proceskostenvergoeding kostendekkend te maken, een rechtsbijstandsfonds op te richten voor huur- en arbeidszaken of bestuursorganen te laten bijdragen

in de kosten van rechtsbijstand.⁶ Maar een pro deo fonds, zoals voorgesteld door de auteurs, is natuurlijk ook een goed idee. Wat mij betreft zou de bijdrage daaraan ook mogen worden opgelegd in de vorm van de pro deo tax: laat kantoren boven een bepaalde omzetgrens een percentage afdragen ten behoeve van de gesubsidieerde rechtsbijstand.

Met betrekking tot de gesubsidieerde rechtsbijstand wil ik toch graag nog een misvatting de wereld uit helpen. Vaak wordt het punttarief, waarop de advocaatvergoedingen zijn gebaseerd, aangezien voor een uurtarief. Dat lijkt ook nu het geval, gezien het voorstel van de auteurs om de vergoedingen voor gesubsidieerde rechtsbijstand te vervangen door maximumvergoedingen of een vast bedrag per zaak. Hiermee wordt miskend dat het huidige stelsel al is gebaseerd op vaste (forfaitaire) vergoedingen, die gemaximeerd zijn en die bovendien de afgelopen jaren 15% zijn verlaagd.⁷ Veel advocaten ontvangen gemiddeld per uur (veel) minder dan het punttarief, dat nu op € 105,61 is vastgesteld. Ter vergelijking: het honorarium van de landsadvocaat ligt tussen de € 300 en € 350 per uur.⁸

Overigens kan het stelsel beslist nog ‘*prikkels de goede kant op*’ gebruiken. In het personen- en familierecht zijn de zaken de afgelopen jaren veel bewerkelijker geworden (mede dankzij het verplichte ouderschapsplan), maar is de vergoeding gedaald. Bovendien wordt op die vergoeding ook nog eens een korting toegepast als er overeenstemming wordt bereikt en een procedure wordt afgewend. Dit stimuleert advocaten bepaald niet. Koppel de vergoeding los van de vraag of er wel of niet een procedure is gevoerd en betaal advocaten een redelijke vergoeding die recht doet aan de tijd en de verantwoordelijkheid die van hen gevraagd wordt. Van advocaten op hun beurt mag worden verlangd dat zij hun uren verantwoorden en desgevraagd inzicht geven in hun declaratie. Binnen het huidige systeem van vaste vergoedingen worden advocaten al aangespoord om voortvarend te werk te gaan, terwijl snelle oplossingen niet altijd mogelijk zijn. Het is de ervaring van mij en mijn collega’s dat de ‘gesubsidieerde’ zaken de laatste jaren complexer en daarmee arbeidsintensiever zijn geworden. Ik vermoed dus dat er al heel veel ‘standaard’-zaken worden afgevangen door de eerste lijn.

Natuurlijk moet je waar krijgen voor je geld. En de rechtzoekende moet ook weten waar hij de beste waar krijgt. Een IENS voor juridische dienstverleners vind ik daarom een mooie gedachte, mits de kwaliteit gewaarborgd is. Daar moet een rechtzoekende, die het onderscheid tussen goede en slechte juridische dienstverleners niet kan maken, op kunnen vertrouwen. Daarom zou zo’n IENS gekoppeld moeten worden aan een certificeringssysteem dat serieuze kwaliteitseisen stelt in de vorm van intercollegiale toetsing, klanttevredenheidsonderzoek en de eis dat de juridische dienstverlener zich inzet voor kwaliteitsverbetering. De Raad voor Rechtsbijstand ’s-Hertogenbosch was in 2001 al bezig met de ontwikkeling van zo’n model.⁹ Dat zou weer opgepakt kunnen worden. De tijd is er naar. De afgelopen jaren zijn de kwaliteitseisen voor deelname aan het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand steeds verder aangescherpt door de Raad voor Rechtsbijstand. Ook de Nederlandse Orde van Advocaten laat zich niet onbetuigd met onder meer zijn voorstel tot verplichte peer review in het kader van de wettelijk verplichte kwaliteitstoetsing. Een certificeringsmodel voor de gesubsidieerde rechtsbijstand ligt binnen handbereik. De advocatuur is wat mij betreft rijp voor een IENS voor advocaten.

Ik wil de auteurs van ‘Zes Suggesties voor Verbetering van de Toegang tot het Recht’ danken voor hun prikkelende aanzet tot discussie. Ik hoop een bijdrage te hebben geleverd aan het vervolg.

Toegang tot Beschermingsrecht

± Mies Westerveld, actueel tot 31-08-2015

Actueel tot

31-08-2015

Auteur

Mies Westerveld¹

- [Genoemd in \(1\)](#)
- [Vakliteratuur \(1\)](#)

Uitgebreide weergave

Met veel belangstelling – en instemming – heb ik de analyse en de daarop gevolgde aanbevelingen gelezen van wat ik maar de Denktank HiiL zal noemen ([NJB 2015/1322](#), afl. 27, p. 1816-1820) om de toegang tot recht te verbeteren. Hulde aan de initiatiefnemers die precies op het juiste moment met bruikbare voorstellen tot vernieuwing en verbetering komen. Moge de Commissie Wolfsen en in haar kielzog de politiek hun voordeel doen met wat hier aan verbeterlagen wordt voorgesteld. Dit gezegd zijnde, wil ik de aandacht vragen voor een aspect van toegang tot recht dat in het initiatief onbenoemd is gebleven en dat in deze afwegingen zeker ook een plaats verdient. Dit onbenoemd blijven is het gevolg van een beperking die meteen al in de aanhef van de bijdrage wordt aangebracht. Het gaat de Denktank om meer dan toegang tot het recht of toegang tot de rechter, zo vangen zij hun bijdrage aan. Het gaat om ‘rechtvaardige oplossingen voor problemen tussen mensen’.

Ik zal niet ontkennen dat hier veel kwaliteits- en efficiëntiewinst te behalen valt en tevens – ik zei het al – dat hiertoe behartigingswaardige voorstellen worden gedaan. Maar wanneer de aanbevelingen worden geplaatst in de sleutel van de discussie over de gesubsidieerde rechtsbijstand, past hierbij wel de kanttekening dat met de beperking tot ‘problemen tussen mensen’ een derde van het budget voor de gesubsidieerde rechtsbijstand niet geraakt wordt. Dit onbesproken derde deel betreft het strafrecht: de reguliere vergoedingen voor strafzaken en de daarbovenop komende ‘extra uren’ die juist op dit onderdeel zorgwekkend hoog zijn.² Strafrecht is, veel meer dan de andere rechtsgebieden, een domein van het (door velen verguisde) ‘uurtje-factuurkje’.

Toch is mijn behoefte om te reageren niet in de eerste plaats ingegeven door budgettaire overwegingen. Ik vind de versmalling die uit deze benadering spreekt principieel verkeerd. Toegang tot recht is, als vertaling van het begrip *access to justice*, inderdaad een betere aanduiding dan toegang tot het recht of toegang tot de rechter. Maar toegang tot recht gaat niet alleen om mensen te helpen hun onderlinge problemen op te lossen, het gaat ook om bescherming van burgers tegen staats- of zwaarmacht. Behalve het al eerder genoemde strafrecht kun je hierbij denken aan het asiel- en vreemdelingenrecht, de BOPZ en tot op zekere hoogte ook het sociaalezekerheidsrecht.³ Ik zou er dan ook voor willen pleiten om, naast het thema ‘goede oplossingen’, het aandachtsgebied beschermingsrecht te plaatsen. Dat de Denktank HiiL dit gebied links heeft laten liggen is niet zo vreemd, het ziet immers op een type ‘recht’-zoekende waarmee het merendeel van de professionals in deze Denktank niet veel te maken krijgt. De kosten waarmee je wordt geconfronteerd omdat je een strafbaar feit hebt gepleegd zijn niet verzekeraar en als strafrecht al voorkomt in de polisvoorwaarden van een rechtsbijstandsverzekering gaat het om het achteraf vergoeden van de kosten van rechtsbijstand na vrijspraak. En ook asielzoekers kloppen niet bij de Nederlandse overheid aan met een verzekeringspolis voor de kosten van rechtsbijstand op zak. Tegelijk acht ik het wel van groot belang dat dit aandachtsgebied in de beschouwingen over een nieuw of anders in te richten stelsel wordt meegenomen. Beschermingsrecht en goede oplossingen zijn twee kanten van dezelfde medaille en wie alleen de ene kant belicht komt in een heilloze

discussie terecht met ‘de andere kant’ die een evenzeer legitieme positie inneemt. Ik wil dan ook, zonder te kunnen terugvallen op een stevige denktank en daardoor onvermijdelijk minder doorwrocht, de volgende aanvullende suggesties doen.

1. Voeg aan de eerste aanbeveling – ‘moraliteit van juridisch vakmanschap *ten dienste* van de samenleving’ – het element toe ‘*de moed om impopulaire standpunten te durven innemen en tegen de stroom van maatschappelijke verontwaardiging in te gaan*’.

Delict-plegers zijn niet populair en hoe geruchtmakender het misdrijf is dat zij hebben begaan (of waarvan ze, mogelijk ten onrechte, verdacht worden), des te belangrijker is het dat degene die hem of haar bijstaat een rechte rug heeft en (juridisch) vakmanschap inzet, ook wanneer het ‘ten dienste zijn’ niet meteen voor zich spreekt. Uiteraard ken ik het argument dat het organiseren van een zo effectief mogelijke verdediging ook ‘ten dienste’ is van de samenleving, of althans de rechtsstaat. Maar vrijwel elke strafrechtadvocaat is vertrouwd met de vraag, in de privésfeer of bij een high profile zaak voor de camera: meneer of mevrouw X, hoe kunt u dat nou doen, iemand verdedigen die hartstikke schuldig is? En dat is dan nog een onschuldig voorbeeld, de doodsb bedreiging of het met verf besmeuren van een kantoor dat die ‘smeerlap’ durft te verdedigen heb ik nog niet eens genoemd.

Iets vergelijkbaars is aan de orde in het asielrecht. Asieladvocaten die calculerend procederen en – bijvoorbeeld – in hoger beroep gaan in een zaak met een geringe win-kans, krijgen al snel het odium ‘zakkenvuller’, terwijl zij degenen zijn die aan vaak wanhopige mensen moeten uitleggen dat de autoriteiten het land of de regio waarvan zij gevlucht zijn hebben bestempeld als ‘veilig’.

2. Deze aanvulling leidt tot een vraag, die vergelijkbaar is met de discussie die destijds is gevoerd over de zogeheten zesde kernwaarde van de advocatuur: *dekt de term ‘vakmanschap ten dienste van de samenleving’ de lading wel? Is de moraliteit die we van rechtsbijstandsverleners verwachten niet iets gelaagder dan dat?*

Deze aanvulling is niet alleen semantisch: wie de (normatieve) toelichting op de eerste aanbeveling (‘wat juristen vooral zou moeten verbinden’) met deze bril op leest, komt er niet omheen dat juist dit onderdeel van ‘het’ juristen-dilemma onbesproken blijft.

3. *Houd een vergelijkbare brainstorm op het domein van het beschermingsrecht.*

Voor het overige – ik zei het al – kan ik me in de analyse en de aanbevelingen goed vinden. En zelfs zozeer, dat ik ervoor wil pleiten een vergelijkbare denkoefening uit te voeren op het door mij benoemde aandachtsgebied. Hier spelen andere dilemma’s en perverse prikkels, en om met voorstellen te komen om de laatste uit het systeem te halen, zijn andere ervaringsdeskundigen nodig. Voor het strafrecht zijn dit bijvoorbeeld: medewerkers van het OM (die terughoudender of efficiënter zouden kunnen vervolgen); strafrechters (die dag in dag uit getuige zijn van verkeerd of juist goed geplaatste prikkels); tolken (die als schakel tussen verdachte en rechter heel anders kijken naar de organisatie van een strafproces); advocaten (die kunnen uitleggen waarom het fenomeen extra-uren juist op hun domein zo’n hoge vlucht neemt; is het vergoedingensysteem dan inherent fout?); deskundigen (bijvoorbeeld op het gebied van waarheidsvinding en tunnelvisie; hoeveel hebben herstelprocedures zoals de *Puttense moordzaak* en *Lucia de B* niet gekost? Hadden deze voorkomen kunnen worden en zo ja hoe?).

Enzovoort en zo verder. De lijst kan ongetwijfeld worden aangevuld. Vooralsnog is van belang ons de vraag te stellen wat ‘beschermingsrecht’ mag kosten en hoe dit zo kan worden ingericht dat het zijn basale functies vervult zonder te ontaarden in misplaatste of inefficiënte ‘subsidiëring’.

In het bestuursrecht is iets vergelijkbaars aan de orde. Hier is zo’n exercitie een jaar of zeven geleden al eens uitgevoerd hetgeen heeft geleid tot het project Pro Actieve Geschil Oplossing (PAGO) dat een paar jaar heeft gelopen. Nu het vraagstuk van efficiëntie en effectiviteit wederom op de politieke agenda is geplaatst, is er alle reden om de aanbevelingen die tot dit project hebben geleid nog eens uit de mottenballen te halen en te kijken wat er van al die plannen terecht is gekomen en op welke onderdelen nog verbeterlagen te maken zijn.

4. *Verplaats de subsidie voor strafrechtsbijstand uit de sfeer van de WRB en breng deze onder in de keten opsporing, vervolging, berechting.*

Met alle reserves die ik heb ten aanzien van de term ‘keten’ in relatie tot strafrecht – die suggereert

dat ieder zijn partijtje meeblaast ten behoeve van een gezamenlijk beleden doel – zou ik willen bepleiten de subsidiëring voor rechtsbijstand in strafzaken weg te halen uit de WRB-subsidie en onder te brengen in de financiering van de ‘keten’ strafvervolgning. Deze nieuwe indeling, waarbij rechtsbijstand in strafzaken uit dezelfde pot komt als vervolging en rechtspraak, heeft drie voordelen: hij confronteert ‘Justitie’ (het Ministerie van VenJ), de politiek en andere systeem-watchers met de kosten van strafvervolgning in zijn totaliteit. Hij plaatst de discussie over uit de hand lopende kosten van ‘het stelsel’ in een beter perspectief. En hij voorkomt – hopelijk – beslissingen, zoals we hebben gezien in de zaak *Salduz*, waarbij meerkosten als gevolg van een uitspraak van het EHRM ten aanzien van strafvervolgning worden doorberekend aan ‘de’ gesubsidieerde rechtsbijstand en vervolgens, omdat de operatie budget- neutraal moest worden doorgevoerd, tot bezuinigingen leidde waaraan iedere ratio, laat staan rechtvaardiging ontbrak.

5. *Betrek beschermingsrecht in het ‘maatschappelijke doelen’ discours*

De vijfde en tevens laatste aanbeveling is een aanvulling op het voorstel van de Denktank een werkgroep in het leven te roepen die ‘de acht meest urgente maatschappelijke problemen’ benoemt op het gebied van de werking van het recht. Beschermingsrecht mag daarbij niet ontbreken. Ook voor dit aandachtsgebied geldt dat het tijd wordt een extra stap te zetten om de Toegang tot Recht te verbeteren door, om bij het strafrecht te blijven, doeltreffend (er) op te sporen en te vervolgen, overbelaste strafrechters te ontlasten – bijvoorbeeld door terughoudender te vervolgen of meer open te staan voor alternatieven voor strafvervolgning – en strafprocessen, met inbegrip van de inzet van advocaten, efficiënter in te richten. En ja, die werkgroep moet inderdaad breder zijn dan ‘de juridische wereld’. Maar hij moet ook breder zijn dan de wereld van de zoekers naar ‘goede oplossingen voor problemen van burgers’.

Bijlage 6

Verklaring gebruikte middelen.

Verklaring gebruikte hulpmiddelen

Hierbij verklaar ik, Emily Slagmolen, dat ik het voor u liggende werkstuk/project zelfstandig en zonder gebruik van andere dan de aangegeven hulpmiddelen geschreven heb. De uit andere bronnen direct of indirect overgenomen teksten zijn op enigerlei wijze in de door mij geschreven tekst expliciet met bronvermelding verantwoord. Het werkstuk werd tot nu toe nog niet in dezelfde of in vergelijkbare vorm aan een examinerator of examencommissie voorgelegd. Ook is het werkstuk niet eerder in het openbaar verschenen.

Naam, achternaam: Emily Slagmolen

Plaats, datum: Enschede, 29 september 2016

Handtekening: Emily Slagmolen

Dit formulier dient ter bevestiging dat student oorspronkelijk werk heeft geleverd, en correct met bronnen is omgegaan. Het dwingt de student om stil te staan bij het feit dat het niet vanzelfsprekend is dat door alle studenten onder alle omstandigheden aan deze voorwaarden wordt voldaan. Helaas constateren docenten nog regelmatig dat studenten bewust danwel onbewust delen overnemen uit andermans werk zonder dit te vermelden.